

T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN ENE AHYÂ
ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK İNCELEMESİ

YÜKSEK LİSANS

Mehmet Hüseyin TANRIKULU

MART-2022
GÜMÜŞHANE

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN ENE AHYÂ
ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK İNCELEMESİ**

**TECHNICAL AND THEMATIC REVIEW OF LAYLÂ BA‘ALBAKÎ’S NOVEL
ANÂ AHYÂ**

YÜKSEK LİSANS

Mehmet Hüseyin TANRIKULU

**MART-2022
GÜMÜŞHANE**

**T.C.
GÜMÜŞHANE ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN ENE AHYÂ
ADLI ROMANININ TEKNİK VE TEMATİK İNCELEMESİ**

**TECHNICAL AND THEMATIC REVIEW OF LAYLÂ BA‘ALBAKÎ’S NOVEL
ANÂ AHYÂ**

YÜKSEK LİSANS

Mehmet Hüseyin TANRIKULU

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Yeşim FETTAHOĞLU

**MART-2022
GÜMÜŞHANE**

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlamış olduğum “**Leylâ Ba‘lebekkî’nin Ene Ahyâ Adlı Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi**” isimli bu tezimin, tamamen kendi çalışmam olduğunu, her alıntıya kaynak gösterdiğimi, alıntı yaptığım tüm çalışmaları kaynakçada belirttiğimi ve Gümüşhane Üniversitesi’nin lisanslı kullanıcısı olduğum intihal yazım programı ile Lisansüstü Eğitim Enstitüsü’nün belirlediği kıstaslara uygun olarak raporladığımı taahhüt ederim. Tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü arşivinde saklanması için verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

10/03/2022

.....
Mehmet Hüseyin TANRIKULU

TEŞEKKÜR

Çalışmam süresince bilgi ve tecrübeleri ile beni yönlendiren, bilimsel düşüncüyü yaşam biçimi olarak algılamama katkı sağlayan saygıdeğer hocam Dr. Öğr. Üyesi Yeşim FETTAHOĞLU'na en içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca araştırma sürecinde desteklerini esirgemeyen ve değerli yorumlarıyla çalışmaya katkılar sağlayan Kübra KİLCİ, Aynur ÖZÇELİK'e ve bu tezin her aşamasında desteğini hissettiğim, çalışmalarımındaki başarıma büyük katkısı olan sevgili eşim ve aileme sonsuz teşekkürlerimi sunarım.

Mehmet Hüseyin TANRIKULU
GÜMÜŞHANE-2022

ÖZET

Avrupa ile yakın temasın bir sonucu olarak XX. yüzyıl başlarından itibaren Mısır ve Lübnan'da roman, çeşitli sosyal, siyasi görüşleri ifade etme ve sosyal protesto için bir araç olarak kullanılmaya başlanmıştır. Bu noktadan hareketle kadının özgürlüğü, kadını hayatın içinde aktif olarak görme arzusu, kadının aleyhine gelişmiş geleneği sorgulamak gibi konular dile getirilmiştir. Arap dünyasında kadının özgürlüğü sadece sosyal yönden gelişmişliğin değil, edebi yeniliğin de bir anahtarıydı. Çünkü kadının özgürlüğü, Arap yazarların önünden sınırlı düzeyde bir ilişkiyi resmetmeyi ve cinsler arasındaki ayrımı ortadan kaldırıyordu. Çalışmamızda bu dönemde yazılan ve kadının toplumsal statüsü, gelenekleşmiş ahlâk anlayışı, modernlik, dinî ve ahlâkî değer yargıları meselelerini içinde barındıran Leylâ Ba'lebekkî'nin *Ene Ahyâ* adlı romanı teknik ve tematik incelemeleri ile ele alınmıştır.

Bu çalışma giriş ve sonuç bölümleri hariç üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde modern Arap Edebiyatının gelişimi ve modern Lübnan edebiyatı ele alınmıştır. İkinci bölümde Leylâ Ba'lebekkî'nin hayatı, eserleri ve Lübnan kadın hareketindeki yeri incelenmiştir. Üçüncü bölümde ise Leylâ Ba'lebekkî'nin kaleme aldığı ilk romanı *Ene Ahyâ* ışığında teknik ve tematik inceleme ortaya konulmuştur. Çalışmanın amacı modern Arap edebiyatında önemli bir yere sahip olan Leylâ Ba'lebekkî ve eserlerini okuyucuyla tanıştırmak, Arap romanına yaptığı katkıları ilgililerine sunmaktır.

Anahtar Kelimeler: Ene Ahyâ, Leylâ Ba'lebekkî, Lübnan kadın hareketi, Modern Lübnan edebiyatı, Roman.

SUMMARY

As a result of close contact with Europe, XX. since the beginning of the century, the novel has been used as a tool for expressing various social and political views and for social protest in Egypt and Lebanon. From this point, issues such as women's freedom, the desire to see women actively in life, and questioning the tradition developed against women were mentioned. In the Arab world, women's liberation was a key not only to social development, but also to literary innovation because the freedom of women eliminated the depiction of a limited relationship and the separation between the sexes before the Arab writers. In our study, Laylâ Ba'albakî's novel *Anâ ahyâ*, which was written in this period and contains the issues of women's social status, traditional moral understanding, modernity, religious and moral value judgments, is discussed with its thematic analyses.

This study consists of four parts, excluding the introduction and conclusion. In the first part, the development of modern Arabic literature and modern Arabic literature in Lebanon is discussed. In the second chapter, the life and works of Laylâ Ba'albakî are examined. In the third chapter, in the light of Laylâ Ba'albakî's first novel *Ana Ahya*, technical analyses and thematic analyses is presented. Our aim is to introduce Laylâ Ba'albakî and her works, which have an important place in modern Arabic literature, to the reader, and to present her contributions to the Arabic novel to those concerned.

Keywords: Anâ Ahyâ, Laylâ Ba'albakî, Lebanese women writers, Modern Lebanese literature, Novel.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	III
BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK BEYANI.....	IV
TEŞEKKÜR.....	V
ÖZET	VI
SUMMARY	VII
İÇİNDEKİLER	VIII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	X
1. GİRİŞ	1
2. MODERN ARAP EDEBİYATI	3
2.1. Modern Arap Edebiyatı ve Gelişim Süreci	3
2.2. Arap Edebiyatının Gelişim Sürecinde Çeviri Biliminin Rolü.....	3
2.3. Modern Arap Edebiyatının Gelişim Sürecinde Matbaanın Rolü	5
2.4. Lübnan’da Modern Arap Edebiyatı	7
2.4.1. Lübnan Tarihi.....	7
2.5. Modern Arap Edebiyatının Lübnan’daki Gelişim Süreci	9
2.5.1. Lübnan Modern Edebiyatında Mehcer Edebiyaçtıllarının Rolü	11
2.6. Lübnan Edebiyatında Kadın Yazarların Rolü	13
3. LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN HAYATI VE EDEBİ KİŞİLİĞİ	20
3.1. Çocukluğu ve Eğitimi	20
3.2. Leylâ Ba‘lebekkî’nin Lübnan Kadın Hareketindeki Yeri	22
3.2.1. Basın Dünyası İle İlişkisi	24
3.3. Eserleri	24
3.3.1. Kısa Öykü Seçkisi	24
3.3.1.1. Sefînet hanân ile’l-kamer	24
3.3.2. Romanları.....	25
3.3.2.1. el-Îlâhetu’l-memsûha	25
3.3.2.2. Ene Ahyâ.....	26
4. LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN “ENE AHYÂ” ADLI ROMANININ İNCELENMESİ	28
4.1. Leylâ Ba‘lebekkî’nin Ene Ahyâ Adlı Romanının Tanıtımı	28
4.2. Teknik İnceleme.....	30
4.2.1. Olay Örgüsü	31

4.2.2. Dil ve Üslup	63
4.2.2.1. Dil.....	63
4.2.2.2. Üslup	63
4.2.3. Zaman.....	64
4.2.4. Mekân.....	65
4.2.4.1. Lübnan-Beyrut	65
4.2.4.2. Ajans	65
4.2.4.3. Patronunun Odası.....	66
4.2.4.4. Faysal Restoranı	66
4.2.4.5. Sam Amca Kafesi.....	66
4.2.4.6. Lina'nın Evi	67
4.2.5. Karakterler.....	67
4.2.5.1. Lina	68
4.2.5.2. Baha Şevki	69
4.2.5.3. Diğer Karakterler	69
4.2.6. Anlatıcı ve Bakış Açısı.....	71
4.2.6.1. Tanrısal (İlahî/Hâkim) Bakış Açısı	72
4.2.6.2. Tekil bakış açısı.....	73
4.2.7. Anlatım Teknikleri.....	73
4.2.7.1. İç Monolog Tekniği	73
4.2.7.2. Mektuplaşma Tekniği	74
4.2.7.3. Geriye Dönüş Tekniği.....	75
4.2.7.4. Diyalog tekniği.....	76
4.3. Tematik İnceleme.....	76
4.3.1. Bireysel Özgürlük	77
4.3.2. Politika	80
4.3.3. Finans	82
4.3.4. Din.....	83
4.3.5. Kültürel Yozlaşma	83
4.3.6. Milliyetçilik Bağlamında Lina'nın Avrupa Kültürüne Bakış Açısı.....	84
5. SONUÇ	85
KAYNAKÇA.....	87
ÖZGEÇMİŞ	90

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
a.mlf.	: Aynı müellif
bkz.	: Bakınız
çev.	: Çevirmen
DİA	: Diyanet İslam Ansiklopedisi
KSÜ	: Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi
N	: Sayı
S	: Sayı
Ss	: Sayfa sayısı
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
Sefad	: Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi
SOBİDER	: Sosyal Bilimler Dergisi
UNESCO	: United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization
YBS	:Yönetim Bilişim Sistemleri

1. GİRİŞ

Geçmişten günümüze değin sanat, toplumların gündelik hayatında sürekli yer edinmiştir. Roman da kendine özgü kuralları olan bir sanat yapıtıdır. Roman, özü itibariyle öykü temeline dayandığından yazı keşfedilmeden önceki dönemlere değin kökleri uzanmaktadır. İlk zamanlarda anlatılan öyküler sözlü bir şekilde nesilden nesile aktarılırken, yazının keşfinin yaygınlaşması ile birlikte yazıya dökülerek taşlara kazınmış ve destan ismini almışlardır. Bu ve benzeri şekilde yazıya geçirilen öyküler sonraki dönemlerde de geçmiş insanların yaşamlarına ışık tutmuştur.¹

Öykülerin anlatım amaçlarına bakıldığında öykü anlatıcıların insanları dolaylı olarak yönlendirme çabası içinde oldukları görülür. Anlatıcı hayatta edindiği bilgi ve tecrübeleri dinleyicilere aktarmakla, hayata karşı daha iyi konumlanmalarına yardımcı olmaya çalışmıştır.²

Öykü türü insanların yaşamlarında sürekliliğini koruyarak tarihi gelişimini yıllar boyunca sürdürmüştür. İlk dönemlerde sözlü şekilde aktarılan öykü, yazının keşfi ve insanların yazılan eserleri çoğaltma girişimleri ile gelişerek farklı formlara bürünmüştür. Arap toplumları başta olmak üzere Doğu toplumları öyküleri kafiyeli beyitlerden oluşan şiirler halinde aktarırken Batılı toplumlar öykülerini düz yazı şeklinde insanlarla buluşturmuştur. Batı toplumlarında düz yazıya aktarılan öyküler zamanla roman adını alarak edebiyat sahnesindeki yerini almıştır. Roman türü ilk dönemlerde Batı’da gelişim göstermiştir ancak zamanla Doğu’da da benimsenen bir tür olmaya başlamıştır.

Uzun bir süre edebi ve bilimsel alanda eser veren Osmanlılar, imparatorluğun son dönemlerinde Avrupa karşısında birçok alanda olduğu gibi edebiyat alanında da Batı’yı takip etmeye başlamıştır. Osmanlı’nın Arap Yarımadası’ndaki topraklarında bu dönemde yaşanan gelişmeler diğer Müslüman toplumlara göre daha erken kendini göstermiştir.

Arap ülkelerindeki yazarlar roman türünde Batılı yazarları ilkin taklit etmiş, taklit döneminin son bulduğu 1950’li yıllara gelindiğinde ise yazarlar kendi özgün eserlerini kaleme alarak toplumsal problemleri romanlarında konu edinmişlerdir.³ Leylâ Ba’lebekkî’nin kaleme aldığı *Ene Ahyâ* adlı romanı da bunlardan biridir.

¹ Mehmet Tekin, *Roman Sanatı I-Romanın Unsurları* (İstanbul: Ötüken Neşriyat, 2018), 19-20.

² Tekin, *Roman Sanatı I-Romanın Unsurları*, 20-21.

³ Jacob M. Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy. (Ankara: Gündoğan Yayınları,1994), 9-10.

Ba‘lebekkî’nin Arap toplumunda ve Lübnan’da nice yazarın dile getirmeye cesaret edemediği birçok konuyu eserlerinde gündeme getirmesi Arap edebiyat dünyasında ayrı bir yer edinmesine kapı açmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde modern Arap edebiyatı özellikle Lübnan edebiyatının tarihsel gelişim süreci ve Batı menşeli roman türüyle Arap dünyasının ilişkisi ele alınmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümde ise Leylâ Ba‘lebekkî’nin hayatı ve edebi kişiliği, eserleri ve hakkında yapılan çalışmalar çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Çalışmanın esas gövdesini teşkil eden üçüncü bölümde ise romanın teknik ve tematik yönden incelemesi yapılmıştır.

2. MODERN ARAP EDEBİYATI

2.1. Modern Arap Edebiyatı ve Gelişim Süreci

Modern Arap edebiyatı kavramı 1798 yılında Napolyon'un Mısır'a girmesiyle⁴ Arap dünyasının Avrupa ülkeleri ve gelenekleri ile beraber Batı edebiyatıyla da tanışması neticesinde ortaya çıkmıştır. 19. yüzyıllarda Mısır'ın başında bulunan eski Osmanlı valisi Mehmet Ali Paşa, Batı'da yaşanan yeniliklerin Arap dünyasına taşınması amacıyla kültür heyetleri oluşturarak Fransa'ya göndermiştir.⁵

Modern Arap romancılığı bu anlamda Mısır ile başlamıştır denilebilir. Modern Arap romancılığı adına bu dönemde Rifâ'a Râfî' et-Tahtâvî (1801-1872)'nin Arapçaya kazandırdığı Fenelon'un "*Les Aventures de Telemaq*" adlı eseri bir ilk olmuştur. Selîm el-Bustânî'nin 1870'li yıllarda kaleme aldığı bir dizi tarihi ve sosyal tema içerikli romanlarla telif dönemi başlamıştır. Bustânî'nin eserleri Arap roman tarihi için ilkler arasında olması, tarih ve romanı birleştirmesi anlamında önemlidir.⁶

Edebiyatın modernleşmesi süreci içerisinde Mısırlı yazarlar kadar Mısırlı olmayan yazarların da Mısır'a iltifat göstermeleri Mısır'ı edebiyat alanında ön plana çıkarmıştır. Burada Lübnan asıllı Corcî Zeydân (1861-1914) zikredilebilir. Zeydân Mısır'ın yazım dünyasının geniş imkânlarından yararlanmak ve bu alanda çalışmalar yapmak amacıyla Mısır'a göç etmiştir. Zeydân dışında göç eden Lübnanlı başka Hristiyan Araplar da vardır. Zeydân bu Araplarla beraber 1892 yılında yayın dili Arapça olan "el-Hilâl" dergisini kurmuştur. Arap Yarımadası'nda bağımsızlık sürecinin başlaması ile beraber yeni kurulmaya başlayan Arap devletlerinin göstermiş olduğu doğal tepki neticesinde milli benliği geliştirmek amacıyla tarihi romana yönelmiştir. Bu alandaki çalışmaları Türkçe dâhil birçok farklı dile çevrilmiştir. Tarihi roman alanında ilkler arasında yer almasa da bu türün etkin bir duruma gelmesinde yirmi iki tarihi romanıyla önemli bir rol üstlenmiştir.⁷

Batılı anlamda romanın tüm unsurlarını barındıran ilk roman "*Zeyneb*" Muhammed Hüseyin Heykel (ö.1956) tarafından kaleme alınmıştır. Roman 1911'de Fransa'da kaleme alınmasının ardından ancak başka bir isimle "*Menâzır-ı Ahlâk-ı*

⁴ Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2009), 5/119.

⁵ Ahmet Kazım Ürün, "Öne Çıkan Modern Arap Edebiyatında Bazı Temalar", *SEFAD* 35/130 (2016), 130.

⁶ Hilal Görgün, "Rifâa et-Tahtâvî", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 21 Ocak 2021).

⁷ Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy., 16.

Rıf'ıyye” 1913 yılına gelindiğinde Mısır’da basılmıştır. Roman; bünyesinde yapısal
unsurlar olan zaman,

mekân, kişi ve olay kavramlarını başarıyla işlemenin yanı sıra sosyal, romantik, realist, trajik, psikolojik ve pastoral unsurları da barındırmaktadır.⁸

Edebi anlamda modernleşme amacıyla yapılan bu tür çalışmalar meyvesini kısa süre içerisinde vermeye başlamıştır. Edebiyat dünyasında büyük bir öneme haiz olan Nobel Edebiyat ödülünün 1988 yılında Necîb Mahfûz'a verilmesi Modern Arap edebiyatı adına büyük bir gelişime örnek teşkil etmiştir. Nobel ödülü gibi ulusal çapta anmalı bir ödüle Arap yazarlardan Necîb Mahfûz'un layık görülmesi modernlik kavramının edebiyata nüfuzunun tam anlamıyla gerçekleştiği anlamına gelmektedir.⁹

2.2. Arap Edebiyatının Gelişim Sürecinde Çeviri Biliminin Rolü

Arap dünyasında yabancı dildeki eserlerin Arapçaya çevirisinin yapılması Emeviler döneminde yoğunluk kazanmıştır. Emeviler, halkı Yunanca konuşanların ağırlıkta olduğu Şam'da yönetimin sürekliliğini korumak için Yunanca bilen görevlileri istihdam ve muhafaza etmek zorunda kalmışlardır. Yunanca eserlerin çevirisi bir yandan da Emeviler'in kadîm devletlerin tecrübelerini öğrenme isteklerinden öte gelmiştir. Yönetim merkezinde birçok insanın zamanla Yunanca öğrenmesi Suriye-Filistin ve Mısır arasındaki ticari ve toplumsal konularda Yunanca-Arapça senet gibi ticari araçların ve sözleşmelerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yunancanın bu denli etkinliği Emeviler döneminin sonuna kadar devam etmiştir.¹⁰

Emeviler'in yıkılmasında büyük rol oynayan Abbasiler dönemine gelindiğinde devletin gerçek kurucusu sayılan Halife İkinci Mansur (754-775) döneminde başlatılan ve Halife Me'mun zamanında zirveye ulaşan bir çeviri hareketinin varlığı bilinmektedir. Bu süreçte ilk dönemlerde Farsça ve Sanskritçe gibi dillerden çeviriler yapılmıştır. Bu çevirilerin içerdiği konular felsefe, mantık, tıp ve mühendislik gibi bilim dallarını içermektedir.¹¹ Halife Me'mun döneminde kurulan ve bazı iddialara göre kökeni Sasaniler'e dayanan Beytu'l-Hikme, çevirilerin yapıldığı ve klasik antik eserlerin korunduğu bir saray kütüphanesi görevi görmüştür.¹² Sanskritçeden 'Abdullah b. el-Mukaffâ'nın çevirisini yaptığı edebi çevirilerden en önemlisi Kelîle ve Dimne, fabl türü

⁸ Ürün, "Modern Arap Edebiyatında", 133.

⁹ Roger Allen, "Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı", *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6 (2005), 130.

¹⁰ Dimitri Gutas, "*Yunanca Düşünce Arapça Kültür*" (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2003), 33.

¹¹ Muammer Sankaya, "20. Yüzyılın İlk Yarısında Lübnan'da Arap Milliyetçiliğinin Edebiyat ve Çevirmen Önderlerinden Birisi: Flîks Fâris", *Bilimname* 2019/2 (2019), 125.

¹² Gutas, "*Yunanca Düşünce*", 62.

öykülerin oluşturduğu, en önemli örnek olarak gösterilebilir.¹³ Bu dönem Arap dünyasında çeviri bilimi için 1. dönem olarak görülür.¹⁴

1773 yılında Katolik Hristiyan misyonerlerin Lübnan’a göç etmesi ile başlayıp Kavalalı Mehmet Ali Paşa dönemi (1805-1848) boyunca süren dönem çeviri bilim açısından 2. dönem olarak adlandırılır. Lübnan’a göç eden Batılılar Batı tarzı fikirlerin halk arasında yayılmasını kolaylaştırmak adına Batı’daki eserleri Arapçaya tercüme etmeye ve basımını gerçekleştirmeye başlamışlardır.¹⁵

Mehmet Ali Paşa kendi yönetimi altında olan bölgelerin gelişmeleri amacıyla bu dönemde üniversite ders kitaplarının çevirilerinin yapılmasına önem vermiştir. Bilimsel kitaplara ağırlık verilmesi nedeniyle bu dönem için “Bilimsel çeviri dönemi” denilebilir.¹⁶

1850 yılına gelindiğinde Mehmet Ali Paşa döneminde Avrupa’ya gönderilerek orada eğitim gören öğrenciler aldıkları dil ve çeviri bilimi eğitimleri neticesinde öykü ve roman çevirileri yaparak bunları Arap edebiyat dünyasına kazandırmıştır. Bu dönemde çevirisi yapılan eserlerin çoğu ideolojik temalar eşliğindeki düşünceleri içermektedir. Bu düşünceler özellikle milliyetçi duyguları kabartarak Büyük Arap devleti, Arap Birliği ve Arap bağımsızlığı gibi ifadelerle Osmanlı’nın bölgede valiler aracılığı ile devam ettirdiği hâkimiyetine son verme çabalarını barındırmıştır.¹⁷

2.3. Modern Arap Edebiyatının Gelişim Sürecinde Matbaanın Rolü

Edebiyat denildiğinde her ne kadar sadece öykü ve roman benzeri türler akla gelse de yazılı basının da edebiyat açısından önemli bir yer teşkil ettiği tartışılmaz bir gerçektir. Dolayısıyla bu alandaki gelişmelere kısaca değinmek yerinde olacaktır.

Basın-medya alanında ilk basılan gazetelere göz atıldığında Fransızların Mısır’da hâkimiyetleri süresince, 1798’den 1801 yılları arasında Kahire’de “*Berîd Mısır*” Courrier d’Egypte (Mısır Postası) ve “*Aşûru’l-Mısri*” Decade Egyptienne (Mısır Haftası) adlı Fransızca basılan gazetelerin bulunduğu görülmektedir.¹⁸

Modern Arap edebiyatı etkisinde yazılan eser ve düşünceler basın-yayın araçları ile yaygınlık kazanmıştır. Buna da temel hazırlayan bazı etkenler bulunmaktadır. Bu etkenlerden en önemlisi matbaanın Arap dünyasına girişi ve basın-yayın organlarının

¹³ Bedrettin Aytaç, “Abbasi Devrinde Nesir ve al-Hariri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 1 (Şubat 2018), 2.

¹⁴ Sarıkaya, “20. Yüzyılın İlk Yarısında”, 132.

¹⁵ Sarıkaya, “20. Yüzyılın İlk Yarısında”, 132.

¹⁶ Sarıkaya, “20. Yüzyılın İlk Yarısında”, 132.

¹⁷ Sarıkaya, “20. Yüzyılın İlk Yarısında”, 135.

¹⁸ Mârûn Abûd, “*Arap Edebiyatı*”, (Kahire: Hindâvî Yayınları, 2012) 306.

artmasıdır. Mısır’da ilk matbaa Mısır’ın Fransızlar tarafından işgal edilmesi sonrasında kurulmuştur.¹⁹ Fransızlar Mısır’dan geri çekildikten sonra ise bu matbaayı sökerek beraberlerinde geri götürmüşlerdir.²⁰ Napolyon’un bildiri ve broşür basmak amacıyla getirttiği iki matbaanın kültürel kalkınmaya etkisini gören Mehmet Ali Paşa Suriyeli Nicolas Massabki adlı bir Rum gencini matbaa teknolojisini öğrenmek için Fransa’ya göndermiştir.²¹

Mehmet Ali Paşa modernleşme adımları atmak ve Batı’daki gelişmeleri Mısır’a taşımak için 1821 yılında Mısır’ın Bulak şehrinde bir matbaa kurduğunu. Bu adım Mısır öncelikli olmak üzere Arap dünyasında yayıncılık ve basın alanında gelişmeleri beraberinde getirmiş ve sonraki süreçte de Mısır’ın bu alanda öncülük etmesinde önemli bir rol oynamıştır.²²

Mehmet Ali Paşa Kahire’yi komutasına aldıktan sonra ise Mısır’da yaşanan olayları içeren, “*Vakayi-ı Mısriyye*” ve “*Vâdi Nebîl*” adıyla 1828 ve 1867 yılları arasında yayınlanan, iki gazete kurduğunu. Ardından ilk olarak İskenderiye’de kurulmuş “*Ehrâm*” gazetesi daha sonra Kahire’ye taşınmıştır.²³

1950-52 yılları arasında Kahire’de 20.000 ila 100.000 baskı adedi arasında değişen 8 gazete bulunuyordu. Diğer Arap ülkelerinin genelinden bahsedilecek olursa yazılı basın alanında toplam 113 gazete 1.000 ila 100.000 üstünde baskı adedi ile yayınlanıyordu. Diğer yandan okuma bilmeyenlere gerek radyo-televizyon aracılığı ile haberlerin ulaştırılması gerekse aile veya toplumda okur-yazarların haberleri okuyup anlatmaları ile bu gazetelerin dolaylı okuyucu sayısı, baskı sayısını kat kat aşmıştır.²⁴

Medyanın günlük hayatta en önemli iletişim aracı olan dile etkileri de kaçınılmaz olmuştur. Gazeteler aracılığı ile yazın dünyasında ortak bir Arap dilinin oluşması sağlanmıştır. Daha önceleri kitapların farklı kelimeler kullanması karışıklığa neden olurken ortak bir basın dili bu karmaşaya son vermiştir. Gazetelerden önce yazılan kitaplar ve halkın konuştuğu dil arasındaki farklar da azalmaya başlamıştır. Bu anlamda Ahmed Fâris Şidyâk çalışmaları ile önemli katkılarda bulunmuştur.²⁵

¹⁹ Abûd, “*Arap Edebiyatı*”, 305.

²⁰ Sarıkaya, “*20. Yüzyılın İlk Yarısında*”, 130.

²¹ Sarıkaya, “*20. Yüzyılın İlk Yarısında*”, 130.

²² Cengiz Kallek, “Bulak”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 19 Ocak 2021).

²³ Abûd, “*Arap Edebiyatı*”, 306.

²⁴ Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy., 12.

²⁵ Abûd, “*Arap Edebiyatı*”, 305.

2.4. Lübnan'da Modern Arap Edebiyatı

2.4.1. Lübnan Tarihi

Lübnan, Ahmet Cevdet Paşa'nın deyimiyle içerdği halklar bakımından Hz. Nuh'un gemisi olarak nitelenmiştir. Bu çok uluslu yapı, Lübnan'ın tarihi serüveni boyunca gerek siyasal gerek kültürel tarih üzerinde önemli bir rol üstlenmiştir.²⁶

M.Ö. 64 yılında Roma idaresine giren Lübnan, Yermük savaşından sonra 636 yılından itibaren Müslümanların idaresine girmiştir. Yavuz Sultan Selim'in Mısır'ı hâkimiyeti altına alması sonrasında Lübnan da Osmanlı hâkimiyetine girmiştir. Bu hâkimiyet 1789 yılında Napolyon'un Mısır'a girmesine kadar sürmüştür.²⁷

Avrupa devletleri 1820 yılından itibaren Lübnan'a yoğun bir misyoner göçü sağlayarak dini bir temelde bölgeyi ele geçirmeye çalışmıştır. Bu misyonerlerle beraber sivil bir göçe de zemin hazırladıkları Osmanlı tarafından fark edilince Cezayir'deki soykırımdan kaçan Müslümanlar Osmanlı devleti tarafından buraya yerleştirilerek ülkenin Müslümanlar aleyhine değişen demografik yapısı önlenmeye çalışılmıştır.²⁸ Misyoner okullarının yaptığı çalışmalar ilk dönemlerde entelektüel bir imaj çizse de 19. yüzyılda ortaya çıkan milliyetçiliğe temel hazırlandığı anlaşılmıştır. Bu ilgi ve alaka misyoner okullarından önce Avrupa üniversitelerinde Arap milletleri ve Arap dili hakkındaki kürsülerin kurulmasıyla başlamıştır.²⁹

Çeşitli milletlerden insanların yoğun göçlerine maruz kalan Lübnan 19. yüzyılın son çeyreğine bakıldığında; Arap, Türk, Kürt, Laz, Çerkez ve Süryani gibi etnik unsurları bünyesinde bir arada barındırmaktadır. Bunların dışında dini kökenleri farklılık gösteren Müslümanlar ve Hristiyanlar ve bu dinlerin farklı mezheplerine bağlı bulunan halklar da Lübnan'da yaşıyordu. 1880 yılında nüfus oranına bakıldığında Suriye-Beyrut bölgesinde 1.200.000 kişiden 300.000'i Müslüman olmayan unsurlardan oluşmaktaydı.³⁰ Osmanlı İmparatorluğu Lübnan'da hassas mezhep dengelerini göz önünde tutarak önde gelen aşiretlerden yöneticiler atayarak bu bölgeyi mezhepsel ve etnik çatışmalardan koruyacak stratejik bir denge oluşturmaya çalışmıştır.³¹ 19. yüzyılda yaşanan karmaşa ortamı bu kurulan dengeleri alt üst etmiştir. 1832-1840 yıllarında İbrahim Paşa'nın Lübnan yönetimini de ele geçirmesi sonrasında Dürzilerin avantajlı

²⁶ Namık Sinan Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası ve Ortak Tınının Üretimi - Rahbani Kardeşler ve Feyruz, *Ortadoğu Etütleri Dergisi* 3/1 (Temmuz 2011), 195.

²⁷ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195.

²⁸ Sarıkaya, "20. Yüzyılın İlk Yarısında", 133.

²⁹ Selçuk Günay, II. Abdülhamid Döneminde Suriye ve Lübnan'da Arap Ayrılıkçı Hareketlerinin Başlaması ve Devletin Tedbirleri, *Tarih Araştırmaları Dergisi* 17/28 (Mayıs 1995), 2.

³⁰ Sarıkaya, "20. Yüzyılın İlk Yarısında", 137.

³¹ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195.

konuma geçmeleri Mârûnî'ler tarafında hoş karşılanmamıştır. İbrahim Paşa'nın Lübnan'da yönetimi kaybetmesinden sonra Mârûnî ve Dürzîler arasında çatışmalar baş göstermiştir. Bu çatışmaların şiddetlenmesiyle Osmanlı yeni düzenlemeler yapma yoluna gitmiştir. Bu düzenlemeler kimi zaman barışçıl yöntemler olurken kimi zaman da kanlı bir şekilde bastırmayla sonuçlanmıştır. Lübnan'daki Mârûnî ve Dürzîler arasında yaşanan çatışmalar, Arap yarımadası bölgesinde bulunan Mısır'daki karışıklıklar ile birleşince tam içinden çıkılmaz bir hal almıştır.³² Mârûnîler üzerinde Fransa etkiliyken Dürzîler ise İngiltere güdümünde hareket etmekteydi. Bu iki Batı ülkesinin iktidar, menfaat ve güç çekişmeleri ne yazık ki bölge halkları üzerinden oynanan siyasi bir oyuna dönüşmüş, sonuçları ise yaşanan kanlı çatışmalar olmuştur.³³

1850'de Hâriciye nâzırı Şekib Efendi mahalli güçler ve Avrupa devletleri ile yaptığı görüşmeler neticesinde bürokratik hükümet yapısını güçlendirecek, sisteminin etkinliğini arttıracak çift kaymakamlı idari düzeninin uygulanmasına yönelik bir karara imza atmıştır.³⁴ Bu düzenlemeler 1860 yılına kadar geçici bir çözüm oluşturmuşsa da Fransa ve İngiltere'nin kendi güdümleri altında bulunan tarafları kışkırtmasıyla çatışmalar tekrar alevlenmiştir. 1861'de Babîâli Lübnan'a müstakil mutasarrıflık statüsü vermeyi kabul etmiştir.³⁵ Bu yönde Ermeni bir aileye mensup olan Garabed Artin David Paşa ve sonrasında Sava Paşa gibi Hristiyan Paşalar mutasarrıf olarak atanmıştır. Mârûnî ve Dürzî cemaatlerin liderleriyle yapılan görüşmeler neticesinde her bin kişilik nüfusa karşılık bir jandarma kadrosunun ihdas edilmesi gibi çözümlere başvurulmuştur. Ancak problemleri bitirme çabaları başarılı olamamıştır.³⁶ 1915'te Babîâli tarafından tek taraflı feshedilinceye kadar bu protokol yürürlükte kalmıştır.³⁷

1915 sonrası ise Lübnan bir yandan sömürgecilerin baskısından kurtulmaya çalışırken diğer yandan Osmanlıya karşı bağımsızlığını elde etmek için mücadeleye girmiştir. 1920 tarihli San Remo konferansında Lübnan Fransa mandasına bırakıldıktan sonra mutasarrıflık sınırları genişletilmiş ve anayasa hazırlanarak seçimlere gidilmiştir. Fransa'nın beklemediği bir aday olan Muhammed Cîsr'in gündem olmasıyla anayasa feshedilmiştir. Fransa ile Suriye arasında imzalanan bağımsızlık anlaşması neticesinde Lübnan da bağımsızlık için kolları sıvamış Lübnan Cumhurbaşkanı Edde ile Fransız yüksek komiseri arasında 1939 sonundan önce

³² Hüseyin Yazıcı, *Göç Edebiyatı* (İstanbul: Kaknüs Yayınları, 2002), 24.

³³ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195-196.

³⁴ Sarıkaya, "20. Yüzyılın İlk Yarısında", 137.

³⁵ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195-196.

³⁶ Sarıkaya, "20. Yüzyılın İlk Yarısında", 137.

³⁷ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195-196.

bağımsızlık tanınması üzerine anlaşma sağlanmıştır. Bu anlaşma ile Lübnan'ın savaş durumunda Fransa ile hareket edecek olması Müslüman halklar arasında huzursuzluğa neden olmuş, protestolar baş göstermiştir.³⁸

1941 yılında I. Dünya Savaşı patlak verince Fransa anayasayı askıya almıştır. Fransız birliklerinin yenilgisinden sonra anayasa tekrar yürürlüğe konulmuş, Nazilere karşı elde edilen kazanımların da savunulmasına devam edilmiştir. Bişara el-Husrî Lübnan'ı bağımsızlığa taşıyan lider konumunda olmuştur. Yayılan grev ve protestolar ve İngiltere tarafından yapılan siyasi baskılar neticesinde Fransa, Lübnan'ın egemenliğini tanımak zorunda kalmıştır. Bu sayede Lübnan milliyetçiliğini esas alan Nahda dönemi başlamıştır. 1945 yılında Lübnan bağımsızlığını tamamen kazanır ve Fransız güçleri ülkeden çekilir.³⁹

2.5. Modern Arap Edebiyatının Lübnan'daki Gelişim Süreci

Lübnan, diğer Arap ülkelerine kıyasla Fransa ile içinde barındırdığı dini azınlıklar münasebetiyle yoğun bir ilişki içerisinde olmuştur. Bu bağlamda Fransa, Lübnan halklarının en çok etkileşimde oldukları ülke durumundaydı. Batılı ülkeler sistematik bir sömürge haline getirmeyi düşündükleri her ülkede yaptıkları gibi öncelikle kültür kodlarının bu ülkede de yaygınlık kazanması amacıyla gerekli her türlü yatırımı yapmaktaydılar. Bu yatırımlara misyonerlerin yönetiminde olan ve olmayan okullar örnek gösterilebilir. Bunun sonucunda Lübnan'da yaşayan Hristiyanların, sahil şeridinde ticaret ile geçimini sağlayan Levantenlerin⁴⁰ dil ve yazarlık Rönesans'ı sürecine aktif olarak katılmaları kaçınılmaz olmuştur.⁴¹

Avrupalıların açtığı okullar ve basın-yayın aracılığı ile Batı edebiyatından haberdar olan Lübnanlı yazarlar Batı tarzı eserleri Arapçaya çevirerek halkın Batı kültürüyle tanışmalarına olanak sağlamışlardır. Bu eserlerin anlaşılmasını kolaylaştırmak amacıyla da Arapça sözlükler hazırlanarak eserlerin anlaşılması daha kolay hale getirilmiştir.⁴²

Ancak Batılı anlamda Arap dünyasına giren edebi türler belli aşamaların ardından iyi bir düzeye gelmişlerdir. Lübnan'da modern edebiyatın yazın türlerinden roman, profesyonel bir hal almadan önce öykü serileri şeklinde günlük dergi ve gazeteler

³⁸ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195-196.

³⁹ Turan, Lübnan'da Ulusun İnşası, 195-196.

⁴⁰ Raziye Oban Çakıcıoğlu, "Levanten Kavramı ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme". *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi* 22 (Ağustos, 2007), 337-356.

⁴¹ Landau, Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. yy., 55.

⁴² Landau, Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. yy., 55.

aracılığı ile yazılıp yayınlanmıştır. Öyküde gelişim aşamaları tamamlandıktan sonra roman sanatında ilerlemeler görülmeye başlanmıştır. Öykünün Arap dünyasında teknik olarak doğuşu 1. Dünya savaşı sonralarına, 1920'lere denk düşer. Lübnan ile beraber Mısır ve Suriye'de öykü aynı zaman diliminde gelişme göstermiştir.⁴³

Bu dönemde öykü yazarları bölgedeki (Suriye, Lübnan ve Ürdün) kendi ülkelerinin içinde bulunduğu siyasal ve kültürel ortamdan büyük oranda etkilenmiştir. Lübnan dini ve etnik farklılıkların olduğu bir ülke olması nedeniyle öykülerde dini, tarihi ve öğretici temalar yoğunlukta olmuştur. İleriki dönemlerde de bu temalar işlenmeye devam etmiştir.⁴⁴

İlk dönemlerde edebi alandaki çalışmalar edebi yeniliklerden ötürü kimi amatörlüklere sahne olmuştur. Amatörlüklerin temel nedeni çeviri eserlerin okunması ve çeviri eserlere benzer eserler ortaya koyma çabasıdır. Çeviri eserlerde bölgeye özgü temaların varlığı ve olgunlaşmamış bir öykü diline sahip olan eserler, yazarların amatörlüklerini ortaya çıkarmaktadır. Secîli nesre önem veren bir kitlenin varlığı bazı yazarları da makamât türü edebî eserler vermeye itmiştir. Ancak roman sanatında var olması gereken sanatsal yönler bu yazarlar tarafından eserlerde işlenememiştir.⁴⁵

İlk dönemlerde kaleme alınan öykülerin teknik özelliklerine değinecek olursak şu özellikler göze çarpmaktadır:

-İlk öyküler teknik açıdan zayıf olarak kaleme alınarak klasik anlatıcının karakteristik özelliklerini bünyesinde barındırmıştır.

-Öykünün Batı'dan ithal edilmiş bir tür olması nedeniyle eserlerde Batı'nın izlerine yoğun olarak rastlanmaktadır.

-Öykülerin öneminin yazarlar tarafından yeterli şekilde anlaşılmaması öykünün gelişimine ket vurmuştur.

-İlk dönemlerde yazılmış öyküler kopya olmaları nedeniyle makale dilinin katılığını içinde barındırmıştır.⁴⁶

1. Dünya Savaşı öncesinde Lübnan'da yaşanan edebi alandaki hareketlilik savaşın başlamasıyla beraber duraklama dönemine girmiştir.⁴⁷

İkinci dönem 1928 yıllarına denk gelmektedir. Bu dönem öykünün altın çağını yaşadığı dönem olarak geçmektedir. “*Bin Bir Gece*” adlı dergi yabancı dildeki kimi Batılı yazarların öykülerini Arapçaya tercüme ettirerek yayınlamıştır. Bu dönemde

⁴³ Hüseyin Yazıcı, Lübnan'da Kısa Öykü, *Nüşa Dergisi* 15 (2009), 135.

⁴⁴ İlknur Emekli, Çağdaş Suriye Romancılığı, *JOCRESS* 7/4 (2017), 284.

⁴⁵ Emekli, Çağdaş Suriye Romancılığı, 284.

⁴⁶ Yazıcı, *Lübnan'da Kısa Öykü*, 135.

⁴⁷ Emekli, Çağdaş Suriye Romancılığı, 285.

öykünün değeri anlaşılmış ve gerçek manada öyküler kaleme alınmıştır. Öykülerin temaları Lübnan toprağı, Lübnanlının kendisi ve Lübnan ruhudur. Dönemin öncüleri “*as-Sabiyyu l-A’rac*” adlı hikâye koleksiyonu ile Tevfik Yûsuf Avvâd ve “*Aşru Kısas*” adlı koleksiyonu ile Halîl Takiyuddîn’dir.⁴⁸

İkinci dönemde yazılan eserler siyasi ortamı da etkilemiş olmalıdır. Öyle ki bu eserlerde yer alan temalara benzer nitelikte “Fenikecilik” denen akım ortaya çıkmıştır. Fenikecilik, Lübnan’da yaşayan insanların dini ve etnik farklılıklardan sıyrılarak coğrafi bir çatı altında birleşmesi amacıyla ortaya çıkmış bir akımdır.⁴⁹

Üçüncü dönem, edebi türlere aşırı şekilde malzeme sağlayan II. Dünya savaşının başlaması sonrasına rastlar. “*Karaf*” (1948) adlı koleksiyonu ile Fuat Kenan, “*Akasisi Ula*” adlı hikâye koleksiyonu ile Süheyl İdris, Yusuf Habeşi el-Aşkar (1929-1992) ve Reşad Darğus gibi önemli yazarlar ortaya çıkmıştır.⁵⁰ Süheyl İdris de yaptığı çalışmalar ile Lübnan’da gerçekleşen Modern Lübnan edebiyatına geçiş sürecinde adından söz ettiren bir yazar olmuştur.⁵¹

1940’lı yıllarda öyküde dikkat çeken bir tema da sosyalizmin varlığıdır. Bu temanın işlendiği dönem “sosyalist gerçekçilik” olarak adlandırılır. Sosyalist gerçekçilik akımı, yıllarca uğrunda mücadele verilen bağımsızlık ve 1940-50’li yıllarda kurulan yeni dengelerin yarattığı iyimserlik ve siyasi rejimlerin değişmesinin etkisiyle ortaya çıkmıştır. 1950’ler Arap dünyasında Marksist ideolojinin de en şaşalı günlerini yaşadığı dönemdir. Sosyalist gerçekçilik kavramını ortaya atan, toplumcu gerçekçilik ile toplumcu romantizmi düşüncelerinde birleştiren Gorky’dır. Kimi yazarlara göre bu akım teslimiyeti temsil ederken kimilerine göre belli bir siyaseti işleyen edebiyatın metanetidir. Lübnan’da Muhammed Dakrûb bu akımdan etkilenmiştir. Bu akım 1960 sonlarında eserlerde etkisini yitirmiş olsa da bazı türlerin gelişimine kalıcı etkilerde bulunmuştur.⁵²

Bu veriler ışığında şunu da eklemek gerekir ki Batılı anlamda gelişmelerde mekân olarak her ne kadar Mısır ön planda dursa da, Lübnan’daki siyasi ve toplumsal baskılardan kaçarak Mısır’a sığınan Lübnanlı yazarların yaptıkları çalışmaların Mısır’ı ön plana çıkarmadaki payının büyük olduğu unutulmamalıdır.⁵³

⁴⁸ Yazıcı, *Lübnan’da Kısa Öykü*, 136.

⁴⁹ Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy., 56.

⁵⁰ Yazıcı, *Lübnan’da Kısa Öykü*, 136.

⁵¹ Emekli, *Çağdaş Suriye Romancılığı*, 286.

⁵² Azim Yüksel, *Modern Arap Öyküsü*, *Nüşa Dergisi* 3/10 (Yaz 2003), 40.

⁵³ Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy. 55.

2.5.1. Lübnan Modern Edebiyatında Mehcer Edebiyatçılarının Rolü

Göç olgusu, Arap edebiyatında bir edebiyat ekolüne “*Mehcer Edebiyatı*” isim olabilecek kadar önemli bir kavram olarak Modern Arap edebiyatı tarihinde yerini almıştır. Göçün ardında yatan asıl etkenler, insanların fikirlerini özgürce ifade edebilme ve siyasi çalışmalarına alan bulma olarak öne çıkan başlıca iki sebep olmuştur. Bu bağlamda Lübnan ve Suriye’nin Osmanlı hâkimiyetinde olmasından kaynaklı yaşanan siyasi problemler nedeniyle⁵⁴ Lübnan’dan göç olmuştur.⁵⁵

Lübnan’da modern anlamda edebi türlerin gelişiminin kökenlerine inildiğinde yine Mehcer edebiyatının önde gelen Lübnanlı simaları karşımıza çıkmaktadır. Bu anlamda Halîl Cibrân, Mihail Nuayme, Emîn er-Reyhânî gibi Lübnan asıllı yazarların Amerika’da yürüttükleri çalışmaları daha sonra Lübnan’a taşınmaları bu yolda önemli bir mesafe kat edilmesine yardımcı olmuştur. Abdulmesîh el-Haddâd tarafından çıkarılan dergi Amerika’da yaşayan yazarların fikirleri ile Lübnan’da bulunan edebiyat çevrelerini etkilemelerini daha kolay kılmıştır. Bu anlamda Mehcer edebiyatçıları “*eş-Şark, el-Câliye ve el-Endelüsü’l-Cedîde*” isimli dergilerle fikirlerini Arap yarımadasına taşımaya çalışmışlardır.⁵⁶

Göç edebiyatı, Arap yarımadasında özellikle Lübnan ve Suriye çevresinde yaşanan çatışmaların oluşturduğu olumsuz siyasi ortam neticesinde bilhassa Hristiyan ailelerinin Amerika’ya yaptıkları göçler neticesinde “*Mehcer edebiyatı*” adıyla ortaya çıkan bir olgudur. Bu olgu kapsamında memleket hasretleri ve yazarların kendi ülkelerindeki siyasi problemlerin çözümüne dair kaleme aldıkları eserleri göze çarpmaktadır.⁵⁷

Hristiyan Arap yazarlar yazım ve siyasi çalışmalarını Amerika’da geliştirme imkânı bulmuştur. Yazım alanında Batı’nın etkisinde gerçekleşen bir yayıncılık söz konusudur. Bundaki temel sebep Arapların Batı romanlarını sürekli okumaları ile ilişkilidir. Kendileri farkında olmasa dahi buradan bir üslup edinmişlerdir. Bu alanda örnek aldıkları yazarların başlıcaları Maupassant, Victor Hugo, Dostoyevski, Tolstoy, Charles Dickens gibi önemli yazarlardır.⁵⁸

Modern roman yazarlığında Halîl Cibrân gibi Amerika kıtasına göç etmiş Lübnanlı yazarlar, eserlerinin yanı sıra ülkelerinde gerçekleşen olaylar ile yakından

⁵⁴ İlber Ortaylı, “19. yy. Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar”, *Osmanlı Araştırmaları* 4/4 (Aralık 1984), 112.

⁵⁵ Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy., 18.

⁵⁶ Hüseyin Yazıcı, “Mehcer Edebiyatı”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 20 Ocak 2021).

⁵⁷ Ürün, “Modern Arap Edebiyatında”, 135.

⁵⁸ Landau, *Modern Arap Edebiyatı Tarihi* 20. yy., 18.

ilgilenmeye çalışmış ve oraya dönük çalışmalar ortaya koymuştur. Yaptıkları çalışmalar ana vatanlarında gördükleri eksiklikleri gidermeye yönelik olmakla beraber edebi anlamda Batı'yı Arap dünyasına taşıma görevi de görmüştür.⁵⁹

2.6. Lübnan Edebiyatında Kadın Yazarların Rolü

Avrupa'da yaşanan gelişmeleri Arap yarımadasına özellikle Mısır'a taşınmaları için gönderilen öğrenci grubunun başında yer alan Rifâ'a Râfi' et-Tahtâvî görevi esnasında Avrupa'da edindiği izlenimlerini Mısır'a döndükten sonra 1834 yılında yayınladığı "*Tahlîs el-İbrîz fî Telhîsi Bârîz*" adlı kitabında okuyucularına aktarmıştır. Bu izlenimler içerisinde en önemli olanlarından biri, eğitim alanında kız çocuklarının da erkek çocuklar gibi eğitime tabi tutulmasının toplumun ilerlemesine yapacağı katkılardan bahsettiği bölümlerdir. Aynı zamanda Avrupa'dan dönen öğrenciler ve Avrupaî yaşam tarzını benimseyen Mısırlılar da kız öğrencilerin eğitimi ve toplumda kadınların konumunu daha önce yaşanmamış bir şekilde hararetle tartışmaya açmışlardır.⁶⁰

19. yüzyılda Arap dünyasında başlayan Avrupalılaştırma hareketi Arap aydınlar ve yazarlar tarafından Nahda⁶¹ hareketi olarak isimlendirilmiştir. Nahda hareketi kapsamında yapılan yenilikler ilk olarak edebiyat çevrelerinde ve eğitim alanında kendini göstermiştir. Özellikle Fransa başta olmak üzere Avrupalı yazarların eserleri Arapçaya çevrilerek Arap halkların bu eserlerle tanışmaları sağlanmıştır.⁶²

Kadın hakları Nahda hareketi döneminde gündeme alınmasına rağmen kadın yazarlar, erkek yazar ve aydınların gölgesinde bırakılmıştır. Kadınların geri plana itilmesi araştırmacıların kadın yazarlar ile ilgili sağlıklı bilgilere ulaşmalarında zorluk çekmesine sebep olmaktadır. Kadın yazarların sadece hayatları değil çalışmaları da edebiyat alanında yapılan çalışmaları derleyen yazarlarca göz ardı edilmiş incelenmeye değer görülmemiştir.⁶³

1960'lı yıllara gelindiğinde yazın dünyasında kalemi eline alan kadın yazarların bu dönemden önceki kadın yazarlara kıyasla öykülerinde kadın görüş açısına karşı bir duyarlılık ve feminizmin izlerine rastlamak mümkündür.⁶⁴ Bu gelişim de basın-yayın,

⁵⁹ Emekli, Çağdaş Suriye Romancılığı, 286.

⁶⁰ Bülent Korkmaz, Modern Arap Edebiyatında Kadın Yazarların Doğuşu, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi* 54 (2004), 164.

⁶¹ Nihad Mazlum Çetin, "Arap", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 22 Ocak 2021).

⁶² Ömer İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın Yazarların Rolü Ve Zeynep Fevvâz, *Şarkiyat Mecmuası* 2/21 (2012), 45.

⁶³ İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın, 45.

⁶⁴ Sabri Hafez, Modern Arapça Kısa Öykü, *Nüsha Dergisi* 3/10 (Haziran 2003), 61.

edebiyat ve bilim alanında olduğu gibi Batı'dan bağımsız bir şekilde gelişmemiştir. Avrupa'da 16. yüzyılda Rabelais ve Montaigne; 17. yüzyılda Descartes, kiliseye dönemin kurumlarına ve geleneklerine karşı insanları düşünceleri aracılığıyla uyandırmışlardır. Batı kadını da bu düşünceler karşısında tepkisiz kalmayarak toplumda cinsiyet eşitliğini savunmuştur. Batı'da yaşanan bu gelişmeler her alanda Batı'yı örnek alan Arap toplumlarında da kendini göstermiştir. Rasyonalizm ve liberalizmin yaygınlık kazandığı bir dönemde Batı'da yaşanan bu gelişmelerle birlikte Batı toplumunda kadınlar da yer edinmeyi başarmışlardır.⁶⁵

Nahda hareketinin Batı'dan gelen yenilikler sonucu ortaya çıktığı müşahade edilir. Nahda hareketinin ortaya çıktığı dönemde kadın hakları kimi aydın ve yazarların gündemini yoğun bir şekilde işgal etmiştir. Kâsım Emîn tarafından kaleme alınan “*Tahrîru'l-mer'a*” (*kadının özgürleşmesi*) adlı eseri yayınlandığı dönemde toplum nezdinde büyük bir etki yaratmıştır. Kadın hakları alanında Kâsım Emîn dönüm noktası olan bu eseri topluma kazandırmıştır.⁶⁶

Arap dünyasında feminizm akımının gelişim süreci bu dönemde gerçekleşir. Rifâ'a Râfî' et-Tahtâvî toplumda bulunan aydın kesime destek vererek kadınların eğitim almasını sağlamaya çalışmıştır. İlk Arap feministi olarak bilinen Kâsım Emîn ise kadınların giyim kuşamları konusunda daha özgür bir şekilde davranabilmelerini savunmuştur.⁶⁷

Lübnan tarafında kadın hareketlerinde öne çıkan Anberâ Selâm el-Hâlidî (1897-1986)'nin yaptığı çalışmalar dikkat çekmektedir. Hâlidî, Beyrut'ta muhafazakâr bir ailede dünyaya gözlerini açmıştır. Temel eğitimini mahalli okullarda tamamlayan el-Halidî daha sonra misyoner okullarında eğitimini devam ettirmiştir. 1. Dünya Savaşı ile beraber evden eğitim almaya devam eden el-Hâlidî, dil ve edebiyat eğitimi almıştır. Bu eğitimin yanı sıra dini eğitimi de ihmal edilmemiş Kur'an-ı Kerim derslerine devam etmiştir. Arap dünyasında kadın sorunlarını ele alan ilk kadın yazar olarak ön plana çıkan el-Hâlidî, 1914 yılında bazı kız arkadaşları ile birlikte “Yakazatu'l-Fetâti'l-'Arabiyye” (Arap Kızlarının Uyanışı) adında bir dernek kurmuştur. Bu yapılanma Müslüman kadınlar için kurulmuş ilk dernek olma özelliği taşımaktadır. Bunların

⁶⁵ Adnan Arslan, Ahmet Rıza Hûhû'nun “Gadetu Ummi'l-Kurâ” Öyküsünde “Arap Kadını Üzerindeki Sosyal Baskı” İzleği, *Gümüüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 6/12 (2017), 143.

⁶⁶ İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın, 45.

⁶⁷ Aysel Ergül Keskin, Arap Romanında Kadın İmgesi, *SOBİDER* 3/9 (Aralık 2016), 545.

yanında el-Hâlidî, Kudüs radyosunda kadınlarla ilgili konuları ele alan ilk kadın yazar olmuştur.⁶⁸

1924 yılına gelindiğinde Hudâ Şa‘ravî feminizm adına en önemli adımı atarak Mısır Feminist Birliği’ni kurmuş ve kadınların sosyal ve siyasal haklara sahip olması için düzenlemeler yapılmasını gündeme getirmiştir.⁶⁹

Modernizm 1950’li yıllarda Arap edebiyatına girmeye başladıktan sonra eserlerde modern dünyanın kadın sömürgeciliği üzerindeki etkisi işlenmiştir. Bu dönemde yazılan öyküler soyut ve imgesel bir dile sahip olmuşlardır.⁷⁰

Kaleme alınan eserlerde feminizm ve kadın hakları temalarının yoğunluk kazandığı izlenmektedir. Ba‘lebekkî başlıca toplumsal sorunlardan olan kadın haklarını savunmak adına roman türünü kadın hakları ve kadınların toplumda var olma mücadelelerine katkı yapmak adına bir silah olarak kullanmıştır.⁷¹

Ba‘lebekkî kadınların hak mücadelesini, roman kahramanını hikâye içerisinde mücadeleci bir karaktere büründürerek kadınlar için bir davranış modeli çizmektedir.⁷²

Ba‘lebekkî her ne kadar çalışmalarıyla feminist bir karakter sergilese de Lübnan’da ortaya çıkan feminist gruplardan uzakta mücadelesini sürdürmüş faaliyetlerine katılmamıştır. Bu davranışları feminizmi savunmadığı düşüncesinin ortaya çıkmasına neden olmuştur.⁷³ Ba‘lebekkî 20. yüzyılda Fransa’da ortaya çıkan varoluşçuluk (egzistansiyalizm) akımından etkilenmiştir.⁷⁴ Varoluşçuluk bireysel özgürlüğü ön plana alarak bireyin varlığının ve özgürlüğünün tek gerçek olarak görülüp bireyi anlamlandırmaya çalışmaktır. 1950’li yıllardan sonra Lübnan edebiyatına giren varoluşçuluk akımı yazarları etkilemiş ve onları bu akım doğrultusunda eserler vermeye itmiştir.⁷⁵

1962 yılında kaleme alınan İmîli Nasrullah’ın “*Tuyûr Eylûl*” adlı romanında kadın toplumsal çelişkilerden büyük ölçüde zarar gören bir rolde yer alır. 1980 yılında kaleme alınan Hannân eş-Şeyh’in kaleme aldığı “*Hikayâtun Zehrâtun*” adlı romanında ise ezilen kadının kaderi ile çelişkiler üzerine inşa edilmiş bir toplumun kaderinin

⁶⁸ Rumeysa Dayı “*Modern Lübnan Edebiyatında Nesir*”, (Erzurum: Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2018), 59-60.

⁶⁹ Keskin, Arap Romanında Kadın İmgesi, 545.

⁷⁰ Bakır, “*Modern Lübnan Edebiyatında*”, 82.

⁷¹ María Isabel García Lafuente, *Leila Baalbaki: La Rebelión En Voz De Mujer*, (Sevilla: Universidad de Sevilla, Doktora Tezi, 2018), 3.

⁷² Khaled Igharia, *Ba‘Albakî Employs Her First Novel Anā Ahyā [I Live] For Feminist Agenda* (Malaysia: ICASIC 2016, 314.

⁷³ Yeşim Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin Yaşıyorum Adlı Romanı Örneğinde Kadının Özgürlük Arayışı. *SOBİDER* 5/32, 152.

⁷⁴ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin 447.

⁷⁵ Bakır, “*Modern Lübnan Edebiyatında*”, 74.

birleştiği bir tablo sergilenmektedir. Bunların yanında zamana bağlı olarak elde edilen kadın haklarının romanlarda kadın kahramanları daha farklı rollere bürüdüğü görülmektedir. Bu yönde 1990'lı yıllarda kaleme alınan romanlarda kadın yazarlar, okuyucuya kadının erkek otoritesinden kurtulmuş olduğu bir kahraman karakteri sunmaktadır. Muna Cabûr'un "*Fetat Tâfiha*" ve Hannân eş-Şeyh'in kaleme aldığı "*Hikayatun Zehrâtun*" adlı eserlerinde kadın kahramanların travmaları ya da Leylâ Ba'lebekkî'nin *Ene Ahyâ* romanındaki asi davranışları olmadan hayatlarını sürdürdüklerini görülmektedir.⁷⁶

Reformist erkek aydınlar tarafından kadınların eğitimi ve diğer hakları konusundaki yaklaşımlarını içeren kitaplar yayımlanması kadın haklarını gündemde tutmuştur. Bunun yanında Avrupalı dindaşları ile daha erken dönemde temasta bulunan Hristiyan ve Yahudi Arapların, Arap coğrafyasında misyonerlerin kurduğu okullar aracılığıyla ve seçkin sınıfın kadınlarının yardım faaliyetleri neticesinde 19. yüzyılda Arap dünyasında kızların eğitimi ve kadın hakları konusunun bir daha azalmayacak derecede gündemde tutulmasına yardımcı olmuştur. Bu şekilde ilk zamanlarda sadece elit kesimlerin özel öğretmenler aracılığı ile kendi kız çocuklarına sağladığı eğitim, toplumun alt kesiminde yer alan insanların çocuklarına da ulaşma imkânı bulmaktaydı.⁷⁷

Sadece Mısır'da 1863-1879 yılları arasında açılan, çoğunlukla presbiteryen özel misyoner okullarının sayısı 129 okul olmuştur. Öğrencilerin çoğunluğunu Mısır'daki yerel halk olarak bilinen Kıptilerin çocukları, oldukça az bir sayıda da Müslüman kız çocukları oluşturmaktaydı. 1874 yılında 5570 kişiden 3000'i Mısırlı iken, 1887'de 6160 kız öğrenciden 4000'i Mısırlı öğrenciler olmuştur. Kalan diğer öğrencilerin farklı ülkelerden gelen aile çocuklarından oluşması muhtemeldir.⁷⁸

Lübnan, eğitim ve edebiyat alanında Mısır ile bir yarış içindeymiş görüntüsü vermektedir. Edebiyat alanında Mısır'daki yazarların Lübnanlı olmaları edebiyat alanı için bir örnek olurken, Lübnan'da kızlar için 1834 yılında Beyrut Okulu'nun açılması eğitim alanı için bir ilke örnek olarak gösterilebilir.⁷⁹

Kadın yazarlar cephesinde de yapılan çalışmalar göze çarpmakta, kadın hakları ve kadınların toplumda karşılaştığı problemler yazılan eserlerde okuyucuya aktarılmıştır. Bu alanda çalışmaları ile karşımıza çıkan başlıca yazarlar şunlardır;

⁷⁶ Keskin, Arap Romanında Kadın İmgesi, 551.

⁷⁷ Korkmaz, Modern Arap Edebiyatında Kadın, 44/259-260.65.

⁷⁸ Korkmaz, Modern Arap Edebiyatında Kadın, 44/259-260.65.

⁷⁹ Korkmaz, Modern Arap Edebiyatında Kadın, 44/259-260.66.

Lübnan'da edebiyat alanında ilk eser veren Hristiyan kadın yazar Verde el- Yâzicî (1838-1924) modern Arap edebiyatının önde gelen şahsiyetlerinden biri olarak bilinen Nâsîf el-Yâzicî'nin kızıdır. Verde el- Yâzicî henüz 13 yaşında iken bir okulda öğretmenlik yapmaya başlar ve şiirler kaleme alır. İlk şiir kitabı “*Hadîgatu'l-Verd*” ismiyle Beyrut'ta basılmıştır. Kardeşi İbrâhîm Yâzicî'nin kurucusu olduğu “*ez-Ziyâ*” adlı dergide “*el-Mer'etu's-Şarkîyye*” (Doğulu kadın) başlıklı denemelerini yayınlamıştır.⁸⁰

Gazeteci ve yazar Lebîbe Hâşim (1882-1953) Lübnan'da doğup büyümüş Nahda döneminin önemli yazarlarından biridir. Yazılarında kadın hakları üzerinde sıkça duran Hâşim de diğer birçok Arap aydını gibi misyoner okullarında eğitim görmüş bir yazardır. Daha sonraki dönemlerde ailesi ile birlikte Mısır'a göç ederek çalışmalarına burada devam etmiştir. Suriye'de kurulan hükümette daha önce bir kadına verilmeyen müfettişlik görevi kendisine verilmiştir. Ancak Suriye Fransızlar tarafından işgal edilince Hâşim önce Arjantin'e ardından Mısır'a gitmiş ve burada 1906 yılında çıkardığı Fetâtu's-şark (Doğu'nun kızı) dergisini tekrar çıkarmaya devam etmiştir.⁸¹ Çalışmalarında ve konferanslarında kadın haklarına sıkça değinen Hâşim, konferansları aracılığı ile kadın öğrencileri bilgilendirmeyi ihmal etmemiştir.⁸²

Hayata hiçbir avantajı olmadan başlayan ancak zekâsı sayesinde çevresinin ilgisini çeken ve kendini geliştiren diğer yandan kadın hakları konusunda başarılı bir mücadele sergileyen Zeynep Fevvâz, Lübnan'ın güneyindeki Cebeli Âmil'in köylerinden Tebnîn'de hayata gözlerini açmıştır. Fevvâz hayatının bir döneminde Lübnan bölgesindeki zenginlerden olan Ali Bey el-Es'ad'ın sarayında hizmetçilik yapmıştır. Ali Bey'in şair olan eşi Fatma el-Es'ad, Fevvâz'ın zeki birisi olduğunu görünce okuma yazma öğrenmesine ve Kur'ân-ı Kerîm'i ezberleterek İslam dini ve Arap dili eğitimi almasına yardımcı olmuştur.⁸³

Çalıştığı evdeki işinden ayrıldıktan sonra Fevvâz, Mısır'da okuyan erkek kardeşinin yanına yerleşerek yayın hayatına da adım atmış olur.⁸⁴ Fevvâz “*en-Nîl, Lisânü'l-hâl, el-Mü'eyyed, el-Livâ', el-Ahâlî, el-İttihâdü'l-Mısırî*” gazetelerinde ve Hind Nevfel'in “*el-Fetât*”, Aleksandra el-Hûrî Afrînovah'ın “*Enîsü'l-celîs*” adlı dergilerinde toplumsal olaylar ve kadın hakları ile alakalı cesurca yazılar kaleme almıştır.⁸⁵ Fevvâz

⁸⁰ Korkmaz, Modern Arap Edebiyatında Kadın, 44/259-260.65-66.

⁸¹ İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın, 47.

⁸² Independent Türkçe (indyturk) “Independent Türkçe” (Erişim 10.12.2021).

⁸³ Şükran Fazlıoğlu, “Zeyneb Fevvâz”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 22 Ocak 2021).

⁸⁴ İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın, 48.

⁸⁵ Korkmaz, Modern Arap Edebiyatında Kadın, 44/259-260.

kadın-erkek eşitliğini savunmanın yanında, kadının İslâmî kurallara uygun bir yaşam tarzı yaşaması gerektiğini de yazı ve söyleşilerinde dile getirmiştir.⁸⁶

1893 yılında Santiago şehrinde yapılan Uluslararası Kadın Konferansı'nda alınan kararları şiddetle eleştirmiştir. Toplumun tüm kesimlerinde kadına özgürlük tanınması gerektiğini vurgulamıştır. Fevvâz bu haliyle Arap dünyasında kadın haklarının en şiddetli savunucusu haline gelir ve erken bir dönemde hatta kadın haklarıyla ilgili 1899 yılında yayınlanan Kâsım Emîn'in "*Tahrîru'l-mer'a*" adlı kitabından önce bu sorunları dile getirmiştir.⁸⁷

Yaptığı çalışmalar ve kişiliği ile Arap dünyasında giderek tanınan Fevvâz, bir hayran kitlesi oluşturmuştur. Bu hayran kitlesinin içinde Suriyeli Edîb Nazmî de vardır. Nazmî ile mektuplaşmaları süre gelen Fevvâz, onunla hayatını birleştirmeye karar verir ancak 3 yıl Suriye'de kısıtlanan özgürlüğü ve sansürün altında dayanamaz. Evliliğini bitirerek tekrar Mısır'a dönüş yapar. Lübnan özlemi de öte yandan Fevvâz'a şiirler yazdırmakta onu üzmektedir. Ancak bu özlemini gideremedi 19 Ocak 1914 yılında vefat eder.⁸⁸

1918 doğumlu Tuma el-Hûrî, toplumu tahlil etme açısından iyi bilinen bir yazardır. "*Fâkîhetu's-şitâ*" ve "*Kâne Mâzin yunâdî*", "*Înâku'l-efâ'i*", "*el-Kamîsu'l-muhattat*", "*el Kûmîdîyâ's-şeytâniyye*" ve "*ez-Zilzâlu'l-beşerî*" gibi öykü koleksiyonlarını kaleme almıştır. Tuma el-Hûrî ülkenin içinde bulunduğu fakirlik ve toplumsal tabakalar arasındaki eşitsizlik ile mücadele etmiş ve patronlara karşı işçilerin safında bir duruş sergilemiştir. Ancak el-Hûrî kadınların toplumdaki konumu ile ilgili yâda kadın hakları ile ilgili bir çalışma kaleme almamıştır.⁸⁹

"*Cezîratu'l-vehm* (1973), *el-Yenbû* (1978), *el-Mer'etu fi 17 Kıssa* (1983), *et-Tâhûnetu'd-dâi'a* (1984), *Hubzuna'l-yevmî* (1990), *Mahattatu'r-rahîl* (1996), *el-Leyâlî'l-ğaceriyye* (1998), *Esved ve ebyâd* (2001), *Riyâh Cenûbiyye* (2005) *el-Bâhira*, *Revatli el-Eyyâm*, ve *Vesârat as-Suhûr Firâşât ve Tuyûr Eylûl*" gibi önemli kitapları kaleme alan İmîlî Nasrullah'ın hikâyelerinde aile bağları, Lübnan köy hayatı, Lübnan'daki savaş ve kadınların bağımsızlık ve kendilerini ifade edebilme mücadelesi gibi temalara rastlanmaktadır.⁹⁰ Uluslararası arenada birçok ödül alan, kadınlara ve

⁸⁶ A.mlf., Modern Arap Edebiyatında Kadın, 44/259-260.

⁸⁷ İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın, 48-49.

⁸⁸ İshakoğlu, 19. Yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın, 49.

⁸⁹ Yazıcı, *Lübnan'da Kısa Öykü*, 150.

⁹⁰ Yazıcı, *Lübnan'da Kısa Öykü*, 159.

çocuklara dönük eserleri ön plana çıkan yazar 2018 yılında hayata gözlerini yummuştur.⁹¹

Elie Mârûn Halîl, *Ankebûtu'z-zâkira ve'z-zemen* (1979), *Zâkiratu'l-leyl ve'r-rîh* (1992, 2000), *Nevâfizu'r-rûh* (1995) ve *Ğâfelt zâkiratî ve...* (2005) gibi önemli öykü koleksiyonlarını Lübnan Edebiyatı'na kazandırmıştır. Üslubu akıcı ve basit olan Halîl, zengin temalar eşliğinde öykülerini yazarken yaşadıklarından yola çıktığı yazılarından rahatça anlaşılmaktadır.⁹²

1950'li yıllardan günümüze kadar yazın alanında çalışmaları olan Nûr Suleymân, Leylâ Assâf, Rîne el-Hâyik, Hannân eş-Şeyh, Ğâliye Kabbânî, Feryâl Sâlim Mekârim, Fâtîn el-Murr, Besmeel Hatîb Lübnan Edebiyatının önemli şahsiyetleridir.⁹³

⁹¹ Cumhuriyet (Cumhuriyet) “Haber Verir – Güncel Tutar” (Erişim 18.12.2021).

⁹² Yazıcı, *Lübnan'da Kısa Öykü*, 155.

⁹³ Yazıcı, *Lübnan'da Kısa Öykü*, 159-160.

3. LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN HAYATI VE EDEBÎ KİŞİLİĞİ

3.1. Çocukluğu ve Eğitimi

Leylâ ‘Alî el-Hâc Ba‘lebekkî 1934 yılında Beyrut’ta Şii bir ailede dünyaya gözlerini açar. Yazar kendini tanıtırken Robert Campbell ile yaptığı bir röportajında Şii bir aileden geldiğini özellikle belirtir. Lübnan gibi geri kalmış toplumlarda dini kimliği açıklamak toplumsal sınıflandırma açısından önemlidir.⁹⁴

Ba‘lebekkî hayat hikâyesi ile ilgili olarak Robert Campbell’a verdiği röportajda şu ifadeler yer verir:

Ba‘lebek’ten Lübnan’ın güneyine göç eden Şii bir ailede doğdum. Aile daha sonra Beyrut’ta yaşamaya ve çalışmaya başladı. Dedem çiftçiliğin yanı sıra köyün çocuklarına ve gençlerine zeytin ağaçlarının gölgesinde ders vermiş. Fakir bir adamdı ve dini çok iyi biliyordu. Babam “zece” türünde şiirler kaleme alırdı, ama annem okuma yazma bilmiyordu ve onun ailedeki konumu bende bir infial yarattı. On dört yaşında yazmaya başladım.⁹⁵

Lübnan ailelerinin sosyal muhafazakâr yapısı dolayısıyla Ba‘lebekkî eğitim hayatına ilkokuldan sonra babasının izniyle devam edebilmek için üç ay gibi bir süre açlık grevi yapmak zorunda kalmıştır. Ba‘lebekkî daha bu dönemlerde toplumsal dogmalara karşı ayak diretmeye başlamış ileride ortaya koyacağı tavır ve karakterinin ön izlenimlerini sunmuştur. Sosyal muhafazakârlık toplumun uygun gördüğü yaşam biçimini devam ettirme yönü olarak tanımlanır. Lübnan’da sosyal muhafazakâr aileler kadınların eğitim hayatına katılmaları ya da iş edinmeleri taraftarı değildi.⁹⁶

Ba‘lebekkî sadece eğitim hayatı için değil kadınların toplumda yapmaları hoş görülme, dışarıda eğlenme, gezme, peçe takmama ve çalışmak gibi diğer birçok konuda ailesi ile tartışmak zorunda kalmıştır. Ailesi bu tutumunu sürdürürken onun içki içmek gibi Şii Müslüman hukukunda haram kılınmış bir davranışı sergilemesine izin vermişlerdir.⁹⁷ Yaşanan bu tezat durumda Ba‘lebekkî ailesiyle, yanlış olanı göstermek ve toplumda bir birey olduğunu kanıtlamak için sürekli mücadele etmek zorunda kalmıştır. Yaşadığı çatışmalar sadece ailesi ile sınırlı kalmamıştır.

⁹⁴ Igberia, *Laylâ Ba‘albakî and Feminism Throughout her Fiction*, (Scotland, University of Edinburg, Doktora Tezi, 2015), 48.

⁹⁵ Igberia, *Laylâ Ba‘albakî and Feminism*, 48.

⁹⁶ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 422.

⁹⁷ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 422.

Peçe takmayı reddettiğinde yaşadıkları çevredeki aileler kızlarının Ba‘lebekkî ile görüşmelerin yasaklamış onu toplumda yok saymaya çalışmışlardır.⁹⁸ Yazar toplumun bu tavrına tepki olarak romanları ile bu kadınlara ve kızlara ulaşmaya ve fikirlerini anlatmaya çalışmış olabilir.

Öğrenim hayatına “Medresetü’l- Ma’ârifî’l- İbtidâ’iyye” ilkokulunda başlamış olup ortaokul ve lise eğitimini “Makasîd-i İslamiyye” okulunda tamamlamıştır. Üniversite eğitimine “Saint Joseph Üniversitesinde, Külliyyetü’l- Âdâbu’ş- Şarkiyât (Doğu Edebiyatları Fakültesi)” bölümünde devam etmiştir.⁹⁹

Ba‘lebekkî 1957 ve 1960 yılları arasında Lübnan temsilciler meclisinde sekreter olarak çalışmıştır. Daha sonraki süreçte kimi haftalık gazetelerde ve dergilerde gazetecilik yapmıştır. Bu arada Suriye, Suudi Arabistan, Körfez ülkeleri ve Irak’a ziyaretler düzenlemiş ve Arap dünyasını yakından tanıma fırsatı yakalamıştır.¹⁰⁰

1960 yılında Ba‘lebekkî üniversite eğitime devam edebilmek adına bir yıl Fransız bursu almış ve bu bir yıllık süreçteki eğitimi için Paris’e gitmiştir. Bu süreyi orada geçirmesi onun hakkında Fransız felsefesinden etkilendiği yönünde iddiaların ortaya atılmasına sebep olmuştur.¹⁰¹

Ba‘lebekkî’nin etkilendiği akımlarla alakalı olarak Fatima el-Muhsin onu Lübnan’ın Françoise Sagan’ı olarak isimlendirmiştir. Nâbih el-Kâsım, Sagan’ı Arap kadınlarını etkileyebilecek, kalemi beğeni ile karşılanan feminist bir yazar olarak tanımlamaktadır. el-Kâsım, Sagan’ı yazıları ve yaşam tarzı ile Ba‘lebekkî dâhil birçok kadın yazarı etkilemesi muhtemel olarak görmüştür ancak bunu kanıtlayacak bir çalışma bulunmamaktadır. ‘Abdullah Şa‘bân da el-Muhsîn ve el-Fatimâ ile Ba‘lebekkî’nin Sagan’dan etkilendiği yönünde aynı görüşü paylaşmaktadır. Her ne kadar bu benzetme yapılmışsa da Ba‘lebekkî’nin yazılarında veya çalışmalarında feminizmin kesin kanıtlarına rastlanmamıştır.¹⁰²

Ba‘lebekkî eserlerinde kadınların haklarını savunması nedeniyle feminist olarak sınıflandırılmak istense de kendisini rahatsız eden ve baskı unsuru olarak gördüğü tüm otoritelere karşı dik durmaya çalışmıştır. Bu dik duruş bireysel varoluşçuluk felsefesinden kaynaklanmıştır. Ba‘lebekkî toplumsal tabulara olduğu kadar dini bazı kurallara da ayak diretmiş, İslam dinine göre evlenmesi yasak olmasına rağmen Lübnanlı Hristiyan Andrew Tiqilla ile evlenmiş ve iki kız bir erkek çocuk dünyaya

⁹⁸ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 422.

⁹⁹ Robert Campbell, *İ’lâmu’l- Edebi’l-Arabiyyi’l-Muâsır-Siyer ve Siyeri Zâtiyye*, Beyrut, eş-Şâkiretu’l-Muttehîde li’t-Tevzi, (1996), 336, Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 1-10.

¹⁰⁰ Campbell, *İ’lâmu’l- Edebi’l-Arabiyyi’l-Muâsır*, 336.

¹⁰¹ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 422.

¹⁰² Igberia, *Laylâ Ba‘albakî and Feminism Throughout her Fiction*, 51.

getirmiştir. Lübnan’da alevlenen iç savaş yazarın ailesinin güvenliği nedeniyle aileyi endişeye sevk etmiş Londra’ya taşınmasına neden olmuştur. Savaşın derin izler bıraktığı yazar savaşa neden olan tüm grupları birlik beraberliğe davet etmiş ve yöneticilere isyan etmiştir. Londra’ya taşındıktan sonra yazarlık serüvenine son vermiştir.¹⁰³

Ba‘lebekkî 18 Aralık 2009 yılında bir kitap fuarında bir söyleşiye katılmış, okuyucular söyleşiye yoğun ilgi göstermiştir. Okuyucuların bu yoğun ilgisi karşısında Ba‘lebekkî şaşkınlığını ifade etmiştir. Okuyucular Ba‘lebekkî’nin kitaplarına ulaşamadıklarını belirtmiş bunun üzerine Ba‘lebekkî *Ene Ahyâ* ve “*el-İlâhetü’l-memsûha*” adlı kitaplarının tekrar basımının yapılması için Daru’l-Edeb yayınlarına izin vermiştir. Bu konuşma esnasında Ba‘lebekkî otobiyografik bir eser ve öykü koleksiyonu yazacağına dair bir söz vermiştir ama şu ana kadar bu sözünü gerçekleştirmemiştir.¹⁰⁴

3.2. Leylâ Ba‘lebekkî’nin Lübnan Kadın Hareketindeki Yeri

Arap romancıları kadın erkek fark etmeksizin ülkelerinde özgürlükleri uğruna birçok acıya ve ıstıraba uğramışlardır. Kimi sürgün kimi hapis cezaları ile cezalandırılırken, Ba‘lebekkî gibi birçok yazar da mahkemeler aracılığıyla siyasi ve sosyal baskılara uğramışlardır. Bunca yaşanan eziyet ve çileye rağmen Arap yazar ve sanatkârlar kadının hem aile yapısı içinde hem de toplumsal alandaki ihtiyaçlarını çekinmeden açıklamaya devam etmişlerdir. Bu uğurda çaba verip Arap romanının gücünü kullanırken bu güce güç katmaya da çabalamışlardır. Nahda dönemi yazarları eserlerini kaleme alırken klasik kalıplardan sıyrılarak modern ve ikna edici şekilde toplumsal konu ve olayları ele almışlardır.¹⁰⁵

Ba‘lebekkî Lübnan’daki kadın hareketlerine doğrudan bir katılım sağlamamıştır. Bu, ancak eserleri aracılığıyla dolaylı bir yoldan destek vermek şeklinde olmuştur. 1950 yılında kaleme aldığı ilk romanı olan *Ene Ahyâ’da*, 1961 yılında kaleme aldığı *el-İlâhetü’l-memsûha* adlı romanında ve 1963 yılında yayımlattığı *Sefînetu hanân ile’l-kamer* adlı kısa öykü seçkisinde kadınlara yönelik baskıları işlemiştir.

Ba‘lebekkî varoluşçu felsefeyi benimsediğinden ötürü tam manasıyla feminist hareketin içerisinde bulunmamıştır. Ba‘lebekkî eserleri ile ilgili olarak dava edildiği süreçte feminist kuruluşlar da onun arkasında durmamıştır. Ancak yazıları ile her zaman kadın haklarını topluma duyurmaya çalışmıştır.¹⁰⁶

¹⁰³ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 426.

¹⁰⁴ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 426.

¹⁰⁵ Allen, “*Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı*”, 145.

¹⁰⁶ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 424.

Ba‘lebekkî de *Ene Ahyâ* adlı romanında kadınların toplumsal olarak geri plana itilmelerini, aile baskısı altında yaşamalarını, iş yerlerinde hakir görülmelerini, kıyafetlerine göre yargılanmalarını, erkekler tarafından yaşadıkları tacizleri ve tecavüzleri, siyasi mecrada konuşma hakkı verilmeyişini kendi dönemi içerisinde roman aracılığıyla haykırmaya çalışmıştır.¹⁰⁷

Yazdığı romanların etkisi Lübnan başta olmak üzere bütün Arap kadınları üzerinde kendini göstermiş ve Ba‘lebekkî kadınları bilinçlendirme adına amacına ulaşmıştır. Bu anlamda Ba‘lebekkî’nin ardından varoluşçuluk hareketini devam ettiren yazarlar ve aktivistler ortaya çıkmış, onu savunmak ve onun izinden gitmek istemişlerdir. Bu doğrultuda “*Fetatu Tafîhe*” adlı bir grup kurulmuştur. Bu grupta, İmîli Nasrullah, Leylâ Useyrân ve 20’li yaşlarında 1964’te intihar eden Muna Cabûr da bulunmuştur.¹⁰⁸

O dönemde sadece Ba‘lebekkî değil diğer yazarlar da kadınlara yönelik baskıları duyurmak için çalışmalar yapmıştır. Kimi yazarlar toplumsal gerçekleri insanlara duyurmak için çok farklı yollara başvurmuştur. Sadece kadınlar değil, erkek yazar ve aktivistler de toplumsal problemleri dillendirdiği için baskı altında bulunmakta, düşüncelerini özgürce ifade edememektedirler. Bu engelleri aşmak adına yazarlar çeşitli yöntemler geliştirmiştir. Çağdaş veya tarihî belgeleri romanlarında hikâye biçiminde sunma bu yollardan biridir. Cemâl el-Ğitani “*Zât (1992)*” adlı romanına gazete kupürlerini eklemiştir.¹⁰⁹

Bu çalışmaların çoğu kadın haklarını Arap toplumunda savunmak amacıyla kaleme alınmıştır. Yazılan eserler sayesinde büyük oranda olumlu sonuçlar elde edilmiştir. Öyle ki daha önce bireyin objektifinden bakan Arap romanı zamanla sosyal, politik ve cinsiyet esaslı temaları içeren romanın diğer türlerini ana tema olarak kullanma yoluna gitmiş alternatifler ortaya koymuştur.¹¹⁰

3.2.1. Basın Dünyası ile İlişkisi

Ba‘lebekkî henüz 14 yaşında iken yazım dünyasına dergi ve gazetelerde yazdığı yazılar ile adım atmıştır. Başlangıçta “*en-Nehar*” gazetesinde müstear isimle yazılar yazmıştır. 1957-58 yıllarında “*Savtu ’l-Mer’e*” dergisinde ayda bir yazılar yazmıştır.¹¹¹

¹⁰⁷ Leylâ Ba‘lebekkî, *Ene Ahyâ* (Beyrut: Dâru’l-Âdâb, 2010).

¹⁰⁸ Abjad (Abjad), “Bir Uygulama Binlerce Kitap” (22.12.2020).

¹⁰⁹ Allen, “*Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı*”, 145.

¹¹⁰ Allen, “*Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı*”, 145

¹¹¹ İgberia, *Laylâ Ba’albakî and Feminism*, 55.

Şi'r grubunun yayınevi tarafından *Ene Ahyâ* basıma kabul edildikten sonra Ba'lebekkî yeni bir edebi çevre ile tanışma fırsatı da bulmuştu. Bu yeni çevre yazarın yazılarını sürdürmesi yönünde sürekli onu teşvik ederken edebî bakış açısını zenginleştirmesine de yardımcı olmuştur. Ba'lebekkî kendi ifadesiyle:

Şi'r grubuna katılarak André Breton ve Eliot'un şiirleri ile tanıştım... Gözlerimi ve duyularımı şiire ve onun yaratıcı iklimine çevirdiler. Şi'r grubunun değişim beklentilerini ve edebiyat, şiir ve sanatın "basmakalıp" biçimlerini reddetmelerini paylaşıyorum.

Şi'r grubuna katılmasının ona katkılarını dile getirmiştir.¹¹²

Babası "zecel" türünde halk şiirleri kaleme alan bir şair olması nedeniyle evinde diğer şair ve aydın insanları ağırlamaktan zevk duyuyordu. Bu ortam Ba'lebekkî'nin kültürel gelişimine de katkı sunmuştur. El-hac ailesinin evinin bulunduğu cadde üzerinde birçok yayıncı, gazete ve derginin bulunması, babasının şairlerle bazı akşamlar sanat toplantıları gerçekleştirmesi Ba'lebekkî'yi kültürel ve sanatsal ortamlara aşina kılmıştır.¹¹³

3.3. Eserleri

3.3.1. Kısa Öykü Seçkisi

3.3.1.1. Sefînet hanân ile'l-kamer

1963 yılında "*Sefînet hanân ile'l-kamer*" adlı kısa hikâye seçkisini yayınlamıştır. 12 kısa hikâyeden oluşan eserde cinsel sahneler ayrıntıları ile yazar tarafından kaleme alınmıştır. Hikâyelerin dili roman diline yakın olmakla birlikte şiirsellik de göze çarpmaktadır.¹¹⁴ Hikâyelerin geneli yazarın ilk eserlerinde üzerinde durduğu konular, kadın-erkek eşitliği, kadın hakları, ataerkil toplum ve tabular olmuştur.¹¹⁵ Bu koleksiyon içerdiği cinsel içerikli hikâyeler nedeniyle hükümet tarafından toplatılmış ve yazar hakkında dava açılmıştır. Mahkeme kararı yazarın yazacak olduğu eserlerin ancak incelendikten sonra basılabileceği şeklindedir.¹¹⁶ Muhsin Selim yazarın avukatlığını üstlenmiş ve nitekim Ba'lebekkî davadan beraat etmiştir.¹¹⁷ Davadan her ne kadar beraat etse de Lübnan'da yaşanan iç çatışmalar sonrasında toplumun ilerlemesine dair

¹¹² Igberia, *Laylâ Ba'albakî and Feminism*, 51.

¹¹³ Igberia, *Laylâ Ba'albakî and Feminism*, 49-50.

¹¹⁴ Leylâ Ba'lebekkî, *Safinat Hanan ilâ al-Kamar* (Beyrut: Dâru'l-Âdâb, 2010).

¹¹⁵ Igberia, *Laylâ Ba'albakî and Feminism Throughout her Fiction*, 8.

¹¹⁶ Abjad, "Bir Uygulama Binlerce Kitap"

¹¹⁷ Abjad, "Bir Uygulama Binlerce Kitap"

umutlarını yitirmiş,¹¹⁸ Ba‘lebekkî bu olaydan sonra yazmayı bırakmıştır.¹¹⁹ Geri kalan hayatını bir süre gazeteci olarak devam ettirmiştir.¹²⁰

Oysa Ba‘lebekkî’nin bu olaylardan önce yazdığı romanlar toplumsal problemleri düzeltmek için kullandığı bir silah¹²¹ Ba‘lebekkî’nin eserleri Lübnan gibi ülkelerde müfredatta yer alırken bazı körfez ülkelerinde hala sansürlenerek yayınlanmaktadır. Bu sansürün nedeni yazarın Arap toplumunda hala tabu olan konuları cesurca kaleme almasıdır.¹²²

3.3.2. Romanları

3.3.2.1. el-İlâhetu’l-memsûha

Ba‘lebekkî, 1961 yılına gelindiğinde “*el-İlâhetu’l-memsûha*” yı kaleme almıştır.¹²³ Bu roman Ba‘lebekkî’nin basılan ikinci romanıdır. Bu ikinci eserinde de kadının özgürlük arayışı ele alınır.¹²⁴ Bu eserin basımı ilki kadar zor olmamıştır. İlk romanı olan *Ene Ahyâ*’nın toplumda yarattığı tepki ile alakalı olarak Ba‘lebekkî’den bu yönde serzenişler kayıtlara geçmiş olmasına rağmen ikinci eseri olan “*el-İlâhetu’l-memsûha*” ile alakalı olarak basımında veya basımı sonrasında bir problemle karşılaştığı yönünde bir yakınmaya rastlanmaz. Eserlerini inceleyen araştırmacılar da bu yönde bir bilgi aktarmamışlardır.¹²⁵

Bu romanında yazar ilk romanında işlediği konulardan biri olan evliliği işlemiştir. Ancak bu romanda mutlu ve mutsuz evlilik örneklerine rastlanmaktadır. Mira ve Raja arasında gerçekleşen evlilik iki tarafın birbirlerini sevdiği ve saydığı örnek bir evlilik olarak işlenirken Aydah’ın yaptığı evlilik boşanmayla sonuçlanmış başarısız bir evliliktir. Bu evlilikler üzerinden kadın-erkek eşitliği, ataerki toplumlarda baskılara karşı durma, bireyin özgürlüğü gibi *Ene Ahyâ* ile benzer konular üzerinde durulur. Romanda çizilen ideal evlilik türünde kadın-erkek arasında eşitlik, ev hayatında, dünyaya bakış açısında ve yaşam tarzında modernlik vardır. Bu evlilikler üzerinden yazar mutlu bir evliliğin örneğini sunar.¹²⁶

¹¹⁸ Lafuente, Leila Baalbaki: *La Rebelión En Voz De Mujer*, 3.

¹¹⁹ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 423.

¹²⁰ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 424, Yazıcıoğlu, *Lübnan’da Kısa Öykü*, 157.

¹²¹ Lafuente, Leila Baalbaki: *La Rebelión En Voz De Mujer*, 3.

¹²² Lafuente, Leila Baalbaki: *La Rebelión En Voz De Mujer*, 4.

¹²³ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekkî’nin, 423.

¹²⁴ Wedemeyer, “*Ana Ahyâ*”, 232.

¹²⁵ İgberia, *Laylâ Ba‘albaki and Feminism*, 63.

¹²⁶ İgberia, *Laylâ Ba‘albaki and Feminism*, 7.

3.3.2.2. Ene Ahyâ

Leylâ Ba‘lebekkî, *Ene Ahyâ* adlı romanını henüz 22 yaşında Lübnan parlamentosunda çalışırken 1950 yılında kaleme aldığını ifade etmiştir. 1958 yılında ancak yayınlamıştır.¹²⁷ Ba‘lebekkî bünyesinde yazarlık yaptığı “*Savtu’l-Mer’e*” dergisinin editörü Advîk Şeybûb tarafından yazarlığa sürekli teşvik edilmiştir. Şeybûb Ba‘lebekkî’den ilk romanı *Ene Ahyâ’nın* basım sürecinde de desteklerini esirgememiştir. Birçok yayınevi romanın cesur dilinin toplum tarafından tepki göreceğini tahmin ettiği için bu eseri basmak istememiştir. Şeybûb yazarlık hayatının başında olan Ba‘lebekkî’yi bu süreçte yalnız bırakmamada kararlıdır.¹²⁸

Şeybûb, Ba‘lebekkî’nin desteklenmesi gerektiğini içeren bir bildiri hazırlayarak yayınlamıştır. Ba‘lebekkî bu durum karşısında bir yazarın dilenci seviyesine düşürüldüğünü görerek üzülmüştür. Gösterilen tüm bu çabalar neticesinde Şi‘r Grubu’nun yayınevi tarafından kitap basıma kabul edilmiştir. Basılması için gereken para ise Leylâ Ba‘lebekkî tarafından çalışılıp biriktirilerek ödenmiştir. Ba‘lebekkî kitabı basmak için gereken parayı babasının karşılayabilecek olmasına rağmen ondan bu yönde bir talepte bulunmamıştır.¹²⁹ Ba‘lebekkî bu tavrı ile kendi ayakları üzerinde durmayı istemiştir.

Yaşadığı toplumun gerçeklerini sansürsüz şekilde dile getirmesi olumsuz tepkilere neden olmuştur ancak sonraki dönemlerde değeri anlaşılan romanı birçok dile çevrilmiştir.¹³⁰ Romanının Fransızca çevirisinin yapılarak yayımlanması Ba‘lebekkî’yi daha fazla tanınan bir yazar haline getirmiştir.¹³¹

Ene Ahyâ’da Ba‘lebekkî geleneklere karşı büyük bir tepki göstermiş, bunu romanı aracılığı ile daha kalıcı hale getirerek büyük kitlelere ulaşmayı hedeflemiştir.¹³² Yumnâ el-‘Îd isimli eleştirmen *Ene Ahyâ* romanının ilk modern kadın romanı olduğunu ve bunun Lübnan’da Arap edebiyatı için bir dönüm noktası olduğunu belirtmiştir.¹³³

Ba‘lebekkî; işin özünde yazarlık yaşamı boyunca çok fazla eser vermemesine rağmen verdiği eserlerin cinsellik barındıran söz, mecaz ve kurgulara ağırlık vermesi Arap toplumunda büyük infiale sebep olmuştur. Eserlerinde dini açıkça eleştirmesi de

¹²⁷ Evelyne Accad, “Arab Women's Literature: Rebellion, Maturity, Vision”, *World Literature Today* 70/ 4 (1996) ,4.

¹²⁸ İgberia, *Laylâ Ba‘albakî and Feminism*, 54.

¹²⁹ İgberia, *Laylâ Ba‘albakî and Feminism*, 54.

¹³⁰ Lafuente, Leila Baalbaki: *La Rebelión En Voz De Mujer*, 4.

¹³¹ Lafuente, Leila Baalbaki: *La Rebelión En Voz De Mujer*, 4.

¹³² Accad, “Arab Women's Literature: Rebellion, 5.

¹³³ Abjad, “Bir Uygulama Binlerce Kitap”

toplumun tepki göstermesine neden olmuştur. Ba‘lebekkî toplumun geri kalmışlığını da eserlerinde sürekli işlemeye özen göstermiştir.¹³⁴

¹³⁴ Lafuente, Leila Baalbaki: La Rebelión En Voz De Mujer, 4.

4. LEYLÂ BA‘LEBEKKÎ’NİN “ENE AHYÂ” ADLI ROMANININ İNCELENMESİ

Maddi imkânsızlıklar nedeniyle ilk baskısı ancak 1958 yılında yapılabilen Leylâ Ba‘lebekki’nin *Ene Ahyâ* adlı yapıtı üç bölümden oluşmaktadır. Olayların akış sıralamasına bakıldığı zaman bölümler giriş, gelişme ve sonuç olarak sıralanmış klasik romanın tarzını yansıtmaktadır.

Yazar titiz bir gözlemle sosyal olaylar, aile içi ilişkiler ve kadının sosyal hayattaki konumunu romanında derinlemesine bir şekilde işlemiştir. Yazarın romanı yazdığı dönemde üniversite, iş ve aile hayatında çeşitli sosyal tabakaları gözlemleyebilme imkânının olması romandaki kurguyu detaylı şekilde işlemesine yardımcı olmuştur. Üslubu genel olarak akıcıdır.

Çağdaşlarından ünlü Mehcer edebiyatçısı Mihâil Nu‘ayme kitabın üslubuna övgü dolu sözler sarf etmiştir: “*Üslup tek başına yeterlidir. Çünkü Ene Ahyâ kitabını kıymetli kılmıştır. Bu kitap klasik-modern diğer Arap edebiyatındaki herhangi bir kitap gibi değildir. Şüphesiz onun yeni, eşsiz bir üslubu vardır.*”¹³⁵

Roman, Lina’nın ekonomik özgürlüğünü elde edip ailesinin baskısından kurtularak daha özgür bir hayat kurma amacıyla yaptığı iş başvurusunun olumlu karşılanması ile olaylar zinciri başlar.

Erkeklerle karşı mesafeli duran Lina, romanın erkek kahramanı Baha ile Sam Amca adlı bir kafede tanışır ve ondan hoşlanır. Baha ile yaşamayı hayal eden Lina beklentilerine cevap alamaz ve Baha’nın komünist düşüncelerinden kurtulmasını sağlayamaz.

Aile, iş, toplumsal hayatında ve Baha ile olan ilişkisinde beklediği saygıyı ve ilgiyi bulamayan Lina verdiği mücadeleden mağlup olarak içinde yaşamak istemediği eve dönmek zorunda kalır.

4.1. Leylâ Ba‘lebekki’nin Ene Ahyâ Adlı Romanının Tanıtımı

Ene Ahyâ, başkahramanı Lina Feyyaz’ın kadınların toplumda yok sayılmaları, dışarıda çalışamamaları, okulda ve günlük hayatta karşılaştıkları cinsiyetçiliğe

¹³⁵ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba‘lebekki’nin, 447.

başkaldırısını ve aile hayatı içerisinde babasının ataerkil davranışları ve annesinin geleneksel düşünce yapısına karşı verdiği mücadeleyi anlatır.¹³⁶

¹³⁶ Wedemeyer, “*Ana Ahya*”, 233.

Ene Ahyâ 3 ana bölüm ve bu bölümler altında yer alan 31 alt bölümden oluşmuştur. 313 sayfadan oluşan romanda bölümler altında yer alan roman bölümleri numaralandırılma ile yetinilmiştir.

Ana bölümler;

Birinci bölüm on bir alt bölümden oluşmakta, başkahraman Lina hayatında arzuladığı bireysel ve ekonomik özgürlüğünü elde etme çabalarından bahsetmektedir. Lina hayatındaki bu eksikleri gidermenin yollarını araştırır. Romanın merkezinde yer alan ve 1. tekil şahıs bakış açısı “Ben” ile olayların ağzından aktarıldığı kişi Lina’dır. Lina ekonomik özgürlüğünü elde etmek için bir iş bulur, bunun yanında babasının onu kaydettirdiği özel bir üniversitede de eğitim hayatına devam etmektedir. Erkeklere karşı ön yargılar besleyen Lina kimi zaman hayatında bir erkeğin varlığını ister. Çevresindeki karşı cinse ilgi duyar hatta bazen onlarla bakışır ancak babasının çizdiği erkek rolü onun erkek cinse karşı soğuk durmasına sebep olmuştur.

İkinci bölüm on iki alt bölümden meydana gelmektedir. Bu ana bölümde iş hayatının zorlukları ve hoşlandığı erkek, Baha ile ilişkisi ele alınır. Kurtulmak istediği toplumsal ve ailevi baskılar nedeniyle girdiği iş yerinde, ciddi bir göreve getirilmemesi onu rahatsız etmektedir. Baha’nın Lina’ya karşı sergilediği tavırları onda huzursuzluğa sebep olmaktadır. Kendisi için bir gelecek kurmak isteyen Lina, kafasında kurduğu planlar istediği gibi gitmeyince iş yeri ve Baha ile ilişkisini kesmeye karar verir.

Üçüncü bölüm ise sekiz alt bölümden müteşekkildir. Bu ana bölümde ailesi ve çevresi ile verdiği mücadeleye rağmen bir gelecek kuramamak Lina’yı rahatsız etmektedir. İş yerinde patronunun sekreterlik görevini vermesi Lina’nın gururuna dokunur. Bunun üzerine Lina istifa mektubunu sunduğunda iş yerinden yaka paça kovulur. Baha, Lina’nın komünizme muhalif yapısı nedeniyle yollarını kesin bir şekilde onunla ayırır. İş yerinden kovulması, Baha’nın onu terk etmesi ve diğer düşüncelerin etkisi Lina’yı bunalımın had safhasına taşır. Lina intihar etmek ister ama bu girişiminde başarısız olup toplumun dayattığı yaşam şartlarını kabullenmiş şekilde kendini ait hissetmediği eve tekrar dönmek zorunda kalır.

4.2. Teknik İnceleme

4.2.1. Olay Örgüsü

Romanda yaşanan olaylar arasında neden sonuç ilişkisini inceleyerek ortaya çıkarılan tabloya olay örgüsü denir. Bu tabloda en küçük ayrıntılar dahi atlanmaz, her şey

neden sonuç ilişkisi içinde aktarılır. Olay örgüsüne diğer adıyla vaka zinciri veya vaka halkası da denilir.¹³⁷ Forster “*Roman Sanatı*” adlı eserinde “*Neden sonuç yoksa buna öykü denir*” diye ifade etmektedir. Burada kastedilen, öyküde olayları zaman sırasına göre düzenleyip anlatmadır.¹³⁸ Olay örgüsü dâhilinde eser boyunca yaşanan gerilimler entrik yapı olarak isimlendirilir.

Olay örgüsü romanın türüne göre insan veya diğer varlıkların aralarında oluşan bağı içermektedir. Bu yönü ile olay örgüsünün eserdeki kahramanların münasebeti neticesinde doğmuş olduğu da söylenebilir. Roman ve tiyatro gibi olaya dayalı eserlerde bir vaka zincirinde gerçekleşen olaylar, gerçeğin aynısı değildir; kurgusal bir gerçekliktir.¹³⁹

Şu da var ki Berna Moran’ın “Edebiyat Kuramları ve Eleştiri” adlı eserinde belirttiği üzere “*Romanın, yazarın yaşamı ve tecrübelerinden hâli olması mümkün değildir*”. Bu da bize romanın salt kurmaca metinler olmadığını gösterir.¹⁴⁰ Bunu Çetişli de eserinde, “*Yazar eserini kaleme alırken yaşantılarından yararlanır*” diyerek onaylar. Ancak başta da belirtildiği gibi görülen duyulan şeyler birebir romana aktarılmaz. Bir kurgu bünyesinde ekleme ve çıkarmalar ile romana dâhil edilir.¹⁴¹

Olay örgüleri yazıldığı dönem ve eserin türü bağlamında 3 başlık altında incelenebilir.

Tek zincirli olay örgüsü: Başlangıcı tek bir kişiye bağlı olarak gelişen olayların basit olarak aktarıldığı olay örgüsü türüdür. Bu türde, olay örgüsünün tek kişiye yoğunlaşması romanın türü ile alakalıdır. Macera romanı tarzında romanlar okuyucu ile ilgisini kaybetmek istemez. Deyim yerindeyse soluksuz bir okuma için bunu yapmak zorunludur. Otobiyografik eserler ve macera romanları bu bağlamda örnek gösterilebilir.¹⁴²

Çok zincirli olay örgüsü: Kahramanlar veya roman kişileri arasında yaşanan olayların kurgu gereği herhangi bir kişi veya zaman mekân önceliği gözetmeksizin işlendiği olay örgüsü türüdür. Masal, halk hikâyesi ve romanlar bu alana örnek verilebilir.¹⁴³

Helezonik olay örgüsü: Birden çok hikâye ve olay örgüsünün iç içe geçirilerek elde edilen olay örgüsü türüdür. Helezonik olay örgüsünde merkezde kişi yerine bir olay

¹³⁷ İsmail Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2014), 82.

¹³⁸ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 83.

¹³⁹ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 84.

¹⁴⁰ Berna Moran, *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri* (İstanbul: İletişim Yayınları, 2010), 142.

¹⁴¹ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 85.

¹⁴² Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 86.

¹⁴³ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 86.

örgüsü, çerçeve hikâye ve iç hikâye vardır. Yazar bunlar arasında sağlam bir ilişki kurarak eserini en mükemmel şekilde ele alabilir. “*Bin Bir Gece Masalları*”nda, Oğuz Atay’ın “*Bir Bilim Adamının Romanı*”nda ve Sabahattin Ali’nin “*Hasan Boğuldu*” hikâyesinde bu olay örgüsü türünün örneklerini görebiliriz.¹⁴⁴

Ene Ahyâ adlı eserde olaylar tek zincirli olay örgüsü ile ele alınmıştır. *Ene Ahyâ* Ba‘lebekki’nin başyapıtıdır.¹⁴⁵ Yazar kahraman bakış açısı ile romanı kaleme alarak okuyucunun olayın akışından kopmasını engellemeye çalışmıştır.

Romanın konusu İkinci Dünya Savaşı ile başlayan karaborsacılık yoluyla servetine servet katan bir babanın¹⁴⁶ kızı olan Lina’nın bireysel özgürlüğünü elde etmek ve toplumda saygı görmeyi hak eden bir birey olduğunu çevresine kanıtlamak için verdiği mücadeleyi anlatır. Özgürlüğünü ve insanların saygısını kazanma mücadelesinde öncelikle saçlarını kestirmesi ve gizlice bir ajansta işe girmesi bu yolda attığı ilk adımlar olmuştur.

Seçtiği temalar kadının özgürlük arayışı, Ortadoğu coğrafyasında sürekli vuku bulan savaşlar, ataerkil toplum, geleneksel baskıcı-otoriter tutum ve davranışlar olmuştur.

Lina iş başvurusu yapmaya gitmek için evden tramvay durağına doğru yürürken aklında, saçlarının ve dış görünüşünün insanlar üzerinde bıraktığı etkiden hoşlanmadığı buna neden olan şeylerden en önemlisi olarak gördüğü saçlarını akşam keseceğine dair bir plan kurar.¹⁴⁷

Saçlarının onu dışı göstererek başkalarının beğenisine sunduğu ve kibirli gösterdiği fikri saçını kesmesinde en önemli nedenlerdendir. Saçlarını kestirerek annesinin onu birilerine beğendirme planlarını da böylece engellemiş olur.¹⁴⁸

Saçlarını kestirme düşüncesini uygulamadan önce hayallerinde gireceği iş ile bir gelecek kurma düşüncesi vardır. Lina tramvay durağına vardığı zaman insanların hınca hınç durakta beklediklerini görür. Bir süre durakta bekledikten sonra otobüs ile iş yerine gitmeyi düşünür. Sonra aklına maaşını alacağı zaman binmeyi arzuladığı taksiler gelir. Takside oturacağını ve şoföre uzatacağı parayı hayal eder. Cebinde eve dönecek kadar yeterli para olmamasından dolayı bu hayalini o anda gerçekleştiremez. Babasının onu bu para hesabını yaparken görmesini diler. Babasının onca servete sahip olmasına rağmen kızının bu durumundan utanacağını düşünür. Lina cebindeki paraları

¹⁴⁴ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 86.

¹⁴⁵ İğberia, *Laylâ Ba‘albakî and Feminism*, 49.

¹⁴⁶ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 10.

¹⁴⁷ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 7.

¹⁴⁸ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 30.

karıştırırken paralardan tiksindir. Onları kirli bir oluğa atmak ister ama bunların son parası olduğu aklına gelince eve dönmek için çantasına geri bırakıp iş yerine doğru yürümeye karar verir.¹⁴⁹

Lina babasına karşı ekonomik bağımsızlığını kazanmak ister. Çünkü babasının varlıklı biri olmasına rağmen kızının kendi ayakları üzerinde durduğunu görmesini, ona muhtaç olmadığını anlamasını ve acı çekmesini istemektedir.

Lina, iş yerine ulaşır ve acele ile kapıda duran görevliye danışmadan merdivenleri çıkmaya başlar. Kendisini üst katta güvenlik görevlisi karşılar ve patron ile görüşmesi için ona odaya kadar eşlik eder. Lina, odaya girer ancak heyecana kapılınca bir an aklından çıkıp gitmek geçer. O anda patronun makamında oturduğunu fark ederek masasına doğru yürümek zorunda kalır. Patronunu, oturmuş olduğu deri koltuk nedeniyle hafızasına “deri koltuk” olarak kaydeder. Lina, patronun masasına doğru yürürken insanları isimleriyle değil de onları en çok temsil eden özellikleri ile hafızasına kaydetme huyunu aklından geçirir.¹⁵⁰ Lina’nın insanları isimleri ile değil temsil ettikleri şeylerle hafızasında isimlendirmesi topluma karşı bir tepki olarak değerlendirilebilir. Yazar, erkeklerin kadınlara yaklaşımlarında, kadınların cinsel bir obje olarak değerlendirmelerine karşılık, Lina’nın da erkekleri, çekici kılan şeylere göre sınıflandırmasına sebep olduğu izlenimi vermek istemiştir. Saçını kestirmek istemesine neden olan şeylerden biri de onu çekici göstermesidir. Birinci bölümde aktarılan konuşmadan bu çıkarım yapılabilir.

“Sadece ondan dolayı var gibi görüldüğüm, tüm bakışları üzerine çeken bu saçlara kızmaya elbette hakkım var.”¹⁵¹

Patron, iş başvurusu formunda Feyyâz soyadını görünce Lina’nın babasının arkadaşı olduğunu anlar. Lina’nın babasının maddi durumunu bildiği için Lina’nın çalışma isteğine şaşırdığını belirtir. Patron, Lina’ya küçümseyici bir şekilde bakar. Lina, küçümseyici bakışlarının intikamını kahkaha atarak, babasının ve patronun arkadaşlığının siyasi menfaatler üzerine kurulu olduğunu düşünür.¹⁵² Patronun Lina’ya karşı tavrı romanda kadınların ikinci planda tutulduğu ve erkek egemenliğinin gölgesinde görüldüğüne örnek gösterilebilir.

Lina patrondaki bu şaşkınlığa karşı tepkisini koyar ve orada olma nedenini sert bir üslupla açıklar. Patron bu tepkisi karşısında Lina’ya sakinleşmesini ve ertesi gün sabah

¹⁴⁹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 10.

¹⁵⁰ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 11.

¹⁵¹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 7.

¹⁵² Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 13-15.

saat 09.00'da gelip işe başlamasını söyler. Lina sevinçle patronunun elini sıkıp vedalaşır ve odadan çıkar.¹⁵³ Patronun onu babasının soyadı ile tanımlamasını yadırgayan Lina, erkek egemen topluma karşı kadını birey olarak tanımamalarından dolayı tepki gösterir.

İş yerinden çıktıktan sonra dükkânların vitrinlerini inceleyerek gezindiği sırada eviyle olan ilişkisinin sadece yaşamak için ihtiyacı olan şeylerle sınırlı olduğu aklından geçer. Caddede yürürken aklından oturduğu ev ve evin ona hissettirdiği güven duygusunu hatırlar.¹⁵⁴ Lina ailesinden dolayı her ne kadar eve duygusal olarak bağlı olmasa da, Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinde ikinci sırada yer alan güvenlik olgusuna dikkat çeker.¹⁵⁵

Yolda yürürken yağmur sağanak halini alınca Lina ilk bulduğu Tanyus adlı restoranın arka kapısındaki sundurmaya sığınır. Lina dışında o sırada orada bir kadın ve iki erkek daha vardır. Lina bacağındaki çamuru silmek için eğilince iki erkekten biri tutunması için kolunu uzatır ama Lina ters bakışlarla adamı reddeder. O anda diğer erkek ve kadın kendi aralarında fısıldaşınca, Lina da hayatında sığınacak bir erkeğin yokluğunun sıkıntısını hisseder. Hemen ardından babasının onu iğrendiren, karşı komşuları olan şişman kadını bir gece vakti dikizlerken gördüğü anısı ve annesi aklına gelir. Annesine içten içe acır ve babasından iğrenir. Kolunu uzatan erkek oradan uzaklaşır, kadın diğer erkeğe sıkıca yanaşır, fısıldaşmayı keserler. Lina ona rağmen böyle davranmalarına kendisini yok saymalarına sinirlenir ve eve ulaşmak için oradan ayrılıp insanların arasına karışır.¹⁵⁶ Erkeklerle karşı ilgisiz davranan Lina bir erkeğe olan ihtiyacını bu sahnede reddeder ancak yardım etmek isteyen erkek sundurmadan ayrılınca bir erkeğe sığınma ihtiyacı ortaya çıkar. Yazar kadın kahramana iki cinsin birbirlerine ihtiyaç duyabileceğini ve arzulayabileceğini gösterir. Lina'nın babasının komşuları olan kadını dikizlemesi erkeklerle karşı güven duymasına engel teşkil etmektedir.

Yolda aklından kendisinin bir hiç olduğu düşüncesi geçer. Caddedeki kadınları sayar, bu kadınlardan biri olma fikri dahi onu öfkeliendirir. Bu düşünceler eşliğinde eve vardığında annesinin onu kapıda beklediğini görür. Annesi onu eve geç gelmesinden dolayı azarlamaya başlar. Lina, o sırada annesine içten içe acır ve güler. Annesi onu omuzlarından tutup silkelerken Lina'nın ıslandığını fark eder. Anne şefkati öfkelerini bastırır ve Lina'ya hemen elbisesini değiştirmesini söyler. Lina annesinin bu şefkatini hissedince ondan borç para ister ancak annesi onu odasına iter ve gider. Odaya girince

¹⁵³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 15.

¹⁵⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 16.

¹⁵⁵ Sadi Evren Şeker, "Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi", *YBS Ansiklopedisi* (2014), 1/43.

¹⁵⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 17.

ablası, babalarının onlara elbise alacağını müjdesini verir. Öte yandan esmer kardeşi babasına ne kadar minnettar olduğunu belirten sözler sarf eder. Kardeşleri Lina'ya almak istediği elbiselerin listesini yapmasını söyler.¹⁵⁷ Lina çevresinde gördüğü kadınlar gibi olmamak için gösterdiği çabaya dayanarak kendini onlardan üstün görür. Romandan kişinin bir toplumda birey olabilmesi için öncelikle kendine değer vermesi gerektiği anlayışı ortaya çıkar.

Kardeşleri alışveriş heyecanı içindeyken Lina aklından onların kişilikleri üzerine düşünceler geçirmektedir. Kız kardeşinin ısrarla liste istemesine dayanamayan Lina artık babasına ihtiyacı olmadığını ve bir iş bulduğunu itiraf eder. Onlar bu itirafın şokunu yaşarken Lina esmer kardeşinden 50 lira borç ister ama kardeşi dalga geçmekle yetinir.¹⁵⁸

Lina, ertesi gün patronunun tepkisini ölçmek için bilerek işe geç gider ve sabah saat 9.30'da iş yerine ulaşır. Patron buna tepki göstermez aksine onu hoş karşılar ve Lina'nın gururunu okşamak için birtakım iltifatlardan sonra ona çalışma odasını gösterir. Lina bir süre odayı ve eşyaları inceler.¹⁵⁹

Akşam eve gittiği zaman tahmin ettiği gibi işe başlamasından dolayı babasının tepkisi ile karşılaşır. Lina patronunun ağzından çıkmış gibi birkaç ustaca gurur okşayıcı yalanla babasının tepkisini azaltır.

“Ajansın patronuyla tesadüfen “Nussûr-Kulüb” de karşılaştım ve ilk görüşte senin kızın olduğumu anladı. Engin düşüncelerimden ve güçlü kişiliğimden etkilendi. Bu yüzden bana, insanları, nitelikleri ve yetenekleri hakkında aydınlatmak için onların arasına katılmam tavsiyesinde bulundu.”¹⁶⁰

Babasının bu yalanlar karşısında gururu okşanır ve okulu aksatmamak şartıyla Lina'ya çalışması için izin verir.¹⁶¹

O esnada annesi Lina'nın saçlarını kestirdiğini fark eder ve Lina'ya kızar. Lina saçlarının onun kişiliğinden daha ön planda olmasını hazmedemediğini aklından geçirir. Babası başta tepki vermez ama Lina ona karşı olan korkusunu içinde derinden hisseder. Annesi saçlarını kestirmesine tepki gösterince babası da kızarak Lina'ya saçlarını uzatana kadar gözüne görünmemesini ve odasına gitmesini söyler.¹⁶² Ataerkil

¹⁵⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 18.

¹⁵⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 24.

¹⁵⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 24.

¹⁶⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 125.

¹⁶¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 25.

¹⁶² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 26.

toplumlarda kadınlığın ve çekiciliğin bir göstergesi olarak uzatıldığı düşüncesi nedeniyle ailesi saçlarını erkekler gibi kısa kesmesine tepki gösterir.

Lina arkasını dönüp giderken babasının öksürüğünü duyar. Babasının onca serveti nasıl elde ettiği, küçük dükkânındaki işleri büyütmesi, savaş döneminde yaptığı fırsatçılıkları ve bunların Fransa'nın sömürge döneminde onlarla dostluğunun eseri olduğu aklından geçer.¹⁶³ Burada anılan savaş İkinci Dünya Savaşı'dır. Bu savaşın öncesinde Fransa sömürgesi altında yaşayan Lübnan'da tüccarlar Fransız askerlerin yiyecek içecek ihtiyacı için ordu ile yakın ilişkiler kurmuştur. Yerel halktan gizli bir şekilde işgalcilere yardımcı olunmuştur. Bunun karşılığı olarak Fransa ordusu sayesinde hatırı sayılır bir mal elde etmişlerdir. Dönemin şartlarını düşündüğümüz zaman bu olayların gerçek hayattan birebir alıntı olduğu söylenebilir.¹⁶⁴

Lina ajansta işe başladığı ilk haftayı çevreyi ve iş arkadaşlarını tanıyıp gözlemlemekle geçirir. Odasından çıkıp diğer çalışma odalarını gezer. Editör olan kadınla karşılaşır;

- “Ne iş yapıyorsunuz? Diye ona sordum.

-Ben baş editörüm ve oradaki benim asistanım.”¹⁶⁵

Yazarın “oradaki” sözcüğünü kullanması, kadınların da toplumdaki yozlaşmaya kapıldığını göstermesi açısından önemlidir. Kadınların toplum tarafından yok sayılması bir kenara bırakılacak olursa bu olayın yaşanması, çalışan eğitilmiş kadınların dahi bu durumu kanıksadıklarına işaret eder.

Çalışanlar onun yüzüne bile bakmaz ve o yokmuş gibi işleri sürdürürler. Lina, onların bu tavırlarına öfkelenerek onları basit makinelerle benzetir. Yaptığı gezinti ve çalışanların bu tavırlarından sonra Lina kendince yeterli bir kanıya sahip olur. Çalışanlarla iletişim kurma çabasından vazgeçer.¹⁶⁶

Lina, odasına gider ama orada yok sayılmayı gururuna yediremez. O sırada odadaki sessizlik onu korkutur. Ofistekilerin dikkatini çekmek ve sessizliği yırtmak için kalkıp kitaplığa ayağıyla vurur. Kitaplık düşer, ayağı ve camı kırılır. Lina bu sesle rahatlar ama beklediği gibi odaya kimse gelip bakmaz. Bunun üzerine Lina'nın korkusu artar. Odadan çıkıp patronunun yanına gider. Patron da ona bu sestten bahsetmez. Ofis herkesin düzenli olarak sadece kendi işiyle uğraşanların olduğu modern kölelerin çalıştığı bir fabrika izlenimi vermektedir. Bunun üzerine Lina konuyu değiştirerek,

¹⁶³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 28.

¹⁶⁴ İ. Üzen - M. Ş. Özcan, “Çok Partili Hayata Girilirken Halkın Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kopuşuna Dair Bir Rapor”, *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 8/1 (2017), 3.

¹⁶⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 34.

¹⁶⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 36.

patronuna üniversitede öğrenci olduğundan bahseder, bazı günlerde derslere katılmak için ondan izin ister.¹⁶⁷

Patronu üniversitede derslerin çok önceden başladığını belirtir ve izin verdiğini ima eder bir şekilde neden hala orada durduğunu sorar. Patronuyla üniversite eğitiminin önemi hakkında bir süre sohbet ederler. Patronu üniversite okumanın bir servet edinmek için yeterli olmadığını ifade eder ama Lina onu kendine örnek almak istemediğini söyler. Patronu bunun önemli olmadığını ve onun tecrübesiz olduğunu dile getirir. Lina'ya işte olmayacağı vakitleri bir yere yazıp ertesi gün kendisine vermesini söyler.¹⁶⁸

Lina ajanstan çıkıp tramvayla üniversiteye gider. Daha önce burada hiç bulunmadığı için fakültesinin yerini bir bayana sorar. Yol tarifi aldıktan sonra teşekkür etmeden aceleyle sınıfına girer.¹⁶⁹

Lina sınıfa girdikten sonra kimse onun girdiğini fark etmez. Ders İngiliz edebiyatıdır. Sessizce gidip bir sıraya oturur. Bir süre sınıfı izleyip öğrencileri gözlemler, sıkılarak paltosunu alır ve dışarı çıkar. Faysal Restoranı'nın köşesindeki bir dükkândan Amerikan gazetesi satın alır. Tramvaya binerek eve döner.¹⁷⁰ Lübnan'ın sömürge geçmişine atıf yapılarak emperyalist bir güç olan ABD gazetesinin kitle haberleşme araçlarından biri olarak kullanıldığı belirtilir. Mekân bağlamında Lübnan'da Lübnan'ın kendi yerel haberleşme ve medya araçlarının kullanılması gerekirken, Amerikan gazetesini satın alması Lübnan'ın Batı güdümünde bir ülke konumunda olduğunu göstermek içindir.

Lina düşünce dünyasında kendini ailesinin bile ona erişemeyecek bir yerde ve kimseye ihtiyacı olmayan bir Roma kalesine benzetir.¹⁷¹

Lina, yatakta çarşafın altında iken kız kardeşlerinin uyanmış, babalarının aldığı elbiselerin arkadaşları arasında nasıl beğenilip kıskanıldığından bahsettiklerini duyar. Babaları odaya girer. Lina'nın uyanmadığını düşünerek sitem eder ve diğer iki kız kardeşini derse geç kalacakları konusunda uyarır. Lina'nın battaniyesini çekip uyandırmak isterken zaten uyanık olduğunu fark eder. Kahire'ye gideceğini söyleyerek onlarla vedalaşır.¹⁷²

Annesi, babalarının gidişinin gizli bir nedenden dolayı olduğunu söyleyip kimseye söylememeleri için onları tembihler. Lina, ikna olmayarak gerçeği tam anlamıyla

¹⁶⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 37.

¹⁶⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 39.

¹⁶⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 40.

¹⁷⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 41.

¹⁷¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 43.

¹⁷² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 44.

öğrenmek için annesinin peşi sıra mutfağa gider. Babasından yabancı biriymiş gibi bahsederek annesine “*Kocan neden Kahire’ye seyahat etti?*”¹⁷³ diye sorar. Annesi bu hitaptan hoşlanmaz, Lina’ya kızar. Lina, bu tepkiyi savuşturmak ve utancını gizlemek için gülerken durumu geçirir.

Kendilerinin sömürgeci olduğunu annesine söyler. Babasının savaştan yeni ganimetler elde etmek için gittiğini söyler ve annesinden bunu itiraf etmesini ister. Annesi Lina’nın babasının mücadelesini anlamadığını söyler. Lina’ya gazetelerde magazin haberlerini takip ettiğini fakat diğer dünya gündemiyle ilgilenmediğini söyler. Gidip gazetede sarımsakların karaborsaya* düştüğü haberini okumasını ister. Çoğu insanın buna dikkat etmediğini ama kendileri için bu haberin önemli olduğunu belirtir.¹⁷⁴

Hizmetçinin duymaması için Lina’ya yaklaşmasını işaret eder. Babasının sarımsak bulup Fransa ve İngiltere’ye Beyrut limanı üzerinden göndereceğini anlatır. Annesinden babasının bu işi başarması sonrasında Lina ve diğer kız kardeşlerine 25 bin Lübnan lirası vereceğini öğrenir.¹⁷⁵ İkinci Dünya Savaşı döneminde neredeyse bütün ülkelerin var olan gıda ihracatını yasaklaması veya ordunun ambarlarında depolaması neticesinde dünyada bir kıtlık yaşanmaya başlar. Bu kıtlık döneminde de her zaman olduğu gibi karaborsacılar ortaya çıkar. Bu paragrafta olayın geçtiği zaman hakkında ve dönemin iktisadi şartları hakkında bilgi verilmektedir.¹⁷⁶

Lina iş yerine gider ve odasındaki kırık şeylerin onarıldığını bir uyarı notuyla birlikte görür. Patron onu odasına çağırarak posta kutusundaki mektup ve şikâyet dilekçelerini kontrol etme görevi verip posta kutusunun anahtarını Lina’ya teslim eder. Lina sevinçle odasına döner.¹⁷⁷

Lina aldığı görevin sevinciyle mutlu bir şekilde üniversiteye gider. Sınıfa girince paltosunu çıkarır fakat erkeklerin onun vücut hatlarına odaklanmasından rahatsız olur. Aklından erkeklerin onu ne derece arzuladıkları geçer. Erkek öğrencilere uzak bir sandalyeye geçip oturur.¹⁷⁸ Lina erkeklere mesafeli durmaya dikkat etmekte ve onların gözünde cinsel bir obje olmayı reddetmektedir. Yazar, burada kadının toplumda cinsel

¹⁷³ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 46.

*23 Temmuz 1916 yılında İaşe Kanunu Muvakkati ile Osmanlı devleti, yönetimi altında olan yerleri iaşe bölgelerine ayırmıştır. Bir bölgeden diğer bölgeye iaşe gönderimi yasaklanmıştır. Çıkarılan bu kanun savaş dönemlerinde karaborsacılık olarak bilinen fırsatçılığı bitirmeye dönük devletin aldığı bir tedbirdir. (Korkmaz Erdal, Birinci Dünya Savaşı Yıllarında Osmanlı Devleti’nde Karaborsa, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S: 66, Bahar 2020, 258.)

¹⁷⁴ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 46.

¹⁷⁵ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 47.

¹⁷⁶ Korkmaz, *Modern Arap Edebiyatında Kadın*, 44/259-260.

¹⁷⁷ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 47.

¹⁷⁸ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 48.

bir obje olarak görülmesini ve bunun rahatsız ediciliğini yine bir kadın karakter üzerinden verip konuya dikkat çekmektedir.

O sırada profesör derste işleyecekleri kitabın adını yazdırmaktadır. Lina'nın yazmadığını görünce kitabın yararından bahseder ve ona not almasını söyler. Lina profesörün sadece bilginin mürekkebinin emen bir sünger olduğunu düşünür. Küçümser bir şekilde içten içe güler. Lina, kitabın ismini not aldıktan sonra paltosunu alıp dışarı çıkar. Kapıda bir an sınıfa geri dönmeyi düşünse de işi ve babasının vereceği para aklına gelince okula ihtiyacı olmadığını düşünür. Okuldan çıkıp posta kutusuna bakmak için heyecanla ajansa döner. Oraya vardığı zaman posta kutusunun boş olduğunu görür. Lina içten içe çalışanlara kızar ve oradan üst kata doğru çıkar.¹⁷⁹

Lina'nın annesi evde eşinden gelen telgrafın sevinciyle oradan oraya koşturmaktadır. Çocuklarını kucaklayıp babalarından gelen telgrafi okur. Lina, babasının dikizlediği karşı binalarındaki kadına ne hediye alacağını merak eder. Sonra bu düşünceyi kafasından atar.¹⁸⁰

İş yerinde iken posta kutusunun boş olduğunu hatırlar ve çalışanların monotonluktan şikâyetçi olmamalarına öfkelenir. Odasından çıkıp patronun odasına gider. Neden posta kutusu hakkında soru sormadığını sorar. Patron zaten her şeyden haberinin olduğunu söyler. Lina orada çalışmasının ne anlam ifade ettiğini sorar. Patronu, gelecekte vereceği göreve onu hazırladığını söyler. Lina, konuşurken kendinden biz diye bahsedince patronu ona daha mütevazı olması için ben diye kendinden bahsetmesini tavsiye eder.

- “*Sen kendini beğenmişsin*” diye devam etti.

“*Ve senin buradaki vazifen, kendi başına içindeki kibri öldürmektir.*”¹⁸¹

İçinden işi bırakmayı düşünür ama para ihtiyacı nedeniyle bırakamayacağı aklına gelir.¹⁸²

Lina, kitapçıya giderek felsefe profesörünün önerdiği kitabı almak için kitabın ismini kitapçıya söyler. Kitapçı, kız öğrencilerin hocalara çok fazla değer verdiğinden, sürekli onların dediklerini yaptıklarından bahseder. Fransızca bilmemesine rağmen Fransızca kitap almasını yadırgar. Kitabın 40 lira olduğunu söyler. Lina yolda giderken

¹⁷⁹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 48-49.

¹⁸⁰ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 53.

¹⁸¹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 54.

¹⁸² Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 54-55.

sinema biletinin 10 kuruş olduğunu gördüğünü hatırlar. Kitap almak yerine sinemaya gitmek için kitapçıdan çıkar.¹⁸³

Capitol Sinemasında biletini alarak yerini ayırır. Tek başına film izleme fikri ona korkunç bir şey gibi gelir. Bileti alıp eve döner, yemeğini yerken sofrada annesi onunla konuşmak için okulun nasıl gittiğini sorar. Lina cevap vermemek için ağzına yemek doldurur. Yemek odasında babasının UNESCO sergisinden satın aldığı yağlı boya tablolar tepkisini çeker ve masada resmin aynanın karşısına geleceği şekilde yerini değiştirir.¹⁸⁴ Lina, tabloların korkunçluğundan bahsederken temsil ettikleri Batı'nın çirkinliğine dikkat çeker.

Lina, yemeğini yedikten sonra odasına geçer ve film saatinin yaklaşmasını bekler. Bir süre bekledikten sonra çıkıp bir taksiye binerek 25 kuruş verir. Sinemaya ulaşır. Yer gösterici yalnız olduğunu görünce onu yadırgar bir şekilde yerini gösterir.¹⁸⁵ Kadınların ataerkil toplumlarda basit bir sinema aktivitesini dahi yaparken karşılaştıkları zorlukları gösterir.

Sinemada filmin başlamasını beklerken yalnız olduğunu gören bir genç yaklaşıp taciz eder. Lina ters bakışlarıyla onu savuşturur. Yer gösterici gelip bilet kontrolü yaparak yerini gösterirken Lina'nın yalnızlığını yüzüne çarpmak ister gibi yalnız olup olmadığını sorar. Lina yanındaki koltukların boş olduğunu görür ve rahatlar ama sonra bir erkeğin oraya oturması ihtimali dahi onu huzursuz eder. Bir bayan gelip yanına oturur ve film başlar. Lina bir korku sahnesini gördükten sonra filmi izleyemez ve dışarı çıkıp eve gider.¹⁸⁶

Lina sabah edebiyat dersine gidince bir erkek öğrencinin bakışları onda bir etkilene hissi yaratır. Erkek öğrencilerden biri Lina'nın önünde duran kız öğrenciye çikolata ikram eder, kız da bir kısmını Lina'ya teklif eder. Lina, kendisinin onlardan biri olmadığını bu ikramı kabul etmenin onu basit biri gibi göstereceğini düşünerek ikramı geri çevirir.¹⁸⁷

Kütüphanede iki genç kızın, akademisyenler derneğini ünlü olmak amacıyla kullanmak istemeleri hakkında konuşmalarına şahit olur. Kendisinin de şöhret olması ve üniversitede olma amacını aklından geçirir. Bir erkeğin onu süzdüğünü görür. Erkek ona gülümser ve kalkıp çıkar. Lina da eşyalarını toplayıp ajansa doğru yola çıkar.¹⁸⁸

¹⁸³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 56.

¹⁸⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 57.

¹⁸⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 58-59.

¹⁸⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 58-59.

¹⁸⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 64.

¹⁸⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 65.

Lina ajanstaki odasında otururken telefon çalar. Telefondaki ses Lina'ya patron adına gelen telefon görüşmelerini ona yönlendireceğini söyler. Biraz sonra tekrar telefon çalar ve arayan elçiliktir. Lina, tecrübesiz olduğu için bu telefon görüşmesini başarıyla gerçekleştiremez ve karşı tarafın azarlarını işitmek zorunda kalır.¹⁸⁹

Lina odasında korku içerisinde kalır. Otururken kapısı açılır, Velit isminde gece vardiyasında çalışan bir eleman içeri girip elçiliğin arayıp aramadığını sorar. Lina'yı endişeli görünce şakalar yapıp onu biraz rahatlatmaya çalışır. Sonra iş yeri ve işinin amacından, kendisinin ve Lina'nın maaşının kaynağının Ankara Paktı olduğundan bahseder. Velit onu sorgulayıcı görünce aldıkları maaşın veya emperyalist servetle kazanılan zenginliğin bir zararı olmadığı düşüncesini dile getirir ve ardından odadan çıkıp gider.¹⁹⁰

Patron iş yerine gelir. Lina, telefon görüşmesi hakkında bilgi vermek ister ancak patron onun seslenmesine aldırmaz. Lina iş yerinden çıkıp eve doğru gidince kapıda annesinin onu karşılamak için beklediğini, ona sevdiği yemeği pişirdiğini ve babasının Kahire'den döndüğünü müjdelir.¹⁹¹

Lina annesinin verdiği hiçbir haberden hoşnut olmaz. Aklından eve gelme sebebinin sadece barınma ve güvenlik ihtiyacı olduğunu geçirir. Yapılan yemeklerin Avrupalı olduğunu, evin dekor ve mobilyaların Amerikan tarzı olduğunu fark eder. Öte yandan Doğu'ya has motifler ile süslenmiş salona geçer ve bir anlam karmaşası içerisinde kendini hiçbir yere ait hissedemez.¹⁹² Evde Batı tarzı mobilyaların, sofrada Batı tarzı yemeklerin olduğundan şikâyet eden Lina, ailesinin Batı tarzı yaşamı benimsemesini yadırgar. Evin Doğu ve Batı karışımı ile dekore edilmesi ve ailesinin bu şekilde ait olmadıkları bir coğrafyanın yemeklerini pişirmeleri, evlerini dekore etmeleri Lina'yı evden ve ailesinden soğutan başlıca sebeplerdir.

Babası iş gezisinden dönmüştür. Kızlarını alınlarından öper ve yemek masasına geçerler. İşinin başarılı geçtiğini söyler. Lina, babasının yemek yerken ağzından çıkardığı seslerden rahatsızlık duyar, tiksindir ve yemek yemeği unuttur. Annesi onu dürterek yemek yemesini ister.¹⁹³

Lina, kaşığı eline alır ve o sırada kız kardeşlerin alacakları 25 bin lira ödül ile yapacaklarını hayal ettikleri aklından geçer. Küçük erkek kardeşi Bessam, babasına Kahire ve tanklar hakkında sorular sorar.

¹⁸⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 68.

¹⁹⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 70-73.

¹⁹¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 73.

¹⁹² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 74.

¹⁹³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 74.

Bessam babasının ona getirdiği oyuncak arabadan memnun olmamıştır. Neden tank getirmediğini sorup ağlamaya başlar. Babası bir dahaki sefere ona tank getireceğine söz verir. Öte yandan onu yatıştırmaya çalışır. Lina bu hengâme arasında odasına çıkar, havanın bulutlu olması nedeniyle fırtına çıkma ihtimali Lina'yı korkutur.¹⁹⁴ Bessam evde ikinci erkek karakterdir. Lina'nın ondan şımarık olarak bahsetmesinin nedeni kızlardan üstün tutularak her istediği şeyin ona verilmek istenmesidir. Kız çocuklarının erkek çocuklarına göre daha değersiz görüldüğü Doğu toplumlarında erkek çocuk soyu devam ettirme görevi gördüğü için ayrı bir öneme sahiptir.

Lina aybaşında maaşını alır. Odasında sevinçle paraları sayarken içeriye Velit girer. Velit'i daha önceki konuşmadan daha sıcak bir karşılama ile karşılar. Velit Lina'ya odada sigara içip içemeyeceğini sorar. Lina da maaşını almanın sevinciyle izin verir. Velit, Lina'ya kendisine benzediğini söyler ama bu Lina'nın hoşuna gitmez. Velit, Lina'ya yemeğe çıkmayı teklif eder. Lina kabul etmediğinde Velit'e ne düşüneceğini sorar. Velit, kabul etmezse bir korkak olduğunu düşüneceğini söyler. Lina bundan hoşlanmaz ve teklifi reddeder. Velit bu cevap karşısında hayal kırıklığı yaşayarak kapıyı çarpıp odadan çıkar.¹⁹⁵

Lina, Velit çıktıktan sonra çarşıya kıyafet almaya gider. Baktığı kıyafetlerin pahalılığı karşısında oradan ayrılır. Makyaj malzemesi satan Amatori adlı mağazaya gidip oradan bir ruj beğenip alır. Pahalı kıyafetlere para vermek yerine evde kendi örmeyi düşünür ve gidip örgü ipliyle şiş alıp eve döner.¹⁹⁶

Ailesi bu işi başaramayacağını düşünür;

-Ben "Capri"den kazağı sana satın alırım" dedi annem, "ama sağlığını bitmez tükenmez örgü ile mahvetme." Dedi.

-“Üniversite ve ajanstan geriye kalan zamanın kısıtlı, bunu on yılda da başaramayacaksın” diye babam uyardı.

“Her ilmiği örmek yerine en iyisi ipleri vücudunun etrafına dola” diye dalga geçti kız kardeşim.¹⁹⁷

Örgü işi Lina'ya kendini iyi hissettirir. Dünyada önemli olduğu, birey olduğu duygusunu tattırır. Öte yandan bu örgüsünün evde konuşulması Lina'nın hoşuna gider.¹⁹⁸

¹⁹⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 76.

¹⁹⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 77-80.

¹⁹⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 82.

¹⁹⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 82-83.

¹⁹⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 84.

Lina sabah işe gitmek için uyanınca annesini ev işleri için koşturur halde bulur. Annesinin gözlerinden bir keder okunur ama Lina bunu görmek istemez, hızlıca evden çıkmaya çalışır. Annesi babası hakkında Lina'ya söylenir ve Lina'nın ondan nefret ettiğini söyler. Lina ellerini omuzlarından iter ve öfkeyle evden çıkıp işe gider. Annesini ağlar vaziyette bırakmak vicdanını yaralamıştır. İş yerine, düşünceli bir şekilde yolda ilerlerken ulaştığını fark eder.¹⁹⁹

Ajansa yorgun bir şekilde girdiğinde kapı görevlisi posta kutusu için yardım etmeyi teklif eder. Lina kabul eder ama yolun üzerine konulmuş torbalar onu çileden çıkarır. Posta kutusu da boştur. Odasına çıkıp saatleri söyleyen hat 14'ü çevirir. Geçen dakikaları telefonda dinlerken uykuya dalar. 2 saat uyur ve ardından koridora çıkar. Bir odada Velit'i görür. Velit yüzünü dönerek kapıyı sertçe kapatır. Lina donup kalır, patronun kapısında duran güvenlik görevlisi ile göz göze gelir. Odasına geri gider tekrar hat 14'ü arar.

Lina saat 4'te başlayacak felsefe dersi için okula gider. Sınıfı bir süre gözlemler ama içeride kalamayıp dışarı çıkar. Dışarıda bir öğrenci Lina'nın yabancı olduğunu zannedip İngilizce selam verir sonra uzaklaşır. Lina, adamın Lübnan'da Arapça değil de İngilizce selam vermesine anlam veremez. Tramvay durağına gidip yolcuları izler aklına sarışın kardeşi gelir. Babasının Londra'da soğan ticareti ile uğraştığını annesinin evde terziyle birlikte tasarruf yapmak adına yeni mobilyalar yerine koltuk kılıfları diktiğini düşünür. Farkında olmadan eve varır.²⁰⁰

Annesi sevinçle Lina'yı karşılar. Lina yorgun halde örgü torbasını alıp oturma odasına geçer. Terzi o sırada koltuk kılıfları dikmekle meşguldür. Terzi ile Lina bir süre örgü hakkında sohbet ederler.

Terzinin - “*Ama onu bitirmen için aylar gerekli.*”²⁰¹ demesi Lina'yı kızdırır.

O sırada annesi Lina'yı sofraya çağırır. Lina cevap vermez, örgüye devam eder. Annesi fısıltıyla terziye Lina'nın davranışları hakkında söylenir. Lina örgü malzemelerini alıp odasına çıkar.

Ertesi gün Lina sınıfta hayallere dalar ve o sırada ders anlatan felsefe profesörüne dikkat kesilemez. Sınıfta boşa zaman harcadığını düşünerek eşyalarını toplar ve sınıftan çıkıp gider.²⁰²

¹⁹⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 85.

²⁰⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 86-94.

²⁰¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 95.

²⁰² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 95.

Dışarıda öğrenciler arasında Arap dünyasının Amerikan planları doğrultusunda yönetildiği tartışılmaktadır. Lina söze girmek ister ancak erkek bir öğrenci Lina'nın kadın olarak konu hakkında herhangi bir bilgi ve tecrübesi olmadığını öne sürerek konuşmasına fırsat vermeden onu susturur. Lina'yı korumak isteyen bir kız öğrenci ona tramvay durağına kadar eşlik ettikten sonra orada ayrılıp Lina iş yerine gider.²⁰³

Lina ajansa ulaşır ulaşmaz patronu Birleşmiş Milletler genel sekreteriyle Amerikan büyükelçiliğinde görüşmesini ve onunla röportaj yapma görevini verir. Lina patronun ona danışmadan bu görevi vermesine içten içe kızsada ses çıkarmaz ve elçiliğe gider.

Elçilikte bulunmak bile Lina'ya farklı hissettirir, aklından şu düşünceler geçer

*“Bir gün politik olarak aktif olacağımı asla hayal bile edemezdim. Gerçi görevim önemsiz, tamamen tehlikesiz ve hiç kahramanca değil. Ancak, herhangi bir zaman, bir büyükelçilikte, bir bardak portakal suyu içebileceğimi, hayatta asla hayal edemezdim.”*²⁰⁴

Bekleme salonunda beklerken;

Bir gazeteyi kaptım. Mısır gazetesi idi. İlk sayfada neredeyse her şey kırmızı dairelerle çerçeve içine alınmıştı. Gazete – dört sayfadan ibaret – düşmanlarımızın gözü için tek büyük hakaretti. Adam bir hata yapmış gibi, koltuğundan sıçradı, elimden gazeteyi çekti ve mırıldandı:

-“Affedersiniz! Affedersiniz!”

Ardından büyük hakarete boğulmaya geri döndü.”

Öfkeli bir şekilde meyve suyunu ağzıma dikledim. Kafamda milyonlarca soru birbiriyle cebelleşti. Keşke ona elbiselerimin kesimi ve ruj markam hakkında olduğu gibi politika hakkında da söz sahibi olup olamayacağım konusunda tek bir soru sorabilseydim. Bir süre sonra içeri giden görevli bekleme salonuna tekrar dönerek genel sekreteri havaalanında karşılaması gerektiğini söyler. Lina oradan çıkıp iş yerine döner. Patron bu olay karşısında pek tepki göstermez ama Lina aldığı maaşın karşılığını verememekten dolayı vicdan azabı duyar.²⁰⁵

Lina kütüphaneye girdiğinde bir erkek ve kız öğrencinin fısıldaşmalarını duyar. Erkek, kızı Faysal restoranında yemeğe davet eder ve kız erkek öğrenciyle beraber çıkıp gider. Lina da peşlerinden oraya gitmek için çıkar. Restoranda yalnız olmak hoşuna gitmez. Masada bulunan boş iki sandalye ona kasvet verir. Kalkıp iki sandalyeyi başka bir masaya koyar. Yan masada oturanlar ona bakarken erkeğin kız arkadaşının Lina'ya bakmaması için erkeği dürterek önüne bakmasını söylemesi dikkatini çeker. Aklından orada oturan bir erkeği yani Baha'yı masasına davet etmek geçer ancak bunu yapmaz.

²⁰³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 96.

²⁰⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 97.

²⁰⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 101.

Bahayı ilk defa bu restoranda görmüştür. Lina restoranda yemeğini yedikten sonra çıkıp eve gider. Evde Yahudi komşuları misafirdir. Annesi onlara Lina evde olmadığı için uyuduğu yalanını söylemiştir. Lina eve gelince onu bu yönde uyarır ve odaya çıkmasını ister. Annesinin yalanını ortaya sermek için Lina annesini dinlemeyerek doğrudan misafirlerin yanına gider. Annesi birkaç bahane öne sürerek söylediği yalanını telafi etmeye çalışır. Lina amacını gerçekleştirdikten sonra odasına çıkar ve sarışın kardeşi de onu takip eder.²⁰⁶

Lina iş yerindeki ofisinde bir süre sıkıntıyla dolanır ve bir şeyler yapmak ister. Kalkıp kupasına su doldurup pencerenin karşısına geçer. Karşı binada camları silen kilolu bir hizmetçiyi görür. Pencere camında kendi yansımalarını görür ve kendinden iğrenir. Aklına patronu gelir. Onun bir makine olduğunu ve çalışanları da öyle gördüğünü düşünür. Aniden patronun kapısını açıp içeri girer. Hiçbir iş yapmamaktan ve işe yaramaz hissetmekten şikâyet eder. Bu davranışı karşısında patron sinirlenip bağırınca Lina korkuyla sandalyeye çöker. Ona acıyan patronu onu teskin eder ve durumunun iyi olmadığını düşündüğünü söyleyerek bir doktora gitmesini tavsiye eder. Onu odasından uğurlar.²⁰⁷

Lina sonraki gün üniversiteye gider. Patronun tepkisi ona korkularını hatırlatmıştır. Restoranda yalnızlık korkusu nedeniyle masadan kaldırdığı iki sandalyeyi hatırlar. Önünde boş duran sıraları da görüş alanından çıkarmak ister. Boş sıraların sadece kendisini mi rahatsız ettiğini merak ettiği için önünde oturan kız öğrenciye boş sıraların onu rahatsız edip etmediğini sorar. Kız öğrenci umursamadığını söyler. Kıza lokantadaki durumu anlatır. Profesör derste konuşmamaları için bakışları ile Lina'nın susmasını sağlar. Saat 15.30'da ders biter ve kız öğrenci bilimsel bir konferansa gitmek için kalkar. Lina da ardından sınıftan çıkar. Eve gitmek için daha çok zamanı olduğunu düşünür.²⁰⁸

Üniversiteden çıkan Lina Sam Amca isimli kafeye gider. Kahve ister ama daha içmeden kendini kötü hissetmeye başlar. Bir taksiye binip eve gider. Lina'nın anemi hastalığına yakalandığını duyan babası bundan utanç duyar. Çünkü genelde bu hastalık beslenme eksikliği yaşayan düşük gelirli insanlarda ortaya çıkan bir durumdur. Babası Lina'ya vereceği 25 bin lirayı iki katına çıkararak bir daha bu durumla karşılaşmak istemez.²⁰⁹

²⁰⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 103-110.

²⁰⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 111-113.

²⁰⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 117.

²⁰⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 123.

Lina bir ay boyunca hastalığı nedeniyle yatağa mahkûm kalır. İstirahat süresi bitip okula döndüğünde insanlara karşı daha önceki bakış açısının değiştiğini de fark eder. Tüm topluma karşı farklı bir duruş sergilemeye karar verir. Okulunu, öğrenci arkadaşlarını ve okul derslerini özlemiştir. Hayata olan bu yeni bakış açısı çevreye olan duygu ve düşüncelerini de değiştirmiştir. Üniversite yerleşkesindeki ağaçları inceler ve kuma dokunur. Öğrenciler bu tuhaf davranışlar karşısında ona gülümserler. Bu durum Lina'nın da hoşuna gider. Kampüste gezerken arkasından birinin seslendiğini duyar. Arkasını dönünce bu kişinin profesör olduğunu görür ve onu derslerine özen göstermesi konusunda uyarır.²¹⁰ Lina'nın gösterdiği davranışlar mahkûmiyetten kurtulup özgürlüğüne kavuşan insanların davranışlarına benzemektedir. Lina özgürlüğün tadını doyasıya çıkarırcasına çevresindeki her şeyi yeniden keşfetmeye çalışır.

Lina bu süreçte evdeki problemlere kafa yormamaya ve derslerine yoğunlaşmaya karar verir. Bunun için de kütüphane ve Sam Amca arasında mekik dokuduğu gibi düzenli olarak derslerine devam ederek o yılı başarıyla bitirmeye karar verir.

Kafeye girince garson içten bir şekilde onu karşılayıp siparişini alır. Lina bir Arap kahvesi ister. Kafede ona kimsenin karışmamasının rahatlığını düşünür. Garson siparişi getirip masaya koyar. Lina, kahveyi koklar ve hastalığının başladığı zaman sipariş ettiği kahveyi ve kendini eve atmasını hatırlar.²¹¹

Lina, bu düşünceler içerisindeyken bir erkek “Affedersiniz” diyerek konuşmak ister. Lina buna bir anlam veremez. Kafasını kaldırdığında karşısında bir erkeğin durduğunu görür. Lina, isminin Baha olduğunu öğreneceği bu erkeğin daha önce Faysal restoranında baktığı kişi olduğunu hatırlar.²¹²

Baha kendini tanıtır ve onu merak ettiği için bunca zaman nerelerde olduğunu sorar. Lina da kendini tanıtır ama Baha zaten Lina'nın ismini bildiğini belli eder. Lina, nereden bildiğini sorunca Baha utanır ve sohbete devam edemeyip masasına döner.²¹³

Lina tramvaya biner. Ajansta neler olup bittiğini merak ettiği için işe gitmek ister. Tramvayda bir erkekle karşılıklı oturur ve göz göze gelirler. Adamın gözlerine bakınca Lina'da anlam veremediği duygular uyanır. Lina çabucak yerinden kalkar ve adam ardından anlamsız bakışlarla bakakalır.²¹⁴

Durakta inen Lina ajansa girer ve patronun odasına çıkar. Patron onu merak ettiğini hissettiren sorular sorarken Lina titrer. Titremesini gizlemek için bir koltuğa

²¹⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 121.

²¹¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 122.

²¹² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 124.

²¹³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 125.

²¹⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 127.

oturur ve patronuna seslenir. Patron başını yazdığı yazıdan kaldırıp bakar. Lina'nın ayaklarını masaya koyduğunu görünce ciddileşir ama Lina bunu umursamaz. Patronunun yüzüne bakınca bir korku sezer. Yapılan Arap devletleri arasındaki ittifakların ve siyasi gelişmelerin ona ve ajansına zarar vermesinden korktuğunu düşünür.²¹⁵

Kitaplarını toplar ve eve gider. Kapıda onu karşılayan annesine Baha'nın onu merak edip nerelerde olduğunu sorduğu gibi ona da aynı şeyi birinin söyleyip söylemediğini sorar. Annesi bu soruya cevap olarak babasından bahsedecek olur ki Lina sözünü keserek Baha'dan üstü kapalı şekilde bahseder. Annesi Lina'nın çekici bir fiziğe sahip olduğunu söyler. Bu sorunun ona önem verildiğinin bir göstergesi olduğunu söyler.²¹⁶ “*O yaşadığımı, çok özel bir sebepten ötürü yaşamak zorunda olduğumu hissediyor. Romanın adının “Ene Ahyâ” olması ve bu paragraf arasında bariz bir bağlantı görülmektedir. Lina yaşamasını bir amaca bağlar ve Baha Şevki'nin de bu amacı anladığını düşünür. Hayalinde kurduğu ideal erkeğe bir atıfta bulunur. Bu erkek onunla aynı duyguları paylaşır, onu kendisine denk görür. Onu ikinci plana atmaz ve en önemlisi yaşadığının farkındadır. Bu erkek diğer Arap erkekleri gibi kadını yok saymaz. Ancak Lina bir kadın olarak ondan korktuğunu belirterek erkeklerin onun üzerinde bıraktığı korkuyu düşünür.*

Lina öğleden sonra evden çıkıp kafeye gider. Baha'yı orada tekrar görmeyi umar. Baha gelir ve Lina'nın yüzünde bir tebessüm belirir. Baha sürekli oturduğu yerden Lina'yı izler ve bir süre sonra çıkıp gider. Lina annesinin ondan hoşlanan erkeğin onu izlerken zevk duyması ile alâkalı sözlerini hatırlar.²¹⁷

Sabah uyanınca yatakta bir süre oyalanan Lina, üniversite kütüphanesine gidip ders çalıştığını düşünür. Ancak çalışırken Velit'in aniden Paris'e gitmesi, havanın boğucu olması, kafede onu bekleyen Baha gibi düşünceler aklına geldiğinde çalışmayı bıraktığını hayal eder. Bu hayaller arasında tekrar uyur ve kötü rüyalar görür.²¹⁸

Ertesi gün yalnız başına okulun bahçesinde تنها bir yerdeki bankın üstüne oturup ders çalışmaya başlar. Sürekli Baha'yı düşündüğü için ders notlarından bir şey anlamaz. Sadece Baha ile olmak ister. Bu düşünceler arasında uyku bastırınca olduğu yerde uykuya dalar. Uyandığında, yakınında sırtını bir ağaca yaslayan bir erkek öğrencinin olduğunu görür. Öğrencinin bir defteri okumakla meşgul olduğunu görünce

²¹⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 128-130.

²¹⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 130.

²¹⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 130.

²¹⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 135.

Lina gözlerini kapatarak kitabına elleriyle dokunur ve sayfalarında rengârenk gözler olduğunu tasavvur eder. Bu hayaline gülerek gözlerini açar. Erkek öğrenci o sırada doğrularak Lina'nın kızarmış yanaklarına bakar. Lina da ona baktığında erkek öğrenci utanır ve defterini düşürür. Lina eğilerek defteri ona verince biraz rahatlar ve banka oturarak Lina ile bir süre sohbet ederler.²¹⁹

-Uyuyakaldığına şaşmamalı. Hepimiz uzun bir gece geçirdik!

Gözlerimi ovuşturdum.

-“Uykuda daha da güzel görünüyorsun” diye mırıldandı.

-“Gerçekten mi? Sağ ol. Teşekkür ederim!” diye utancımı gizlemek için karşılık verdim.

Gözlerimi sayfalara gizledim ve ona;

-“Sen insanın üniversitede gerçekten önemli sorunlardan saptırıldığını düşünmüyor musun? diye sordum.

Doğal ve soğuk bir şekilde cevap verdi:

-“Aşırı yorgunluktan muhtemelen artık net düşünemiyorsun. Hepimiz burada iyi notlar ve bir diploma için gayret ediyoruz ve sonra diplomayla en yüksek pozisyonlara yükseliyoruz...²²⁰

Erkek öğrenci eğitimin toplum nezdinde ifade ettiği değeri böylece açıklamış olur.

Ardından sohbet devam ederken Lina konuyu erkekleri anlama hususuna getirir;

-“Annem erkekleri yalnızca onlardan biriyle beraber yaşadığı için mi anlıyor?” diye sordum.

Okul arkadaşım bir adım geri çekildi, tekrar yaklaştı ve cevap verdi:

-“Olayları akışına bırak! Garip düşüncelerle her şeyi daha karmaşık hale getirme!”

Yüzümü dizlerimin arasında gizledim ve acı çeker bir şekilde kekeledim:

-“Yarın artık üniversiteye gelmeyeceğim. Bugünden itibaren bir daha asla okulun sınırlarına ayak basmayacağım. Soru işaretleriyle yaşamayı tercih ederim. Benim için soru işareti olan Baha'ya, insanlara ve oradan hayata nüfuz edeceğim. Endişelerim beni olgunlaştırıyor. Bu adamın dünyasını kırıp açmak ve ondan çarpıcı gerçeği öğrenmek için üniversiteyi, cansız şeylerin dünyasını, yavaş ölümün dünyasını bırakıyorum.”

Erkek öğrenci arkadaşın cevabını duymak için yukarı baktım. Gözlerim beyaz çoraplarını ve siyah ayakkabılarını takip etti. Çoktan uzaklaşmıştı, ıslak toprakta soluk izler bırakmıştı.²²¹

Üniversite eğitimini bırakarak Baha'yı ve hayatı daha iyi tanımayı umar.

Lina, kafede Baha'yı beklerken ellerini ceplerinden çıkarıp onları işten istifa edip okulu bırakarak özgürleştireceğini söyler. Kafede bekler ancak Baha gelmez.²²² Baha ile tanıştıktan sonra Lina kurduğu hayallere daha kısa yoldan ulaşacağını düşünür. Çalışmayı ve eğitimi daha sonra yapacak zamanı olacağını düşünür. Baha ile evlenerek özgür bir hayata kavuşacağı hayalleri kurar.²²³ Kafede bekler ancak Baha gelmez.²²⁴

²¹⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 137.

²²⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 143.

²²¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 144.

²²² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 145.

²²³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 146.

²²⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 145.

Lina iki hafta boyunca okula ve kafeye gitmemesinin ardından tekrar kafeye gitmeye karar verir. Kafede Baha'yı beklemeye başlar. Baha gelince Lina'ya şaşırarak bakar. Şaşkınlığı gidince yüzüne bir sevinç yayılır. Hızla masasına gelir ve köşeden bir sandalye alıp karşısına oturur. Lina ona okulu bıraktığını söylemek ister. Ellerini tutma isteğini düşünür. Baha bir sigara yakar ama Lina'ya teklif etmez. Lina kendini onunla daha önceden tanışmış gibi hisseder.

Baha dışarıda duran bir ihtiyarı gösterip kendini ona benzeterek kendini yaşlı hissettiğini söyler. Lina'dan kaç yaşında olduğunu tahmin etmesini ister. Lina şaka amacıyla ona ihtiyar olduğunu söyler. Lina kendisinin herkesten daha olgun olduğunu düşünür ve o da ruhunu ihtiyar hisseder ama bunu ona söyleyip söylememekte kararsız kalır. Baha'nın derin düşüncelere daldığını görünce lehçesinin farklı olduğunu, nereli olduğunu sorar. Baha, Iraklı olduğunu ve son sınıfta olduğunu söyler. Lina daha önce kıyafetleri nedeniyle bir öğrencinin onun politikaya karışmaması gerektiğini söyler ve onun da öyle düşünüp düşünmediğini sorar. Baha cevap vermez ancak kendini ihtiyar hissetmesine rağmen aslında 25 yaşında olduğunu söyler. Gözlerinde bir acı belirir ama daha fazla konuşmak istemez ve dudaklarını ısırıp kalkar gider.²²⁵

Başka bir gün Lina, kafede oturduğu sırada başka bir masada oturan adamın saatine gözleri takılır. Saati incelediği sırada Baha içeri gelir ve selam vererek Lina'nın masasına oturur. Lina o anda dikkatini saatten alır. Herhangi bir konuşma başlamadan bir anda çalıştığını söyleyince Baha şaşırır. Lina iş yerinden, patrondan ve sürekli boş olan posta kutusundan bahseder. Lina boşluğun onda yarattığı hissi anlatır. Baha Lina'nın yüzüne bakarak düşüncelere dalar. Baha, onu incelediği sırada Lina, Baha'nın dikkatini çekmek için masaya bir yumruk atar. O esnada Baha Lina'nın elini tutar. Lina ürperip susar. Baha çantasından sarı bir tütün tabakası çıkarır ve ustaca bir sigara sarar. Lina bir korku duyar ve Baha'nın da korktuğunu hisseder.²²⁶

Baha'ya patronunun neden korktuğunu sorar ama Baha bununla ilgilenmez. Yaşadığı toplumda ailelerin çocuklarına değer vermemesinden bahseder. Lina içten içe Baha için üzülür. Baha içtiği sigarayı söndürüp kalkar gider. Lina onun ardından sigarayı alıp ısırır ve koklar.²²⁷

Kadın kahraman karşı cinsin zevk alarak yaptığı bir davranışı anlamlandırmak amacıyla nesneyi tanımaya çalışır. Bu davranışın altında yatan şey Lina'nın Baha'yı her

²²⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 147.

²²⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 149.

²²⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 150.

şeyi ile sevmesidir. Erkek kahraman neyi severse âşık olan kadın kahraman da onu sevmeye, tanımaya çalışmaktadır.

Ertesi sabah babasına açık tütünün ne tür bir şey olduğunu sorar. Babası Lübnan'da yetiştiğini söyler ve sonra altın tabakasından bir Amerikan sigarası çıkarıp yakar.²²⁸

Lina, Baha ile Faysal Restoranı'nda buluşur. Baha, ülkesinde kadınlara olan bakış açısından ve kendisinin onları sürekli dikizlediğinden bahseder. Lina buna kızınca masaya yumruk vurup gitmek için ayağa kalkar ve ardından Baha da kalkar. Baha kendini acındırarak oturmasını sağlar. Korkularından ve kadınlara karşı toplumun bakış açısından bahsettikten sonra Baha çıkıp gider, Lina orada yalnız kalır. Baha gittikten sonra Lina yalnızlığın acısını hisseder. Bir müşterinin ellerini ve sigara içişini izler. Baha'nın elleri ve sigara içişiyle kıyaslar.²²⁹

Akşam olup eve gidince babasının ellerine bakar, kaba ve iri olduklarını görür. İnsanların ellerini inceleyip Baha'nın elleri ile kıyaslama arzusu ertesi gün de devam eder. Öyle ki not almayı düşünür. Eve döndüğünde yağmurda ıslandığı için üşütmüştür. Annesi öksürük seslerine gelerek onu azarlar. İyileşmesi için bazı tavsiyelerde bulunur. Annesi Lina odasına çıkınca, Lina'yı serbest davranışlarından ötürü babasına şikâyet eder. Bu davranışlarının kız kardeşlerini de lekeleyebileceğini söyler. Babası Lina ile konuşmayı planlar.²³⁰

Lina ofisinde otururken telefonu çalar. Telefonu açınca Avrupa'dan henüz dönen patronu olduğunu anlar. Lina hemen patronunun ofisine koşar. Patronu kızgınlıkla odada gezinir. Lina'ya masasında duran işleri halletmemesinden ötürü kızar. Lina sadece evraklara dik dik bakar.²³¹

Patronu Lina'ya, ajansın komünizm karşıtı çalışan bir ofis olduğunu söyler. Komünizm propagandası yapanlara karşı onun çalışmamasının ajansın görevini yapmaması demek olduğunu belirtir. Lina bunları duyunca bundan hayret duyarak ajansın hangi ideoloji ya da partiye hizmet ettiğini sorar. Patron koltuğa kurularak dünya barışı için çalıştıklarını söyler. Lina buna Arap dünyasında yaşanan savaşları örnek göstererek tepki verir. Patronu ayağa kalkıp onu işe alarak ona iç huzuru

²²⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 154.

²²⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 155-156.

²³⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 157.

²³¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 161.

bulmasını sağladığını söyler. Kendisinin maddi gücünden, saygınlığından bahseder. Koltuğuna tekrar oturur. Lina ajanstan çıkıp Baha'yla görüşmeye gider.²³²

Baha ile buluşunca, Baha onunla siyasi konular hakkında konuşur. Ama Lina'nın bu konulara ilgisi oldukça azdır. Baha bunlardan bahsederken Lina, onun için yaptığı makyajı ve bakımı düşünür. Baha bunlara dikkat etmez ve konuşmasına devam eder. Lina bireysel özgürlüğü toplumsal özgürlükten önemli gördüğünü savunur. Baha aniden bir cinayet işlemek istediğini itiraf eder. Lina bu söz karşısında dehşete kapılır. Baha bu fikrin alt yapısını anlatırken kadınlara karşı duyduğu açlığından, onlara bakış açısından bahseder. Bu sırada sigarası biter ve Lina kül tablasını uzatır.²³³ Kadının ve bireyin özgürlüğüne öncelik verilmesi ile romanın ana düşüncesine atıfta bulunulur. Bireysel özgürlük kahramanın gözünde toplumsal özgürlükten daha önemli görülür.

Lina, Baha'yı tamamlayan şeyin sigara olduğunu düşünür. Kadınların sigaraya olan tepkisine anlam veremez. Baha, Lina'ya sürekli sinemaya gidip gitmediğini sorar. Lina'nın aklına daha önce tek başına sinemaya gittiğinde yaşadıkları gelir. Baha sinemaya sürekli gittiğini ve bunun kadınlara bakış açısını değiştirdiğini anlatır. Ancak kadın oyuncuların sinema filmlerinde izlemek Baha'da bağımlılık haline gelmiştir. İşleyeceği cinayet için para biriktirmesi nedeniyle bir süredir sinemaya gidemediğini söyler. Lina'nın da kendisi için diğer kadınlar gibi olduğunu ifade eder. Lina'ya, onu cinsel bir obje olarak gördüğünü itiraf eder ve çekip gider. Lina daha önce kendini diğer kadınlardan üstün görürken, Baha'nın böyle söylemesi onu derinden sarsar. Şokun etkisiyle farkında olmadan oradan çıkıp ajansa gider, oradan da eve geçer.²³⁴ Yazar, erkeklerin eğitim almalarına rağmen kadını cinsel bir obje olarak görmesi problemini Baha üzerinden örneklendirir.

Baha'ya karşı sevgi besleyen kahraman, Freud'un aşkın kişide yarattığı değişime dair görüşüne bir örnek teşkil etmektedir;

*“Freud'a göre, her âşık olma olayında; tevâzuyu ve narsizmi sınırlama özellikleri görülür. Aşırı durumlarda bunlar sadece yoğunlaşır ve tensel beklentileri geri çekilmesi sonucu olarak eşsiz bir ağırlık kazanır.”*²³⁵

Lina sabah uyanınca balkonda çuha çiçeklerinin açtığını fark eder. Bahar gelmiştir. Annesinin de iki çiçeği yakasına ilaştirmiş olduğunu fark eder. Lina koltuğa oturup sigara içer. Annesi odaya girince sigarayı ve kül tablasını bir kenara saklar.

²³² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 162.

²³³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 163.

²³⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 174.

²³⁵ Sigmund Freud, *Uygurlık Din ve Toplum*, (İstanbul: Öteki Yayınları, 1999), 139.

Annesi Lina'ya ona bir görücünün gelmek istediğini söyler. Ama görücüye gelecek erkeğin onu kafede erkeklerle otururken gördüğünü de sözlerine ekler. Lina görücüleri istemediğini söyleyerek tepki gösterir. Annesi sigara dumanını fark edince, kimin içtiğini sorar. Lina kendisinin içtiğini söyler. Annesi bunu duyunca ona bir tokat atar. Lina ağlamak yerine güler ve konuşmamak için eline gazeteleri alır.²³⁶

Baha'nın bir cinayet işlemek istediğini söylemesi Lina'ya kendisinin de bir cinayet işlediğini hayal ettirir. Patronunun koltuğunun altına bir bomba yerleştirdiğini, ajansı havaya uçurduğunu ve isminin gazetelere çıkacağını, mahkemeye çıkarılıp idam cezasına çarptırıldığını hayal eder. Ölüp unutulmak Lina'ya basit bir kahramanlık gibi gelir. Aklına Baha ve onu tanımadan önce hayatında sürekli duyduğu acı veren yalnızlık duygusu gelir.²³⁷

Kütüphanede farkında olmadan bir kitabı okuyup bitirir ancak sonra rahatsızlık verici bir yalnızlık hissine kapılır, biriyle konuşmak ister. Bir erkeğin kırmızı giyinen bir kadına baktığını fark edince o da dikkatleri üzerine çekmek için gidip kadının yanına oturur. Aklına akşam Baha ile görüşme fikri gelince, yalnızlık hissi geçer.²³⁸

Lina ofisinin ışıklarını söndürüp merdivenlerden inerken patronuna ve eşine rastlar. Patron neden okulda olmadığını sorar. Lina, patrona okulu bıraktığını söylemediğini hatırlar.²³⁹

Sabah 10 civarında Lina, Sam Amca'da bekler. Baha onu görünce neden orada olduğunu sorar. Lina Baha'nın kızdığını fark edince konuyu dağıtmak için gelirken tramvayın ezdiği bir adamı anlatır. Baha onun ve diğer tüm kadınların duygusal zayıflığını yüzüne vurur. Lina bir insanı öldürme isteğini ortadan kaldırmak için ölümün acı yönünden bahsetse de Baha, ölümün sıradanlığı üzerinden dem vurur. Onları sömürgecilerin merhametiyle baş başa bırakan hükümdarı öldüreceğini anlatır. Bunun üzerine Lina ona bir cani olduğunu söyler.²⁴⁰ Baha kadınların zayıflığını anlatırken erkek egemen toplumun kadına bakış açısını ifade eder. Baha sömürgecilerden bahsederken olayın Arap toplumlarının manda yönetiminde bulunduğu zamanlarda geçtiği ipucunu verir.

Baha, Lina'ya dönerek özgürlük hakkında bir soru sorar. Lina, tam cevap vereceği sırada Baha sözünü sert bir şekilde keser ve cinayet planının ayrıntılarını açıklar. Ölümden aldığı zevki anlatınca Lina, onun tüm hayatının zevk üzerine kurulu olduğunu

²³⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 175.

²³⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 176.

²³⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 177.

²³⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 178.

²⁴⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 179.

düşünür. Baha açtığı yaranın uyandırdığı hissi anlatınca Lina onu küçümser. Ona aslında kendini öldürtmek istediğini ve komünist partinin onu maşa olarak kullandığını söyler. Baha bu sözler karşısında Lina'yı inançsız olmakla suçlar. Lina ise onun komünist partinin inançsızlık tezini savunduğunu ifade eder. Baha gülerek ona bir çocuk olduğunu söyler.²⁴¹

Lina kalkıp gitmek ister. Baha onu durdurur ve kalmasını ister. Sonra Lina'ya neden evlenmediğini sorar. Lina'nın gözünde Baha diğer erkekler gibi sıradanlaşır ve evliliğin onda uyandırdığı tiksiniç düşünceleri hatırlar. Baha ile evlilik üzerine tartışır ama anlaşılamazlar. Baha kadının inançsız yıkıcı bir şeytan olduğunu söyler. Lina oradan kalkıp eve gider ve yatağına uzanır. Annesi yanına gelerek neden yalnız olduğunu sorar. Lina yatağın onda uyandırdığı korkuları anlatır. Annesi Lina hakkındaki olumsuz düşüncelerini dile getirir. Lina okulu bıraktığını söyleyince de annesi bir tepki vermez sadece söylenir ve odadan çıkıp gider.²⁴²

Lina sabah uyandığında babasının parfüm kokusunu duyar ve muhatap olmamak için battaniyeye bürünür. Babası ona seslenip ajansın kapanıp kapanmadığını sorar. Lina "*hayır, neden*" diye cevap verince babası bu saatte halen daha neden işe gitmediğini sorar. Annesi gece babasına Baha'dan bahsetmiştir. Babası da Lina'ya Baha'yı sorar. Lina onun okuldan biri olduğunu ve kendisinden hoşlandığını söyleyince babası tepki gösterir. Lina korkmasına rağmen düşüncelerini söylemekten geri kalmaz ve ağlamasına da engel olamaz. Babası "*Göreceksin göreceksin!*" diyerek tehdit etmeyle yetinir. Lina kafeye Baha'yı görmeye gider. Baha ile oturunca, Baha ona okuldan bir kız arkadaşı ile alakalı fikir danışmak istediğini söyler. Lina Baha'nın yanından kalkıp eve döner.²⁴³

Lina posta kutusunu açar ve içinde bir mektup bulur. Sevinçle patronunu arar ve patronu mektubu okuyup gerekenin yapılmasını emreder. Lina okuyunca Velit'ten gelen bir aşk itirafı olduğunu görür. Velit onun yüzünden Paris'e gittiğini yazmıştır ama Beyrut'a yine dönmüştür. Velit, talep ettiği hayat arkadaşlığını reddetse de, Lina'nın en azından posta kutusunda bir defa mektup bulma dileğini yerine getirmenin kendisini mutlu edeceğini yazmıştır. Lina'nın kafası karışır. Bir erkeğin hayatını altüst etmekten kendini sorumlu hisseder. Aklına Baha gelir ve öfkelenir. Editör Neda'yı çağırır, Velit hakkında bilgi ister ve Velit ile Baha'yı karşılaştırır. Kül tablasını eline alırken telefon çalar ama telefona bakmak istemez. Arayan patronudur. Lina'ya odasına gelmesini

²⁴¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 182.

²⁴² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 185-190.

²⁴³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 191-196.

emreder. Mektupta ne yazıldığını sorar. Lina başta anlatmak istemez ama sonra özel bir mektup olduğunu söyler. Patronu evlilik ve aşk konusunda biraz şakalaşınca Lina mektubun özel hayatı ile ilgili olduğunu belirtir. Patron daha fazla konunun üstünde durmaz ve Lina'ya ofisini düzenlemesini söyler. Lina'yı iş yerinden biri ile evleneceğini düşünerek sekreterlik görevine terfi ettireceğini söyledikten sonra çıkıp gider.²⁴⁴

Lina ilk anda heyecana kapılıp bu görevi kabul etmek ister ama sonra bir gurura kapılır. Sekreterlik görevinin sadece kadınlara layık görülmesi düşüncesi onu çileden çıkarmaya yeter. İstifa etmeye karar verir ve istifa mektubunu kaleme alıp posta kutusuna atmak için aşağı iner. Ama sonra mavi zarflı mektubu çantasına koyup dışarı çıkar. O evden kurtulmayı ve Baha'nın yanına taşınmayı aklından geçirir.²⁴⁵

Ajans müdürü odasına gelerek patron ile görüşmek istediğini söyler ve o arada bir sigara yakar. Lina'ya da ikram eder ama Lina almaz. Lina'nın elindeki yüzüğe ve parmaklarına iltifat eder ama Lina'dan olumlu bir dönüş alamaz. Aksine ters tepki görür. Patron telefonu açmaz ve müdür de Lina'dan aldığı cevap karşısında kızarır ve yüzüğü mesai saatlerinde takmamasını tavsiye edip odadan çıkar.²⁴⁶

Lina kalkıp patronun odasına gider. Patron ve eşi odadadır. Müdürün onunla görüşmek istediğini söyleyince patronu başka zaman diyerek erteler. Lina o sırada zarfı uzatır. Patronu zarfı işaret ederek ne olduğunu sorunca Lina ona zarfı açmasını söyler ve sonra istifası olduğunu ekler. Patron sebebini sorunca Lina açıklamaz ve mektubu işaret eder. Ardından patron, şefi çağırarak Lina'yı ajanstan dışarı attırır. Lina uğradığı hakaret karşısında ağlayarak eve gider ve uykuya dalar.²⁴⁷

Lina'nın işinden istifa etmesi ailesini ve özellikle de babasını sevindirir. Babası ödül olarak Lina'ya 200 lira vermeyi uygun görür. Annesi bu parayla onun için beğendikleri bir elbiseyi almasını önerir. Lina evden çıkıp mağazaya gider. Vitrine bakarken arkasından geçen iki kişi Amerika'nın Lübnan'a yönelik komplolarından ve fırıncıların un fiyatlarının düşmesi nedeniyle grev yapmalarından bahsederler. Lina bunları duyunca o elbiseye para verip vermemekte kararsız kalır.²⁴⁸

Bir kadın mağazadan çıkarken Lina'nın annesinin ayırttığı elbisenin satıldığını söylediğini duyar. Ancak Lina annesinin beğenip ayırttığı elbise yerine Baha'nın beğenmesi için kırmızı bir günlük elbise almayı aklından geçirir. Parayı kendi parası gibi hissedemez ve elbise almaktan vazgeçerek mağazadan çıkar ama ardından tekrar

²⁴⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 199-213.

²⁴⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 215.

²⁴⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 216-219.

²⁴⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 222.

²⁴⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 225.

mağazaya döner. Mağaza sahibi elbiseyi alacağından emin olarak onu içeri davet eder. Lina kırmızı elbiseyi alır. Mağazadan çıkıp Baha'nın yanına gider. Bir komünist olan Baha'nın beğeneceği bir kahramanlık yaptığını söyler. Baha buna dikkat etmez ve bunun yerine Lina'ya partisinin çözüm aradığı şeylerden bahseder. Lina, Baha'nın yaptığı kahramanlıkla ilgilenmemesine kızar ve o da Baha'nın partisine ilgisizliğini belirtince bu konu üzerinde bir süre tartışırlar ve Lina oradan ayrılır.²⁴⁹

Lina sokakta yürürken arkasından gelen bir adamın onu takip ettiğini düşünür. Sonra adam hızlı adımlarla onu geçer. Yolda bir sığınağa rastlar ve içeriyi görmek ister. Ancak aşağı inecekken polis tarafından engellenir. Bunun üzerine düşüncelere dalar. Kendisini kıyafeti ve makyajı nedeniyle aşağılayan öğrenciyi bulmayı düşünür. Ancak sonra Baha'nın çabalarını takdir etmemesi aklına gelince, onu istifasından haberdar etmemeye karar verir.²⁵⁰ Orta Doğu'nun sürekli savaflara sahne olması hükümet tarafından sürekli faal sığınakların tutulmasına neden olmuştur. Romanın savaş yıllarında geçtiğine işaret edilir.

Lina'nın üniversiteye giderken elini çocuklar gibi taş duvarda gezdirmesi çevresindeki insanların ona bakmasına neden olur. İnsanların bakışı onu rahatsız eder ve insanların ön yargılı olduğunu düşünür. Üniversiteye ulaşınca bahçede öğrencilerin her zamanki hallerine tanık olur ve duraksamadan kütüphaneye geçer. Yolda giderken bahçede Baha'yı görür. Takım elbise giymiş ve uyumsuz bir kravat takmıştır. Baha da onu görür. Baha'nın yanına gitmek yerine kafeye gidip oturur. Baha da onun peşinden kafeye gelir.²⁵¹

Baha kafeye girip girmemekte kararsızdır ama sonra gelip oturur. Lina'nın giydiği kırmızı elbiseyi fark eder. Baha, onu cinsel bir obje gibi görerek yakasındaki iki düğmeyi koparıp dekoltesini açmasını tavsiye eder. Lina onun bu hallerine acır ama tartışmak istemez.²⁵²

Baha, Lina'ya nerede olduğunu sorar ama Lina cevap vermez. Ardından Lina'dan aklından geçen şeyi tahmin etmesini ister. Lina ona cinayeti düşündüğünü ima eder bir şekilde cevap verir. Baha Lina'nın onunla dalga geçtiğini düşünür. Fantezileri ile dalga geçmesine kızar ve fantezilerin hayatında önemli bir yere sahip olduğunu söyler. Baha, amcasının eşini bir sopayla dövdüğü gibi, birden Lina'ya onu dövmek istediğini söyler. Lina bu sözler karşısında neye uğradığını şaşırır. Baha, amcası ve babasından eşleri ile

²⁴⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 226-233.

²⁵⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 235.

²⁵¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 237.

²⁵² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 239.

olan ilişkilerinden bahseder. Dayağın bıraktığı izlerin onda uyandırdığı hazdan ve o anda Lina'ya uygulamak istediklerinden bahseder. Lina öfkelenerek ayağa kalkar. Baha da kalkıp kendisiyle gelip gelmeyeceğini sorar. Lina reddedince Baha çıkıp gider.²⁵³

Ertesi sabah Lina neşe ile kalkar. Dışarı çıkmak için giyinip süslenir ve annesi Lina'ya sorgulayan bakışlarla bakar. Bu Lina'nın umurunda olmaz. Geç kalmaktan korkar ve bu yüzden günün erken sayılabilecek bir saatinde evden çıkıp Baha ile görüşmeye gider. Lina Baha'nın öfkelerini bildiği için ondan korkmuştur. Kafeye vardığında Baha orada yoktur. Kafede sadece bir bayan ve birkaç erkek vardır. Lina bayanın yakınına gider ve oturur. Bir süre kadını ve erkekleri gözlemler, ardından kadın kalkıp gider. Lina tek kalmaktan korku duyar. Az sonra bir grup erkek gelerek Lina'yı rahatsız etmeye başlar ve Lina öfkelenir ama bir şey yapamaz. Bunun yerine hesabı öder ve kafeden çıkıp eve gider.²⁵⁴

Lina eve ulaştıktan sonra Baha'yı bekleterek cezalandırmak ister. Sonraki gün Lina kafeye tekrar gider ama Baha yine yoktur. Kafede ve çevrede bulunanlar Lina'yı bakışları ve sözleri ile rahatsız ederler. Lina Baha'dan boş kalan sandalyeye, küll tablasına öfkelerini kusak ve onları kırmak ister.²⁵⁵

Lina, Baha'sız üçüncü gününde acılar içindedir ve annesi yanına gelir. Moralinin bozuk olduğunu gören annesi Lina'ya kendisiyle gelmesi için bir kokteyl partisine davet eder.²⁵⁶

O sırada aklına ajanstaki işi gelir ve işinden istifa etmekten pişmanlık duyar. Kalkıp kıyafetlerini odanın bir köşesinde giyer. Dolaptaki saatin tik tak sesleri onu rahatsız edince odadan çıkar ve kız kardeşi rahatlaması için kuaföre gitmesini tavsiye eder. Annesi de bu fikre davete gideceklerini hatırlatarak destek olur. Lina onlara kulak asmayarak dışarıya çıkar ve nereye gideceğini bilemeden gezer. Evden çıkınca dışarıda inşaat işçilerinin bir ev inşa ettiğini görür. Onlara bakarak kendisinin henüz bir gelecek inşa edemediğini düşünür ve üzölür.²⁵⁷

Lina hayatındaki herkesi düşünür. Onların kendilerine bir gelecek inşa etme çabalarını hatırlar. Erkeklerin ve ideolojilerin kadınlar hakkındaki bakış açısını düşünür. Kadınların köle gibi kullanıldığını, hor görüldüğünü ve baskılandığını aklından geçirir. O sırada yolda sakız satan Kürt bir kız sakız alması için ısrar edince kıza bir tokat atar

²⁵³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 242.

²⁵⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 249.

²⁵⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 250-253.

²⁵⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 254-255.

²⁵⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 255-261.

ve kız da ona bunun karşılığında küfür eder. Lina tokat attığına pişman olur. Onun da çalışıp kendisi için bir gelecek inşa etmek istediğini düşünür.²⁵⁸

Lina gece yapılacak olan partiye gündelik kıyafetler ile gitmek için arabaya biner. Annesi kızarken sarışın kız kardeşi ve şoför şaşırır. Lina şoföre hareket etmesi için emreder.²⁵⁹

Lina partide genç bir subayla tanışır. Bir süre subayın Filistin'deki savaşa katılması üzerine sohbet ederler. Subay savaşlar hakkındaki fikirlerini söyler ama bu konu Lina'nın ilgisini çekmez ve kalkmak ister. Subay izin vermek istemeyince Lina eliyle ayağa kalkan subayı geri itmek isterken göğsüne dokunur. Subay bir acı ile inler ve dokunduğu yerin yara olduğunu söyler. Subay'da bu acıya neden olmak Lina'yı üzmüştür. Subay, başlarda da böyle bir ağrısı olduğu zaman acısının soğuk bir silahın namlusu ile geçtiğini ifade eder ve Lina'dan bileğindeki metal bileklikle yardımcı olmasını ister. Lina suçluluk duygusuyla bileğini yaraya koyar ve acı onun bileğine geçince acıyla bağırıp gözlerini kapatır. Gözlerini açınca subayın gittiğini görür ve Lina da taksiye binip eve döner.²⁶⁰ İsrail'in ilk kurulduğu dönemlerde Arap Birliği kurularak İsrail'e savaş açılır. Dönem açısından altı gün savaşlarının yapıldığı zamanda olayın geçtiği anlaşılır.

Lina ertesi gün Baha'yı görmek için kafeye gider. Aklından geleceğini inşa etmek, Baha'ya olan sevgisi, subay ve subayın uğruna savaştığı şeyler gelir. Kafeye gitmek ve hayatını Baha'ya göre şekillendirmek Lina'ya kızgınlık verir. Ardından garsona kahve ücretini ödeyip kafeden çıkar ve eve gider.²⁶¹ Sevginin ve arzunun özgürlük arayışından onu alıkoymasına kadın kahramanda tepkiye neden olur ancak bu zamanla yerini uysallığa bırakır.

Lina eve giderken yolda insanları gözlemler. Varlığını insanlara kanıtlamak için onları durdurup sorular sormak ister. Eve gidince hemen yatağa yatar. Kafeye gitmenin ve Baha'nın peşinde koşmanın çelişmesini düşünür. Baha'nın onun kaderiyle ilgili olmadığını düşünür. Çocukluk anılarını hatırlar. Kız kardeşinin bahsettiği bir intihardan bu kişinin kaderi olup olmaması ile alakalı bir şey söylediğini hatırlar. Baha'nın kaderi olup olmadığını merak eder.²⁶² Kadercilik anlayışı bireysel varoluşçuluğun karşı çıktığı en önemli konulardandır.*

²⁵⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 262-266.

²⁵⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 266.

²⁶⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 266-281.

²⁶¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 283.

²⁶² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 290.

* bk. Egzistansiyalizm

Sabah yatağında hayaller kurarken babasının açtığı radyo sesi ile hayallerine son verir. Babası sabah haber bültenlerini dinliyordur. Lina öfkelenerek banyoya gider ve giyindikten sonra evden çıkar. Baha'yı görmek için Sam Amca'ya gider. Umutsuzluk içinde beklerken birden masada Baha'nın eli belirir. Başta hayal gördüğünü zanneder ama sonra gerçek olduğunu anlar. Baha Irak'taki kardeşine bir not yazmak için ondan kâğıt ister. Lina çantasını karıştırır ve kâğıdı Baha'ya uzatır. Baha notu yazarak komünist partiden olan bir arkadaşına verir ve arkadaşı oradan hızla ayrılır.²⁶³

Baha yazdığı notu verirken Lina'nın bakışları yırtık botlarına takılır. Baha Lina'ya neden selam vermediğini sorar ama o hala botlara bakmaktadır. Lina, babasının lüks ayakkabılarını ve kendisinin ayakkabı tutkusunu düşündüğü esnada Baha utanarak ayaklarını masanın altına gizler. Baha Lina'nın ayakkabılarına baktığını fark etmiştir. Lina'ya bu yüzden tepki gösterir. Lina korkusundan susar ve cevap veremez. Baha Lina'nın yaralı eline ve yüzüne bakar ama bir şey demez. Lina sinirle parmaklarıyla masada ritim tutar. Baha da ona katılır. Lina kalkmak ister ama Baha onu durdurur bir türkü mırıldanır. Lina o sırada kalmak için kendine hâkim olmaya çalışır.²⁶⁴

Baha Lina'nın ona sadece acıdığını ifade eder. Lina'dan bir erkeğe ihtiyaç duyduğunu ve onu sevdiğini itiraf etmesini ister. Lina aklından her fedakârlığı yapmayı geçirir ama bunu söylemeyi kendine yediremez. Bunun üzerine Baha sinirlenir. Lina'nın yokluğunun onun için bir anlam ifade etmediğini söyler. Lina'ya peşinde koşmak zorunda olmadığını ve Burç Meydanı'nda başka kadınlarla yalnızlığını giderdiğini ifade eder. Lina bunun karşısında donup kalır ve Baha kalkıp gider.²⁶⁵

Lina yine Baha ile görüşmek için kıyafetlerini giyinir, parfüm sürünür ve onu engelleyecek her şeye karşı dikkatini kapatır. Yolda giderken Baha'ya söyleyeceği güzel sözleri düşünür. Giydiği kıyafetleri, içtiği sigarayı ve her şeyini sevdiğini aklından geçirir. Arzularını tatmin ettiği kadınlardan nefret ettiğini hisseder. Lina kafede Baha'yı bekler ve o sırada gelip gelmeyeceğini düşünür. Kafede kafası dazlak biri göz kırparak Lina'yı rahatsız eder. Baha ile Lina'nın arkadaşlığını bilen garson da bundan rahatsız olur ama hiçbir şey yapamaz.²⁶⁶ Sevginin insan için önemine değinerek karşı cinsin bütün tavırları ve düşünceleri sevmeye, beğenilmeye başlanır. Bir kadının aşk için özgürlük mücadelesinden vazgeçebileceği belirtilmiştir.

²⁶³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 291.

²⁶⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 291.

²⁶⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 292.

²⁶⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 293.

Baha kapıda görününce garson rahatlar ve onu selamlar. Baha dostça bir şekilde garsona hal-hatır sorar. Daha sonra da ailesinin nasıl olduğunu sorar. Sonra Lina'nın masasına geçip oturur. Lina'ya neden kafeye geldiğini sorar. Lina “*Başka neredede olmalıyım*” diye cevaplar. Baha'nın gözlerine bakarak evlendiklerini ve Baha'nın köyüne yerleştiklerini hayal eder. Ama sonra Irak'ta kadınların erkeklerle olan ilişkilerini hatırlar.²⁶⁷

Baha gözlerini kapatıp açar. Bir sigara yakar ve Lina'nın yaptığı bakımın erkeklerin ilgisini çekmek için olduğunu söyler. Lina bunları ondan duyunca utanır. Kıyafetlerine, hal ve hareketlerine çeki düzen verip dudaklarından ruju siler. Bu sırada Baha her zamankinin aksine partisine ait olmayan bir gazete okuyordur. Magazin sayfasını açıp Lina'ya oradaki kadınların güzel olup olmadıklarını sorar. Lina'nın onu kıskanıp kıskanmadığını test ederek Lina'dan düşüncelerini direkt söylemesini ister. Lina gazeteyi parçalamak için elinden çeker alır. Baha onu durdurunca Lina Baha'nın yüzüne tükürür. Baha tekrar bir şarkı mırıldanır ve Lina'ya asi hareketlerinden hoşlandığını söyler. Ardından bir partiye gittiğini, kadınların ona yaklaşmaya çalıştığını söyler. Kendisinin de onları reddettiğini anlatır. Lina, Baha'nın o kızları reddetmesini kendi iradesi ile yaptığını zanneder. Ancak Lina'dan ona dans dersi vermesini isteyince asıl sebebi ortaya çıkar. Baha dans etmeyi bilmediği için dans etmemiştir. Bu duruma Lina tepki gösterip kalkar ve gider.²⁶⁸

Lina, Marveles'te bir satıcıdan kül tablası seti alır. Eve götürerek masanın üzerine dizer. Annesi bunlara para verdiğini görünce söylenir. Lina bunların Baha'nın somutlaştırılmış şekilleri olduğunu ve annesinin bunu anlamadığını aklından geçirir. Sabah uyanınca kül tablalarını ve tabakayı Baha'yımsı gibi öper ve banyoya gider. Sarışın kardeşi banyo kapısını çalarak sigara seti ve onun davranışları ile dalga geçer. Lina annesinin ve kardeşinin Yahudi hamile komşuları hakkında konuştuğunu duyar. Bornozla balkona çıkar ve aşağı tükürür. Annesi onu azarlar ve utanması gerektiğini söyler. Lina karşılık vermez sadece her yaptığı şeyin utanç verici görülmesini düşünür. Aynadan bir süre kendini izler. Yahudi komşuları ile vücudunu kıyaslar ve o da komşuları gibi çocuk sahibi olmayı hayal eder. Sonra hazırlanarak kafeye gider. Kafede Baha'yı gazete okurken bulur, oturup selam verir ama Baha cevap vermez.²⁶⁹

Kafeye bir kadın elinde çocuğuyla girer ve Lina bu manzarayı görünce iç çeker. Baha sebebini sorunca Lina çocuğa ve çocuğun ailesine bakmasını söyler. Baha

²⁶⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 293.

²⁶⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 294.

²⁶⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 301.

gazeteyi katlar ve çocukların ailelerine musallat olan yaratıklar olduğunu ifade eder. Bir süre konuştuktan sonra ayağa kalkar ve gidip gitmemesi gerektiğini sorar. Lina biraz düşündükten sonra gitmemesini ister ama Baha çıkıp gider. Lina onun ardından hayatındaki başarısızlıkları aklından geçirir.²⁷⁰ Kadının annelik içgüdüsüne işaret edilerek erkeğin sorumluluktan kaçışı gösterilmektedir. Çocuk sorumluluk anlamına gelir ve Baha bu sorumluluktan kaçmayı tercih ederek Lina'ya olumsuz cevap verir.

Eve gittiğinde esmer kardeşi dergi okurken sarışın kardeşi Lina'yı balkona çeker ve yemeği nerede yediğini sorar. Lina sandviç yediğini söyleyince babasının öğle yemeğinde onu masada görmemesinden dolayı kızdığını ve artık hayatına müdahale etmeye karar verdiğini haber verir. Lina kardeşinin ispiyonlama huyunu bildiği için pek bir şey söylemez ve onu orada bırakıp gider.²⁷¹

Lina, kendini Baha'nın fikir ve düşüncelerine göre şekillendirme çabasıdadır fakat bu durumun Baha tarafından umursanmaması onu sinir etmiştir. Baha, Lina'ya bir randevuya gideceğini ve berbere gitmesi gerekip gerekmediğini sorar ve sonra çıkar gider. Lina eve döner ve yolda geleceğini neye göre inşa ettiğini düşünür. Eve varınca annesinin odasına girer, annesini sabahlıkları ile bulur. Odasına girdiğinde yaşam tarzı ile ilgili annesi söylenmeye başlar. Lina, o sırada annesinin sabahlıklarını giymeyi hayal eder. Annesi onu kimsenin eş olarak istemeyeceğini söylemesi üzerine Lina, sabahlığı giyince erkeklerin onu arzulayacağını ve çekici bir kadın olacağını söyler. Annesi bu söz karşısında şok geçirir ve Lina'ya ikinci defa tokat atar. Lina odasına koşar.²⁷² Kadının arzularının toplumsal olarak kabul gören nikâh olmadan ifade etmesi utanmazlık olarak nitelenmekte, kadının kendini açıkça ifade etmesi engellenmektedir.

Ailesi oturma odasında otururken Lina annesinin odasından sabahlığı alır ve giyer. Aynada kendini izler. Rahatlamış hissederek yatağa uzanıp aynaya bakar. Sonra kalkıp tekrar boy aynasında vücudunu hamile Yahudi komşuları ile kıyaslar. Sonra sabahlığı çıkarıp geri bırakır. Ailesi ile oturmaya gider. Anne ve babası onunla ilgilenmez. Sadece esmer kardeşi ona tebessüm eder. Lina konuşacak olur ama susar ve sessizliğe tahammül edemez. Ailesinin ilgilendiği şeyleri kırıp dökmek ister. Ailesinin onun geleceği ile ilgili kararlarını dinlemek istiyordur. Ancak odada kimse konuşmaz ve Lina odasına çekilir.²⁷³

²⁷⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 306.

²⁷¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 309.

²⁷² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 310.

²⁷³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 311.

Ertesi gün Lina kafeye gider ve düşüncelerinden emindir. Baha'ya üstü kapalı bir şekilde, onunla bir ilişki yaşamak istediğini söyler. Baha sınav kâğıtlarına bakmaktayken başını kaldırır ve Lina'ya ne istediğini sorar. Cevap gelmeyince kızarak Lina'nın konuşmasını ister. Lina gözlerinin altındaki yaraya odaklanır. Baha fark edince bu yaranın Bağdat yumrusu denen bir hastalıktan olduğunu ve fakir kesimlerde çıktığını söyler. Darbe girişimlerinin başarısız olduğunu söyleyerek öfkesini Lina'ya kusar ama bir gün başaracaklarını da sözlerine ekler. Lina ona saçmaladığını söyler.²⁷⁴ Kadın hayattaki kararlarında ne kadar cesur davranırsa davranсын karşı cins tarafından ciddiye alınmaz ve istekleri ikinci plana itilir. Bağdat yumrusu denen hastalık paragraftan anladığımız kadarı ile fakir toplumlarda görülen mikrobun yüzde oluşturduğu bir yaradır. Arap ülkelerinde fakirliğin sağlık sorunları üzerindeki etkisi ele alınmıştır. Baha yaşadığı bunca yokluk üzerine komünizmi seçmiştir. Komünizm onun için ve diğer birçok fakir genç için kurtuluş umudu olarak görülmüştür.

Lina'ya ondan uzak durması gerektiğini söyler. Lina'nın hayatındaki öneminin bayağılığından söz eder ve ayağa kalkar. Lina sigarayı almak için elini uzatır ve gitmesini engellemek ister. Bu şekilde onu göremeyeceğini söyler. Baha sigarasını söndürür ve kendisinin Lina'dan farklı olduğunu belirtir. Partisine ve ailesine karşı duyduğu aidiyeti dile getirir. Lina ile sadece zaman geçirdiğini itiraf eder. Lina bunu kabullenemez ve ağlar. Baha sinirlenerek ona bir tokat atar. Lina onun ellerine kapanır ama Baha geri çeker. Lina kafeden çıkar ve insanların bakışları arasında ne yapacağını bilemez bir halde bir elektrik direğine yaslanır ve ağlar. Ağlamasını kontrol edemeyince akan gözyaşları mı yoksa tokadın etkisiyle akan kan mı diye kontrol etmek için beyaz mendille gözyaşlarını siler ve ağlamayı bırakır.²⁷⁵

Lina sokakta ağlarken matem elbisesi içinde bir kadın yaklaşır ve oğlunu kaybettiğini anlatır. Ağlamaması gerektiğini nasihat edince Lina tekrar ağlamaya başlar. Kadın gittikten sonra nereye gideceğini bilemez halde kala kalır.²⁷⁶

O anda aklından intihar etmek geçer ve kendini gelen araba ile tramvay arasına bırakır. Bir adam elbisesinden onu yakalar ve kurtarır. Taksi şoförü arabadan inerek Lina'ya türlü küfürler eder. Onu para koparmaya çalışmakla suçlar. Lina eve dönmek için onu kurtaran adamdan sıyrılıp sokağa kaçır. Son anda adamın onu kurtarmasına neden izin verdiğini düşünüp intihar etmeyi becerememesinden dolayı kendine kızır.²⁷⁷

²⁷⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 318-324.

²⁷⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 324.

²⁷⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 325.

²⁷⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 326.

Lina sokakta yanan bir izmarit görür ve kokusunu içine çekmek ister. İzmarite doğru giderken bir adamın gelip ayağıyla izmariti ezmesini görür. Adama öfkelenir ama bir şey yapmaz ve umutsuz bir halde eve olan ihtiyacını düşünerek evine gider.²⁷⁸ Gösterdiği onca çabaya rağmen kurmak istediği geleceği bir türlü elde edemeyen Lina toplumsal baskılar karşısında yenilgisini kabullenir. Bu yenilgi ile içerisinde yaşamaktan hoşnut olmadığı ailesinin evine sığınmak zorunda kalır. Ekonomik özgürlüğünü elde edemeyen bir birey olarak kendine ait gideceği bir evi yoktur ve hala ailesine bağımlı halde yaşamak zorundadır.

4.2.2. Dil ve Üslup

4.2.2.1.Dil

Eserde dil yazar ile okuyucu arasındaki en önemli hatta tek önemli iletişim aracıdır. Bir eser ne kadar anlaşılır ve sade bir dil ile kaleme alınırsa o denli albenisi artar ve böylece geniş bir okuyucu kitlesine ulaşma imkânı elde eder.

Sade ve anlaşılır bir dil özelliği her ne kadar sanatsal olarak zayıflık gibi görülse de ulaşılmak istenen kitlenin hacmi göz önüne alındığında birçok klasik eserin de bu şekilde kaleme alındığı aşikârdır.

Eser günümüz deyiimiyle Fasih Arapça ile kaleme alınmıştır. Matbaanın yaygınlık kazanması sonrasında halk arasında konuşulan Ammice ile kitaplardaki kurallara uygun olarak kullanılan dil birbirine yakınlaşmıştır. Kimi bölgelerde hala Ammice kullanımda olsa da kitaplar ortak ve baskın bir dil olarak Fasih Arapçayı kullanmaktadırlar. Eserde bazı yerlerde anlaşılması zor tamlamalara rastlansa da dil basit ve anlaşılır bir özellik sergilemektedir.

Yazar eserinde betimlemelere yer vererek anlatımı zenginleştirmiştir. Okuyucu kitlesini oluşturan kesim göz önüne alınarak anlaşılır olmasına özen gösterilmiştir.

Bahsedilen olaylar halkın günlük yaşamında karşılaştığı olayların sade bir anlatımını içererek anlaşılma kaygısının varlığını göstermektedir.

4.2.2.2. Üslup

Üslup kavramı yazarın yazdığı metne göre farklılık arz eden okuyucusuna hitap etme şekli olarak kısaca özetlenebilir. Bu anlamda romanların yazarlarının da kendi

²⁷⁸ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 327.

görüşleri, yaşantı biçimleri veya vermek istedikleri mesajla alakalı üslup farkları ortaya çıkmaktadır.²⁷⁹

Konumuz bağlamında değineceğimiz üslup çeşidi "kadın üslubu" adıyla üsluplar içerisinde yer edinmiş bir yazım tarzıdır. Bu tarzda yazar, yazılarında cinsiyet farklarının iz düşümlerini, kadınların toplum tarafından hor görülmelerini dile getirir. Bu şekilde ortaya çıkan yazılarda var olan üsluba "kadın üslubu" denilmektedir.²⁸⁰

Romanlarda kahraman bakış açısının kullanıldığı göz önüne alındığında üslup kahramanın bakış açısı ve yaşantılarına göre şekillenmektedir.²⁸¹

4.2.3 Zaman

Zaman edebî eserlerin olmazsa olmaz parçalarındandır. İstenildiği kadar ilerisine veya gerisine gidilse dahi ondan kurtulmak mümkün değildir. Günlük gerçek hayatta zaman bizi nasıl kuşatıyorsa romandaki kurmaca hayatı da tamamen kuşatmış vaziyettedir.

Romanda 2 türlü zaman vardır.

Olay zamanı: Olay örgüsünün içinde gerçekleştiği zamandır. Olay zamanı diğer edebî türlerde her ne kadar çoğunlukla gerçek dışı ve hayal ürünü olsa da roman türü zamanı gerçeğe yakın olarak ele alır. Bu zaman, yazarın tasarrufuna bırakılarak olaylara şekil vermesine yarar. Bu, romanda olayların her zaman kronolojik olmaması demektir. Genel olarak merkezi tema çerçevesindeki zaman işlenir.²⁸²

“İkinci Dünya Savaşı’nın ateşi dünyada kızışıyordu ve işte, hayat değişti ve hızla ilerliyordu.

*Ve şimdi zenginiz! Biz savaş vurguncularıyız!”*²⁸³

İncelenen *Ene Ahyâ* adlı eserde kurgulanan olaylar İkinci Dünya Savaşı’nın yaşandığı 1 Eylül 1939 – 2 Eylül 1945 tarihleri arasında geçmektedir.

Romanda kullanılan ikinci zaman anlatma zamanıdır.

Anlatma zamanı: Her iki zaman türü de birbirine ne kadar çok benzese de önce olay olur sonra anlatma gerçekleşir. Anlatma zamanı romandaki hâkim olan bakış açısına göre değişebilir. Tanrısal bakış açısı “O” anlık olarak olayı verirken kahraman bakış açısı olayı uzun zaman sonra anlatabilir.²⁸⁴

²⁷⁹ Gürsel Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi* (İstanbul: Papirüs Yayınevi 1999), 51.

²⁸⁰ Aytaç, *Genel Edebiyat Bilimi*, 51.

²⁸¹ Şerif Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş* (İstanbul: Akçağ Yayınları, 1991), 100.

²⁸² Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 96.

²⁸³ Ba’lebekki, *Ene Ahyâ*, 31.

²⁸⁴ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 98.

“Ben” bakış açısının hâkim olduğu romanda zaman ögesi olarak ‘anlatma zamanı’ kullanılmıştır. Anlatma zamanı olayların yaşanması sonrasında kahraman tarafından okuyucuya aktarılır. Bu özellik ‘Ben’ bakış açısı için geçerlidir. ‘O’ bakış açısında da olaylar anlık olarak verilir.²⁸⁵

-“Ajans” diye gülümsedi, “barış için kendini ortaya koyar, o evrensel barış sağlamak istiyor.”

-“Peki, siz ve sizin gibiler daha önce nerede buna muvaffak olabildiniz?” diye hemen lafını böldüm. “Cezayir’de belki, Kıbrıs’ta ya da Filistin’de?”²⁸⁶

Bu diyalogda gördüğümüz gibi yaşanan olaylar anlık olarak anlatılmıştır.

4.2.4 Mekân

Yazar mekân olarak olayların geçtiği yeri Lübnan olarak belirlemiştir. Babasının bazı ticari seyahatleri yaparken bazı ülkelerden bahsedilse de detaya girilerek bu yerlere mekân özelliği kazandırılmamıştır. Eserde somut mekân olarak açık ve kapalı mekânlar bir arada bulunur.²⁸⁷

Açık mekân olarak Lübnan kullanılırken, sadece isim olarak eserde Mısır, Filistin, Cezayir, Irak, Londra gibi ülkeler de bulunur.

4.2.4.1. Lübnan-Beyrut

Lübnan olayların anlatıcısı konumunda olan Lina’nın doğup büyüdüğü hayatını devam ettirdiği ülke olarak ön plandadır.

Beyrut Lübnan’ın başkenti olması nedeniyle üniversitenin kurulduğu ve farklı ülkelerden öğrencilerin akın ettiği bir şehir durumundadır. Komünizm ile mücadele amacıyla kurulan Lina’nın çalıştığı ajans da başkent olması nedeniyle Beyrut’ta kurulmuştur ve faaliyetlerine orada devam etmektedir.

İsimleri geçen diğer şehirlerden Londra ve Mısır, Lina’nın babasının iş yaptığı yerler olması itibari ile olayda yer alırken, Ortadoğu ülkeleri içinde bulundukları siyasi problemlerin dile getirildiği kısımlarda geçmektedir.

4.2.4.2. Ajans

Komünizmin Arap yarımadasında etkin olduğu, Batılı devletlerin bu yükselişi engellemek için kullandığı, komünizme karşı gizli propagandanın yapıldığı yerdir. Bu

²⁸⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 97.

²⁸⁶ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 161.

²⁸⁷ Nurullah Çetin, *Roman Çözümleme Yöntemi*, (Ankara: Akçağ Yayınları, 2015), 132.

ajansta çalışanların sessizlik yemini etmiş gibi bir şeyler hakkında konuşmaması da buna işaret etmektedir. Bir binanın tamamında yer alan ajansın bodrum katında bir şikâyet kutusu bulunur. İş yeri hakkında detaylı bilgi verilmez ama odalar hakkında kahraman bakış açısı ile bazı detaylara yer verilir. Patronun odası, Lina'nın kendi odası ve diğer çalışanların odalarının renkleri, koltukların renk ve türleri gibi eşyalar hakkında bilgiler okuyucuya aktarılır.

İş yeri hakkında verilen bir tarif kahramanın bakış açısıyla verilmiştir;

Ey, bu karışık düşünceler! Durdum: Pis bir sokak. Tek tük insanlar, soluk yüzleri ve kırmızı donmuş burunları var. Ve işte büyük tabela burada duruyor. Yani burada çalışacağım. Binanın iki kapısı var, biri küçük ve köşede. Diğeri büyük ve gösterişli, ana giriş burada.²⁸⁸

4.2.4.3. Patronunun Odası

Lina o odaya girdiği zaman kendini huzursuz hissederek eşyaları da bu tema ile imgeleyerek şu şekilde belirtir.

Geniş bir ofise girdim, kapıya yaslandım ve bakışlarımı bu yabancı dünyada gezdirdim. Bakışım ellerimde takılı kaldı. Onlar sanki kanıyormuş gibi kırmızıydı. Korktum ve aniden feryat etmek istedim. Hemen ellerimden bakışımı çektim ve onu bacaklarıma çevirdim, onlar da kanamayla tehdit etti! Odada kırmızı rengi arayarak başımı kaldırıp baktım. Odanın tavanında bakışım asılı kaldı: Kan sızan kırmızı lambalarda. Bu lambalar heyecan verici. Ofisteki sıcaklık heyecan verici geliyor. Parlak ahşaplı deri koltuklar heyecan verici. Bir işyerinde ve kış ortasında beyaz çiçekler olması heyecan verici.²⁸⁹

4.2.4.4. Faysal Restoranı

Lina'nın Baha ile ilk karşılaştığı mekândır. Mekân özellikleri detaylı şekilde ele alınmamış kahraman bakış açısı ile kendi odağında olan duygular sonucu bazı aktarımlar yapılır. Masa ve sandalye gibi restoranlarda olan eşyalardan bahsedilmiştir.

“Kıpırdamadan önümde durdu, yüzüne dik dik baktım. O esnada onu tanıdım. O, “Faysal”da bir kez onu izlemiş olduğum aynı kişiydi. Ama benden ne istiyor?”²⁹⁰

4.2.4.5. Sam Amca Kafesi

Lina'nın Baha ile görüştüğü mekân, burası hakkında detaylı bir gözlem yapılmaz. Sadece olayın akışına göre masa ve sandalyelerden çevrede oturan insanların Lina'nın oturduğu masaya konumlarından bahseder.

²⁸⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 11.

²⁸⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 12.

²⁹⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 125.

Henüz bardağı boşaltmışım ki kaslarım uyuşmuştu. Ansızın kafam zonkladı. “Sam Amca”daki müşteriler her gün kahve bardağımın önünde yalnız yapışıp kaldığımı zaten bildikleri için güçsüzlük nöbetimi fark etmemişlerdi Kendimi çarçabuk toplamış, dışarı sürüklemiş, taksiye binmiş ve eve gitmişim.²⁹¹

4.2.4.6. Lina’nın Evi

Lina’nın ailesi ile oturduğu ev Beyrut sahilinde yüksek sarı bir binada bulunur. Bina çevresi doğal yapıların hala var olduğu bir kesimdir. Burada yapılaşma devam etmektedir. Kimi insanların ev yapımı ile uğraşmasından bahsetmesi bize bunu gösterir. Kimilerinin ayrıca ahırların yapımı ile uğraşması çevrede çiftliklerin de bulunduğunu gösterir.

4.2.5. Karakterler

Romanda üzerlerinde bir dünyanın inşa edildiği en önemli öge zaman, mekân ve vakanın yanı sıra kişilerdir.²⁹² Öte yandan da vakaların çevresinde gerçekleştiği kişi illa ki insan olmak zorunda değildir. Bir nesne de pekâlâ romanda kişi ögesinin yerinde bulunabilir. Bu konuda Cengiz Aytmatov’un “*Dişi Kurdun Rüyalari*” nda “Kurt”, Franz Kafka’nın “*Değişim*” inde “Hamam Böceği” örnek olarak gösterilebilir.²⁹³

Her ne kadar kişiler kadrosuna insan dışı varlıklar eklenmiş olsa da ilk örnekleri pek fazla başarılı olamamıştır. Bu başarısızlığın nedeni hayvanların iç dünyalarının tam anlamıyla çözülememesidir. Bilimin ışığında roman sanatı da malzeme edinerek kişilerin kadrosunda olabilecek insan dışı varlıkları daha iyi bir şekilde romanda konu edinecektir.²⁹⁴

Forster’a göre romanda kişiler ikiye ayrılmaktadır. İlki “yalınkat” olarak isimlendirdiği genel huyları ve tabiatı bilinen hangi olaya nasıl bir tepki verileceği okuyucu tarafından kolayca sezilebilen kişidir. İkincisi “çok yönlü” olarak adlandırdığı genel çerçevede her ne kadar tanınsa da olaylara göre farklı tepkiler veren her an okuyucuyu şaşırtma özelliği bulunan kişilerdir.²⁹⁵

Klasik romanlarda var olan, yazarların okuyucuyu eğitme çabasını bu romanda da Lina karakteri üzerinden görmekteyiz.²⁹⁶

²⁹¹ Ba’lebekki, *Ene Ahya*, 124.

²⁹² Tekin, *Roman Sanatı I-Romanın Unsurları*, 75.

²⁹³ Tekin, *Roman Sanatı I-Romanın Unsurları*, 76.

²⁹⁴ Edward Morgan Forster, *Roman Sanatı* (İstanbul: Adam Yayınları, 1982), 82.

²⁹⁵ Ba’lebekki, *Ene Ahya*, 25.

²⁹⁶ Ba’lebekki, *Ene Ahya*, 20.

4.2.5.1. Lina

Lina Feyyaz, 19 yaşında henüz üniversiteye yeni başlamış olayın merkezinde yer alan genç bir kızdır.²⁹⁷ Lina, karakter yapısı roman boyunca aykırı bir kişilik sergilemektedir. Kahraman, sadece çevresine değil, fark edilmesinin önüne geçen her şeye karşı bir tepki içerisindedir.²⁹⁸

İş başvurusuna giderken Lina'nın, babasının ona sunduğu, kullanma imkânı bulunan arabayı değil tramvayı tercih etmesi de babasının servetinin onun üzerinde tahakküm kurmasını engellemektir.²⁹⁹ Lina, bu baskıyı ortadan kaldırmak için kadınların çalışmasına hoş bakılmayan bir toplumda çalışmayı ve para kazanmayı göze alan biridir.³⁰⁰ Kadın kahraman, kazandığı parayı da babasının tahakküm aracı olarak gördüğü paraya ve baskıya karşı kullanmak ister.³⁰¹

Lina, aykırı karakter yapısıyla beraber kibirli bir karakter yapısı sergilemekten çekinmez. Dünyanın onun etrafında döndüğü düşüncesindedir. Çevresindeki insanları da basit birer eşya gibi tasvir etmesi bunu açıkça göstermektedir.³⁰²

Lina ev ile duygusal bağlarını koparmıştır. Evi sadece maddi ihtiyaçlarını karşıladığı bir yer olarak görmektedir. Eve karşı aile olma fikri ile ilgili hiçbir bağ hissetmemektedir.³⁰³ Ev onda iç sıkıntılara sebep olan bir mekân hissi uyandırmaktadır.³⁰⁴

Lina çevresindeki erkeklere genel olarak mesafeli durmaktadır. Yağmurdan dolayı kirlenen bacağını temizlemek isterken bir erkeğin ondan güç alması için kolunu teklif etmesi karşılığında Lina, kızgın bir bakışla teklifi reddeder.³⁰⁵ Bu kızgınlığın sebebi babasının komşularını gözetlediğini gördüğü geceden dolayıdır. Ama öte yanda olayın biraz sonrasında sağanaktan korundukları sundurmada bir erkek ve kadının duygusal yakınlaşmalarına şahit olan Lina, içten içe bir erkeğin hayatına girip ona sığınma isteği hissetmektedir.³⁰⁶

Lina toplumsal olarak baskın görülen erkeklerden biri olan babasının komşularını gözetleyerek düştüğü durumu gülünç ve tiksiniç bulurken ona babasını sürekli sayıp

²⁹⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 15.

²⁹⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 7.

²⁹⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 7.

³⁰⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 10.

³⁰¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 10.

³⁰² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 11.

³⁰³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 16.

³⁰⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 12.

³⁰⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 18.

³⁰⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 18.

saygı duyması gerektiğini öğreten annesine karşı bir acıma ve nefret duygusu içindedir.³⁰⁷

Özgürlüğüne düşkün olmakla beraber annesi dâhil diğer kadınların da bunun için neden mücadele etmediklerin bir türlü anlam verememektedir.³⁰⁸

4.2.5.2. Baha Şevki

Baha 25 yaşında Irak'lı ve üniversite son sınıfta okuyan bir öğrencidir.³⁰⁹ Lübnan'da ekilen bir tütünü³¹⁰ kullanarak sigara içer³¹¹. Komünist parti üyesidir,³¹² hayata karşı bakış açısı farklıdır. Lina'nın hoşlandığı³¹³ karakter tiplmesidir. Yönetim sistemine karşı gelen aktif bir komünisttir.³¹⁴ İlk zamanlarda kendi yaşadığı toplumun geleneklerine zıt fikirler içindeymiş gibi konuşur ancak aslında kendisinin kısıtlandığı konuları fark ettirmeden anlatmaya çalışır.³¹⁵ Romanın ilerleyen kısımlarındaysa kadınlara olan açlığını kendi ağzından itiraf eder. Aile sevgisinden mahrum olarak büyümüş ve kardeşi için fedakârlıklar yaparak hayatını geçirmiştir.³¹⁶

4.2.5.3. Diğer Karakterler

Patron

Lina'nın babasının eski bir arkadaşıdır. Komünizm karşıtı propaganda yapan bir ajansın sahibidir. Bu yönde uluslararası bağlantıları da vardır. Lina'nın iş başvurusunu olumlu karşılayarak babasının arkadaşı olmasını da göz önüne alarak Lina'daki kibri görüp dizginlemek için yanında çalışmasına izin vermiştir. Bazı zamanlarda gayet naif biri gibi görünürken bazen de Lina'yı azarlayarak onu eğitime çabası içindedir.

Baba

Lina'nın babası kendi babasından kalan küçük bir dükkânın başına geçerek orayı işletmeye başlayan ve daha sonraki süreçte sömürgeci Fransızlara gıda sağlayarak zenginleşen biridir. Bu maddi toparlanma ardından kardeşlerini okutmayı ve evlendirmeyi başarmıştır. Ailesi ve toplum içinde maddi varlığı sayesinde saygın bir konuma sahiptir. Maddi kaygılarla karaborsa gibi faaliyetlerle etik olmayan kazançlar

³⁰⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 19.

³⁰⁸ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 22.

³⁰⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 142.

³¹⁰ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 149.

³¹¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 132.

³¹² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 164.

³¹³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 165.

³¹⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 165.

³¹⁵ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 157.

³¹⁶ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 163.

elde etmekten geri durmaz. Öte yandan eşi ve çocukları üzerinde geleneksel bir baba tipi saygısını elde etmiş ama dışarıda da herhangi bir fırsat bulduğunda cinsel içgüdülerine yenik düşebilecek bir karakterdir.

Anne

Toplumsal yapıya, ailesine ve eşine bağlılığını koruyan Lina'nın geleneklere aykırı hareketlerini eşini kullanarak denetim altında bulundurmaya çalışan karakter tiplmesidir. Klasik Doğulu bir annenin davranış ve tutumlarını sergiler. Sürekli evi ve ailesi ile ilgilenmeyi görev edinmiştir.

Sarışın Kız Kardeş

Lina'dan yaşça küçük olan ve Amerikan Kolejinde eğitim gören kardeşidir. Esmer kardeşine göre kendisini süslemeyi çok sever ancak gelenek ve göreneklerin dayatmalarını kendisi için problem edinmez. Babasına karşı saygısını, verdiği hediyelere ve sağladığı imkânlarla karşı minnettarlığını dile getirmekten çekinmez.

Esmer Kız Kardeş

Lina'nın esmer tenli ablası. Lina onun ten renginden dolayı onu esmer olarak isimlendirmektedir. Ablası okumaya düşkün biridir. Sürekli bilimsel dergi ve gelişmelerle ilgilenmenin yanı sıra Lina gibi aykırı bir karakter sergilemez. Babasının onlara sunduğu imkânları kullanmaktan rahatsızlık duymaz. Eğitimli ve toplumsal geleneklere bağlı yapısını korumuştur.

Erkek Kardeş

Bessam ailenin en küçük erkek çocuğudur. Küçük olması nedeniyle anne ve babası tarafından önemsenmektedir. Toplumsal olarak erkek çocukların ayrı bir öneme sahip olması da ailesinin gözünde onu daha önemsenen biri haline getirir. Bu ilgi karşısında Bessam şımarık bir yapıda yetişerek kendisine sunulan şeylerden hep daha iyilerini talep etmekten geri durmaz.³¹⁷

Velit

Lina'nın iş arkadaşı olup Lina'dan hoşlanır. Bu duygularına bir karşılık alamayınca ona karşı tavır alır. Konuşmaları ile yaşadığı hayattan ve yalnızlıktan sıkıldığını görülür.

Hizmetçi Sema

Feyyaz ailesi yanında hizmetçi olarak çalışan Semiha romanda pek fazla varlığı hissedilen bir kişilik özelliği taşımaz.

Editör Neda

³¹⁷ Ba'lebekki, *Ene Ahya*, 76.

Lina'nın iş yerinden bir arkadaşı. Lina, onunla ofisi gezerken tanışır. Sahnede ikinci defa görülmesi ise Velid'ten gelen mektuptur.

Subay

Lina'nın partide tanıştığı Filistin-İsrail savaşında savaşmış bir gazidir. Savaşta yaşadığı olaylar neticesinde psikolojik buhran yaşayan bir askerdir.

Sam Amca'daki Garson

Sam Amca adlı kafede çalışan bir garsondur. Baha'nın kız arkadaşı olduğunu bildiği için sürekli olarak Lina'yı koruma çabasında olan bir karakterdir.

4.2.6. Anlatıcı ve Bakış Açısı

Edebi türlerden anlatma esasına bağlı eserler iki temel unsur içermektedir. Bunlar: Anlatan ve anlatılandır. Bu değişim sürecini sözlü ve yazılı dönem anlatıcısı olarak ikiye ayırabiliriz. Sözlü dönemde âşıklar, meddahlar ve masal anaları anlatıcı rolünde bulunmuştur. Bunlar diri canlı şekilde insanlara hitap ederken, anlatıcı yazılı dönemde aradan çekilip eser ile okuyucuyu baş başa bırakmak zorunda kaldı.³¹⁸

Yazılı dönemin başlaması ile beraber anlatıcı, dinleyicileri karşındaymış gibi yazarak nasihat verirken; sonraki süreçte bilimsel ve zihinsel gelişim neticesinde bu durum tamamen ortadan kaybolmak zorunda kaldı. Zira realizmin en temel ilkesi objektifliktir. Nasihat eden yazarla beraber yazarın tüm etkisi anlatılandan çekildi. Yazar romanlarda kendi yerine hayali bir anlatıcı koyarak bu açığı giderdi. Yazarın kendisi ölse dahi eserini biri anlatmalıydı. Anlatıcının oradaki konumu bize aktarılanı etkilemiyor olamazdı ki bunun sonucunda bakış açıları ortaya çıkmıştır.³¹⁹

Kimi eserlerde yazar bakış açılarından birden fazlasını kullanabilir. Bu eser açısından bir sorun teşkil etmez. Buna sebep olan şey bakış açılarının olayın anlaşılmasına yardımcı olmasını sağlamaktır. Bu durum bakış açılarının eserdeki önemli konumuna gölge düşürmez. Ancak eseri tahlil edecek anlatacak kişi bu bakış açılarını tespit ederek buna dönük çıkarımlar yapmak zorundadır. Bakış açıları eserin temasına göre değişebilmektedir bunun göz önüne alınması inceleyen için faydalı olacaktır.³²⁰

Çetişli, bakış açısını “*Herhangi bir varlık, olay ve insan karşısında sahip olduğumuz dünya görüşü, hayat tecrübesi, kültür, yaş, meslek, cinsiyet, ruh hali ve yere göre aldığımız algılama, idrak etme ve yargılama tavrıdır*” şeklinde tanımlar.³²¹

³¹⁸ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 101.

³¹⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 105.

³²⁰ Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 101.

³²¹ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 105.

Özetle bakış açısı eserde olayın gerçekleştiği mekân, zaman, şahıs kadrosu gibi unsurların ne veya kim tarafından gözlemlenip anlaşıldığı kim tarafından ve kime aktarıldığı sorularına verilen cevaptır.³²²

İnceleme konumuz olan roman *Ene Ahyâ'da* 1. tekil şahıs olan (Ben) kahraman bakış açısı kullanılmıştır. Romanın tamamında kahraman bakış açısının kullanılması olayın detaya inilmeden anlatılmasına sebep olmaktadır. “Ben” bakış açısı kısıtlı insanî duygulara sahip olduğu için diğer olay kişilerinin düşünceleri hakkında herhangi bir şekilde bilgi verememektedir. Sadece kendisi dışarıdan insanlar hakkında tahminlerde bulunmaktadır.

Edebiyat bilimi alanında uzman Roseanna Halaf, Leylâ Ba‘lebekkî’nin Arap dünyasında 1. tekil şahıs bakış açısını kullanan ilk yazar olduğunu ve bunun düz yazı için paha biçilmez bir yenilik olarak görüldüğünü belirtir.³²³

4.2.6.1. Tanrısal (İlahî/Hâkim) Bakış Açısı

Destandan romana intikal eden bir anlatım tarzı olan tanrısal bakış açısı yazarın her şeyi bilmesi ve olaylara tam bir hâkimiyet sağlamasıdır. Bu bakış açısında yazar her şeyi görür, duyar ve sezer.³²⁴

Geçmişten günümüze kadar yaygın olarak kullanılan ilahî bakış açısı kurmaca dünya içerisinde en hâkim ve etkili bakış açısıdır. Bu bakış açısında dünyadaki tanrısallığın romana veya hikâyeye yansıtılmasıdır. “O”, tüm olayları görür, duyar, hisseder, sonuçları kestirebilir, zihinleri okur ve diğer her şeyi bilir. Birçok imkânı olmasına rağmen hikâye içerisinde bir müdahalesi söz konusu değildir. 3. tekil kişi ağzıyla olayları anlatır ve kendine has bir üslubu yoktur. Yazarın dilini kullanır bu nedenle ona yazar-anlatıcı denilir.³²⁵

Dönemsel olarak ilahi bakış açısı geri plana çekilmeye zorlanmıştır. İlk dönemlerde yer yer olaylara müdahale eden, yorumlar yapan ve tavsiyeler veren bir konumda iken daha sonraki dönemlerde “dramatik roman” ile birlikte geri plana çekilir. Objektif bir karaktere bürünen “ilahi bakış açısı” yorumculuk yapmaz ve göstermeyi ön plana çıkarır.³²⁶

İlahî bakış açısının örneklerine *Ene Ahyâ'da* rastlanmaz.

³²² Aktaş, *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*, 101.

³²³ Wedemeyer, “*Ana Ahyâ*”, 232.

³²⁴ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 54.

³²⁵ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 106.

³²⁶ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş 2*, 107.

4.2.6.2. Tekil Bakış Açısı

Olayları ve kişileri, kişinin kendi ruhsal dünyası, dünya görüşü ve hayat tecrübesine göre değerlendirmesi sonucu ortaya çıkan bakış açısına denir.³²⁷

Romanlarda genel olarak kullanılan iki bakış açısı bulunmaktadır. Bunlardan en yaygın kullanıma sahip olanı 3. tekil şahıs olan ‘O’ dur. Diğer bakış açısıysa 1. tekil şahıs olan ‘Ben’dir. “Ben” bakış açısı “O” bakış açısına göre her ne kadar dar kapsamda bir hareket alanına sahip olsa da romanın türüne göre bakış açılarının kullanıldığını bilmek gerekir. Kimi romanlardaysa her iki bakış açısının beraber kullanıldığını da şahit olmaktadır.³²⁸

Babam umutlarımı mahvetmek istiyor, diye düşündüm. Ama ben onları gerçeğe dönüştürmek istiyorum. Teselli edici bir şekilde omzuna vurdum:

-“Bana uzun süre direnemeyecek. Bana karşı bir şeyler yapacağına inanmıyorum. Ve kendinde gördüğün gibi, yolumdan çekiliyor ve benimle tartışmıyor.”³²⁹

“Emel, sarışın, uzaklara baktı ve acaba yirmi beş bin liranın bankada olmasının hala çok uzun zaman alıp almayacağını düşündü. Esmer bunu umursamadı. Zira bilimsel bir şey hakkında düşündüğünde, onun için artık ülkeler, sınırlar ve isimler yoktur.”³³⁰

Kimi yerlerde Baha veya diğer kahramanlar konuşturularak bazı ayrıntılara yer verilmek istenmiştir. Özellikle Lina’nın bilgisinin olmadığı ama yazar tarafından okuyucuya aktarılacak istenen noktalar konuyla ilgili olan kahramanın ağzıyla aktarılmıştır.

-Yengem kadın akademisyenler derneği yönetim kurulunda, ama beni sadece eğer elimde parlak, beyaz bir diploma olursa almak istiyor. Beni alması için onu ikna etmeyi denedim.

-Ama reddetti, bana şöhretin kapı ve geçitlerini açan lanet olası diplomada ısrar ediyor!³³¹

4.2.7. Anlatım Teknikleri

4.2.7.1. İç Monolog Tekniği

Kahramanın iç dünyasında yaptığı konuşmalarla okuyucuyu baş başa bıraktığı yöntemdir.³³² Bu teknikte “ben” bakış açısı kullanılarak açıklamalar yapılır.³³³ Bu anlatım tekniği basit, anlaşılır ve gelenekseldir. Karakterlerin psikolojik özelliklerini vermek yerine iç monolog tekniğinden yararlanır. Roman ilerledikçe bunlar daha anlaşılır bir hal alır.³³⁴

³²⁷ Çetişli, *Metin Tahlillerine Giriş* 2, 104.

³²⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 30-45.

³²⁹ Ba’lebekki, *Ene Ahyâ*, 248.

³³⁰ Ba’lebekki, *Ene Ahyâ*, 75.

³³¹ Ba’lebekki, *Ene Ahyâ*, 64.

³³² Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 271-276.

³³³ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 272.

³³⁴ Lafuente, Leila Baalbaki: *La Rebelión En Voz De Mujer*, 9.

Bu tekniğin kullanıldığı şu örnekleri verebiliriz:

Evden tramvay durağına giderken yolda düşündüm: Omuzlarımın üzerine düşen bu saçlar aslında kimin?

Tıpkı diğer tüm canlıların saçlarına hoşuna gideni yapabildiği ve yaptırabildiği gibi, benim. Sadece ondan dolayı var gibi görüldüğüm, tüm bakışları üzerine çeken bu saçlara kızmaya elbette hakkım var!

Süpürgecinin sonrasında onları paslı bir çöp kovasına atması için, usturayı tutan adama bukleleri kesme ve onları ayakları altına saçma zevkini tabii ki tattırabilirim! Ayrıca elbette usturayı tutan adamı, takırdadıklarında, yuttuklarında ve öldürdüklerinde keskin aletlerin gözünde kendimi doya doya görmem için defalarca ziyaret edebilirim.

Bu akşam işten sonra ağır adımlarla kendimi keskin aletlerin olduğu yere sürükleyeceğim. Çünkü yıkımı dikkatle dinleme, kesilmiş vücut parçalarını seyretme, merhamet tanımayan kocaman, sert parmakları inceleme gibi ele avuca sığmaz bir arzu hissediyorum.”³³⁵

“Ama bu ancak akşam olacak.

Şimdi sabah bugünün üzerinde bağdaş kurmuş tahtında oturuyor, yağmur vücuduma, parmak uçlarıma ve dizlerime yerleşen hoş bir serinlik yayıyor.

Bu ancak akşam olacak. Ah, akşama hala çok var!

Ne? Akşama sadece birkaç saat mi? Söylemesi kolay: Akşam onun bir randevusu var. Sanki bu milyonlarca dakika ve saniye... Sanki hiçbir şeymiş gibi.

Her halükârda şu andan akşama kadar hayatım için bir gelecek inşa edeceğim. Kırmızı yeni arabamızın evin önünde durmasına rağmen tramvaya bineceğim. Çalkantılı şehrin ortasında ineceğim. Şaşkınca sokaktaki kalabalığın içinde kaybolacağım.

Sola, dar pis bir sokağa sapacağım. Vardığımda, kaçınılmaz olarak dizelerim biraz titreyecek. Kalbim korku içinde daralacak ve bir köşede gizlenecek. Şakaklarıma kan o kadar güçlü fişkiracak ki gözlerim kararacak.

Tramvaya bineceğimi söyledim ama duraktaki kaldırımın onlarca bekleyen arasında neredeyse sarsıldığı yerde nasıl bineceğim?

Bekliyorum. Bekliyorum.

Ve zaman ağır ağır ilerliyor.

Ağır ağır.

Keşke, zaman somut bir şey olsaydı. Etrafımdaki insanları görmezden gelirdim, zamanın üzerine çullandır, onu tırnaklarımla parçalar ve parçalanmış uzuvlarını dişlerimle çiğnerdim. Onu korkmuş ve sindirilmiş bir şekilde ayaklarımın arasında saklanması için yere tükürürdüm.

Ona emretseydim: Dur! Donup kalırdı.

Ona emretseydim: Uç! Hayatımdan kaybolurdu. Ama ben kanatları arasında uzanarak dizginlerini tutardım.

Bekliyorum.

Bu beklemeye artık daha fazla tahammül edemeyeceğim. Dolmuşa bineceğim. Ne aptalım! Sessiz, baştan çıkaran motorlarıyla bu kadar görkemli, renkli arabaları nasıl gözden kaçırabiliyordum?

Yaşadığım sürece çalışacağım ve bu harika olacak; yaşadığım müddetçe, ulaşım masraflarımı kendi kazancımdan ödeyeceğim. Ve böylece takside oturacağım. Yani ihtişam bu!”³³⁶

4.2.7.2. Mektuplaşma Tekniği

Eserde olayın anlatılması esnasında kahramanlardan birinin ya da birkaçının mektubuna yer verilmesidir. Edebiyat alanında eser yazarların mektuplara yer

³³⁵ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 8-10.

³³⁶ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 8-11.

vermesinde ki amaç bireysel duygu ve düşünceleri ifade etmektir. Yerine göre samimi itiraflar mektuplar aracılığı ile eserde yer alır.³³⁷

Mektuplu roman bir veya daha fazlakarakter tarafından yazılmış mektuplarla biçimlenmiş bir romandır. Bu tarz, yazara romanın aksiyonuna bizzat müdahale etmeksizin, karakterlerin duygu ve tepkilerini sunma fırsatı vermektedir.³³⁸

İncelen eserde bu tekniğe Velid'in Lina'ya yazdığı mektubunda rastlanır:

-“İdeal kadın hakkındaki fikrim şimdiye kadar bir hayalmiş.

Asla bunun bir gün gerçek olabileceğinin mümkün olduğunu düşünmemiştim, ama sonra sen ajansta göründün. Seni uzaktan izledim. Sessizce âşık oldum. Gözlerimin önünde resminle uykusuz, şaşkın, özlem dolu geceler geçirdim! Şimdi ergen olduğum ve sadece senin vücudunu arzuladığımı düşüneceksin. Hayır, söylediklerine, hareketlerine ve hayattan beklediklerine sessizce dikkat ederken seni anlamaya gayret ettim.

Kendimi uzak tutmaya ve duygularımı bastırmaya çalıştım. Bu yüzden geçen ay Paris'e seyahat ettim – sanıyorum benim yokluğumu fark etmedin bile. Birinin bir kişiye âşık olması ve bu kişinin bir kez bile birinin onun yüzünden acı, çatışmalar ve yalnızlığa maruz kaldığını sezip hissetmemesi zaten garip. Paris beni bu tuhaf duygudan alıkoyar diye inanmıştım. Ancak aşk kampında seni hayal ettiğimi söylersem beni anlayabilir misin? Bir Fransız kadınının vücudunda senin olgun, fedakâr, sarhoş bedenini gördüğümü?

Birkaç gün sonra benden daha güçlü olduğu için Beyrut'a geri döndüm! Sen bir suçlusun! Senin varlığın hayatımı başka yollara yönlendiriyor. Bunun sorumlusu sensin. Sana ilgi için yalvarmıyorum. İlk görüşte aşka inanmıyorum. Seni ele geçirmek istemiyorum. Çünkü sen benim için kusursuzsun. Benimle bir hayat arkadaşlığını reddetsen de, en azından posta kutusunda bir mektup bulma saçma dileğini yerine getirebilmem beni mutlu eder. Velit.³³⁹

4.2.7.3. Geriye Dönüş Tekniği

Romanlarda kullanılan zaman dilimi her ne kadar ‘şimdi’ kullanılsa da roman ‘geçmiş’ ve ‘gelecek’ den bağımsız yazılamaz. Anlatıcı eserini anlatırken ‘şimdi’ teknik bir problem olarak karşısına çıkar. Her ne kadar olay o anın içinde yaşanıyor gibi görünse de olaylar okuyucu okurken yaşanmış bitmiştir. Romanda yer alan nesnelerin veya olayların okuyucunun zihninde canlılık kazanması amacıyla yazar geçmişe giderek bunlar hakkında bilgiler vermek zorunda hisseder. Bu bilgiler okuyucunun zihninden soru işaretlerinin giderilmesine yardımcı olması için kullanılır.³⁴⁰

Geriye dönüş teknikleri 3 kısımda incelenir;

- a. Dar anlamda geriye dönüş
- b. Yapıcı anlamda geriye dönüş
- c. Çözücü geriye dönüş.³⁴¹

Dar anlamda geriye dönüş olayların yaşanmasından kısa bir süre öncesine okuyucuyu götürerek kişileri tanıtmaya amacıyla uygulanan yazım tekniğidir.

³³⁷ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 236.

³³⁸ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 237.

³³⁹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 199.

³⁴⁰ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 244-245.

³⁴¹ Tekin, *Roman Sanatı 1-Romanın Unsurları*, 245.

Yapıcı anlamda geriye dönüş tekniği olay kahraman hakkında okuyucuya bilgi aktarmak amaçlı kullanılan yazım tekniğidir. Bu teknikte ilk başta okuyucu meraklandırılır sonrasında merak giderilir.

Çözücü geriye dönüş tekniği polisiye romanlarda çoğunlukla kullanılan bir tekniktir. Eserin başında bilinmezlerle gelişen vakalar eserin ilerleyen bölümlerinde geçmişe dönülerek çözüme kavuşturulur.³⁴²

Kafede otururken başı dönen Lina anemi hastalığı teşhisi konmadan önce böyle bir durumla karşılaştığını anlatır.³⁴³

Henüz bardağı boşaltmıştım ki kaslarım uyuşmuştu. Ansızın kafam zonkladı. “Sam Amca’daki müşteriler her gün kahve bardağımın önünde yalnız yapışıp kaldığını zaten bildikleri için güçsüzlük nöbetimi fark etmemişlerdi Kendimi çarçabuk toplamış, dışarı sürüklemiş, taksiye binmiş ve eve gitmişim.”³⁴⁴

4.2.7.4. Diyalog Tekniği

Diyalog tekniği ile karakterler arasında geçen konuşmalar eserde yer alır.³⁴⁵

Bu tekniğe Lina ile diğer karakterler arasında geçen konuşmalarda rastlarız:

Koltuk (patron) konuşmaya başladı. Alaycı bakışlarını gördüm ve nazik sesinin beni aldatmasına izin vermedim.

–“Güvenlik görevlisi ziyaretini bana haber verdiğinde inanmak istemedim“ dedi. Yani Lina Feyyaz sensin!”

Sessizce yüzümde gerçeği araştırdı.

–“Baban benim arkadaşım” diye samimi bir şekilde ekledi.”³⁴⁶

“–“Buyurun?” diye soğuk bir şekilde sordu.

Bir heyecanlı yüzüme bir ıslak elbiseme baktı ve gülümsedi.

Ben de soğukça geri gülümsedim.

–“Patrona” diye cevap verdim.

O daha kımıldamadan, küçük gösterişli kapıyı çaldım ve onu açmaya çalıştım. Kapı kilitliydi. Benim için kafamı çevirmek ve nasıl bir yüz ifadesiyle eylemime tepki gösterdiğini görmek oldukça zordu. Bana küçük, sarı bir anahtar uzattığında halen daha dudakları etrafında yorgun bir gülücük vardı.

Açık ellerle kapıyı işaret ederek, şaşkınca kekeledim:

–“O... burada... Değil mi?”

Cevap vermedi, bunun yerine yaklaştı:

–“Hanımefendinin değerli ismi?” diye sordu.³⁴⁷

4.3. Tematik İnceleme

Tema romanda anlatılmak istenen şeyin incelendiği alan olarak ifade edilebilir.

Tematik, romanda yazarın işlediği temaların tamamına verilen isimdir. Temalar birebir

³⁴² Tekin, *Roman Sanatı I-Romanın Unsurları*, 246-249.

³⁴³ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 123.

³⁴⁴ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 106-123.

³⁴⁵ Tekin, *Roman Sanatı I-Romanın Unsurları*, 265.

³⁴⁶ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 14.

³⁴⁷ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 13.

hayattan alınan ve eserde olayın geçtiği atmosferi daha iyi yansıtmak amacıyla da kullanılır.³⁴⁸

Eserde yer alan karakterlerin incelenmesi ve açıklanması temaların belirlenmesine bağlıdır. Karakterlerin kişiliklerini belirlenen temaların ışığında belirledikleri unutulmamalıdır.³⁴⁹

Yazarlar eserlerinde işlediği temalara bağlı olarak her zaman bir karakteri öne çıkarma eğiliminde olmuştur.³⁵⁰

4.3.1. Bireysel Özgürlük

Lina sahip olduğu karakter yapısı itibariyle toplumda kadınların geriye itilmesini hazmedemez. Kendisi de bu baskılara maruz kaldığından dolayı bu tür baskılara hedefler belirleyerek karşı koymaya karar verir. Romanın birçok sahnesinde Lina'nın görüşlerinde bireysel özgürlük isteğinin bıraktığı izlere rastlamak mümkündür.

Ba'lebekkî, kadının toplumda var olma mücadelesine yazılarıyla destek vermiş olsa da Feminist gruplara bir katılım göstermemiştir.³⁵¹ Ba'lebekkî Fransa'da eğitim gördüğü esnada Fransız felsefesinden etkilenmiş ve bunu eserlerine yansıtmış olabilir. *Ene Ahyâ* da işlenen konular bağlamında düşünüldüğü zaman yazarın feminist olduğu düşünülse bile bunu kanıtlayan bir çalışma bulunmamaktadır.³⁵²

Erkek egemenliğine izin veren anne figürüne Lina her fırsatta tepkisini göstermekten çekinmez. Annesinin yaşadığı ve Lina'ya da benimsetmek istediği kadın tipi Lina'nın ondan tiksinsmesine sebep olmaktadır.³⁵³

Duraksadı ve nazik gözlerle sordu:

-“Özgürlük sana mı ait?”

-“Biliyorum” diye cevap verdim. “O, Fransızların bacaklarını delik deşik ettiği erkeklere ait. O, büyük anneme ait, o öyle bastırılmıştı ki bir sefer dahi sokağa çıkmaya izni olmadı. Ancak ben şimdi başka bir özgürlük için çaba harcıyorum: Bireysel özgürlük, o diğer özgürlüğün kusursuzluğu!”³⁵⁴

Yazar bu paragrafta bir erkeğe olan ihtiyacını reddetmekle beraber hayatında sığınabileceği bir erkeğin yokluğunu içten içe hissetmektedir;

³⁴⁸ Gennadiy N. Pospelov, *Edebiyat Bilimi 1*, (Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları, 1984), 116.

³⁴⁹ Ba'lebekkî, *Ene Ahyâ*, 118.

³⁵⁰ Ba'lebekkî, *Ene Ahyâ*, 120.

³⁵¹ Fettahoğlu, Lübnanlı Yazar Leylâ Ba'lebekkî'nin, 424.

³⁵² Igberia, *Laylâ Ba'albakî and Feminism Throughout her Fiction*, 51.

³⁵³ Samira Aghacy, “Lebanese Women's Fiction: Urban Identity And The Tyranny Of The Past”, *International Journal Middle East Study* 33 (2001), 513.

³⁵⁴ Ba'lebekkî, *Ene Ahyâ*, 183.

Restoran Tânyûs'un arka tarafındaki küçük bir kapıya koştum, kendimi iki erkeğin ve bir bayanın arasına, onlarla sağanak yağışın sonunu beklemek için, yerleştirdim. Kadına ve iki erkeğe süzer bir bakış attım. Onları tanıımıyordum. Duvara rahatça yaslanmış bir şekilde el çantamı açtım ve çamuru bacağımdan silmek için bir mendil çıkardım. Erkeklerden biri bana özenle kolunu destek olarak teklif etti, bunun üzerine gururla doğruldum ve ona kızgın bir bakış attım. Kızarmış kulaklarla Fransızca özür diledi ve hava durumunu keşfetmek için kafasını açık havaya çevirdi. Kadın ve diğer adam tatlı fısıltıya dalmıştı. Kulaklarımı diktim ve ben de yanımda, yanında kış gecelerinden korkularımı ve diğer korkularımı tatlı fısıltılarla yenebileceğim sempatik bir erkeğe sahip olmayı diledim.³⁵⁵

Lina'nın kendini onlardan üstün bir yerde konumlandırmasından bunu anlarız. Lina, toplumda var olma mücadelesi verirken diğer kadınların bu mücadeleyi hayatlarında verdiklerine dair emareler taşımamaları Lina'nın gözünde onları bayağı insanlar kılar.

Yine çiselemeye daldım. O esnada aklıma sokaktaki kadınları sayma fikri geldi. Bir. Üç. Dört. Altı. Dokuz. Ve ben on kadınız. Ama hayır. Kendimi diğer kadınlar arasında sayamam. On sayısının kalabalığında kayboluyorum. Yüz. Bir milyon. On, yüz, ...kadın arasında özel olduğumu düşünmek.³⁵⁶

Kadının erkeğe veya dışarıdan hiçbir şeye hiç kimseye ihtiyacı olmadığı Lina'nın fikirlerinde belirgin bir yer tutmuştur ve bu anlamda aklından geçen düşünceler şöyledir:

Çalışmaya başladığımdan beri iç dünyam hakkında kafamdan garip görüntüler geçiyor. Ben Roma İmparatoru'nun görkemli kalesi gibi güzel bir kaleyim. Bu kalede köleler, dükkânlar ve hayvanlar var. Tüm hayati şeyler mevcut, öyle ki yüksek kale duvarlarının dışından yardım gereksizdir. Duvarlar ve çok katlı evler arasında asla kurumayan ve büyük krallığa giden yolu engelleyen su dolu hendekler vardır.

Ben buyum, ilerleyişi herhangi bir dış olaydan etkilenmeyen, hiçbir şeyden, kendimden de, kişisel dürtümden kaçan, kendi kendine yeten dünya.”³⁵⁷

Lina erkekten beklentilerini ifade ettiği Baha ile diyalogunda;

Baha düşüncelerimden beni çekti.

-“Benim gözümde evlilik bir şans oyunudur!” dedi.

“Ve benim için diğer tüm aydınlardan farklı bir şey geçerli değil. Beni anlayan bir kadın bulamazsam, drama başlar. Bana

Benimle yatağı paylaşan birini karı olarak satın almaktan başka seçenek kalmaz.”

-“Ve bu kadının dramıdır” dedim öfkeyle, “erkek, kadının onunla sadece ona bilezikler taktığı ve bir ev sunduğu için evlenmiş olduğunu düşünür.”

-“Başka ne istiyor ki?”

-“Kadın birliktelik ister” diye hararetle bir şekilde açıkladım.

-“O, kocasının ortak yaşama dahil olmasını, birlikte haber dinlemeyi, kitap okumayı, sinemaya gitmeyi, kola içmeyi, sigara içmeyi, insanları ziyaret etmeyi, masayı kurmayı ister. Kadın eşiyile birlikte yaşamlarının söz konusu olduğu her şeye eşinin katılmasını ve eşiyile birliktelik ilişkisi sürdürmesini ister.

Ve benim için yatağının kaldırım olup olmadığı, adamın işsiz olup olmadığı, onun zor, özgür olmayan bir hayat sürüp sürmediği tamamen önemsiz.”

-“Kadın inançsız, yıkıcı bir şeytandır!”³⁵⁸

³⁵⁵ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 187.

³⁵⁶ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 20.

³⁵⁷ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 43.

³⁵⁸ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 187.

Patronun kadınlar hakkındaki ön yargılarına Lina içermekte ancak ekonomik özgürlüğü için bu düşünceleri bir noktaya kadar sindirmeye çalışmaktadır; Patronunun sekreterlik teklif etmesi ve neden ona bu görevi verdiğini açıklaması üzerine;

-Bir kadına bu iş kolay, o onu daha verimli bir şekilde yerine getirebilir.”

-“Bir kadına!” Aptalca bir kıskançlık karısını yakaladı. Çökük göğüsleriyle kendini ona atacak, sövüp sayacak, ağlayacak ve mızırdanacak. Ve nihai olarak tehdit edecek:

-“Bütün günü bu kadınla geçireceksin. O benim kızım olsaydı, onu öldürürdüm! Onu her yolu deneyerek bir erkekle yalnız birlikte çalışmaktan alıkoyardım! O...”³⁵⁹

Ba‘lebekkî erkek egemen toplumun kadınlardan beklentilerini ironi yöntemi ile Lina üzerinden eserinde işlemiştir. Kadının yaşadığı olaylara duygusal tepkiler vermesinin toplum tarafından ayıp görülmesine Lina bu şekilde tepkisini gösterir;

Ben Halife Me‘mun’un kölesiyim. Sarayı köleler, dansçılar, müzisyenler ve şarkıcılarla kaynıyor. Şarap meşhur Acemli sanatçılar tarafından üflenmiş olan camlarda sunulur. Şairler bağdaş kurmuş ipek yastıklarda oturuyor ve sallanan kalçalar, kışkırtıcı göğüsler ve hoş genç kızlar eşliğinde ahlaksız şiirler okuyor. Dicle üzerinde tekneler coşkulu, birbirine dolanmış âşık çiftlerle yüzüyor. O yüce, güçlü halife ve ben itaatkâr köle.

Ben ölüyüm, yüzünde sözlerin sadece en ufak işareti belirdiğinde:

-“Onu kırbaçlayın, kafasını kesip koparın!”

Ve dirilirim, emir dudaklarından çıktığında:

-“Ona halılar, altın lambalar ve bol kâselerle bir oda hazırlayın ve kapıda iki köle onun hizmetinde hazır bulunsun.”

Emirler verir, ben onları yerine getiririm, sorgusuz sualsiz. Yani dans etmesi, içmesi, eğlenmesi ve bir kadınla yatması da sorun değil. Ve ben geceyi karanlıkta yalnız geçirdim ve acıyı alnından ve nazik göz kapaklarından nasıl silebilirim diye düşündüm. Kıskanç olabileceğim bir ilişki için zaten neye sahibiz? Ve ne zamandan beri kadınlar erkeklerin işine karışıyor? Öfkeli olduğunda sadece ağlarım. Onun bana hissettirdiği utanma bana hâkim olur. Ağlamak ayıp. Heyecanlanmak ayıp.

Fikirlerini ve hakkını savunmak ayıptır. Kadın olarak kafede oturmak ayıp, ayıp, ayıp, ayıp. Elinden gazeteyi onu parça parça etmek için çekip aldım.³⁶⁰

Lina birinci bölümde bir erkeğe olan ihtiyacını reddederken ikinci bölümde Baha şevki tanışmasından sonra mücadelesinden ödün vermeye başlar. Bu ödün verme Baha’nın ona yaklaşmasıyla başlar. Bunun ardından ekonomik özgürlük ve eğitim hayallerinden vazgeçer. Var olma mücadelesinden Baha’ya karşı verdiği tavizin neticesinde Lina mağlup olarak ayrılır ve hayatına son vermek ister ancak bunu da başaramaz. Mağlup bir şekilde aslında içinde yaşamayı sevmediği evine sığınmak zorunda kalır.

³⁵⁹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 208.

³⁶⁰ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 292.

4.3.2. Politika

Lübnan özelinde Ortadoğu’da revaçta olan komünizm çalışmaları had safhaya ulaşmıştır. Toplumun en önemli dinamik gücü öğrenciler üzerinde de etkisini göstermektedir.³⁶¹ Halk arasında Amerikan ve Batı emperyalizmi ile alakalı konuşmalara romanda şahit olmaktayız.³⁶² Lina’nın âşık olduğu Baha da komünist bir gençtir.³⁶³ Öte yandan Lina, Avrupa tarafından komünizme karşı propaganda için desteklenen bir ajansta çalışıyordu.³⁶⁴ Arap ülkelerinde diktatör rejimleri ve baskıları ile insanlar bunalım seviyesine gelmiştir. Bu diktatörler kendi vatandaşı olan öğrencileri gittikleri ülkelerde de takibe devam ederler. Bunlar da romanda ilgili yerlerde geçer.³⁶⁵

Yazar 1956 yılında Süveyş Kanalı üzerinde yaşanan çatışmalara ve 1958 Lübnan Krizi’ne romanda değinmiştir. Ancak şu var ki Lübnanlılık esaslı ön plana çıkartılmaya çalışılmaktadır. Çoğu yerde Fransız İşgaline de göndermeler yapılmaktadır. 1958 yılında Lübnan halkının bir kısmı Batı yanlısı bir kısmı Arap yanlısı olurken Ba‘lebekkî romanı aracılığı ile onları demokratik cumhuriyetçi bir toplum olmaya davet eder.³⁶⁶

Ene Ahyâ romanında kadın hakları ve kadının toplumda yok sayılması probleminin yanı sıra Ba‘lebekkî dünyada yaşana siyasi olaylara dikkat çekerek halkın gerçekleri görmesini istemiştir. Lina’nın babasının servetinin kaynağının halkın zor dönemlerde içine düştüğü zamanlardan geldiği kahraman ağzından aktarılır. Eserde geçen birçok örneğin gerçek hayat ve tarihle uyduğu görülmektedir.

“İkinci Dünya Savaşı’nın ateşi dünyada kızıyordu ve işte, hayat değişti ve hızla ilerliyordu.

Ve şimdi zenginiz! Biz savaş vurguncularıyız!”³⁶⁷

Arap yarımadasında yaşanan belirleyici kilit birçok siyasi olaya yer verilmiştir. Bu olayların insanların iş hayatına ve aile hayatına etkileri ele alınmıştır.

Süveyş Kanalı’nın millileştirilmesinin bir sonucu olarak Mısır’a yapılan silahlı saldırıdan bu yana evimize nüfuz eden belirsizlik bu yeni problemin bağlantılarına odaklanmamı zorlaştırıyor.

Aklımın, matematik problemlerini çözmek, William Shakspeare’den bir dramı tartışmak veya Filistin problemi, Keşmir ya da Cezayir ihtilafı için bir çözüm bulmak için yeterince keskin olmadığımı beyan ederim.³⁶⁸

³⁶¹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 96.

³⁶² Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 136.

³⁶³ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 187.

³⁶⁴ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 132

³⁶⁵ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 189.

³⁶⁶ Wedemeyer, “*Ana Ahyâ*”, 234.

³⁶⁷ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 31.

³⁶⁸ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 43.

Dünyada yaşanan gelişmeler öğrencileri de bu konular üzerinde düşünmeye itmektedir. Eğitim ile meşgul olmaları gereken genç yaşta insanların bölgesel olumsuzluklardan olumsuz yönde etkilenip maddi manevi zararlara uğradıklarına şahit olmaktayız.

Diğer öğrencilerle beraber bir öğrenci grubuna yaklaştım. Konuşmaları Ortadoğu ihtilafını çözmek için Amerikan planı etrafında dönüyordu.

-“Bizde basın “özgür değil” diye biri öfkeli bir şekilde haykırdı.

Ve ayrıca suçlu, çünkü bununla tüm Arap toplumunda ve özellikle Lübnan’da Arap milliyetçiliğinin yok edilmek istendiği zehri yayıyor.”

-“Ama yabancı haber ajansları da” diye bir başkası lafı ondan kaptı, “onlar da yalancı, yalanlarını pahalı pound ve dolar için satıyorlar!”

-“Ama halk” diye üçüncü biri onun sözünü kesti, demek istediğim biz yani sen”

Kollarını uzattı, omzuma dokundu ve devam etti:

-“Ve sen. Ve sen. Ve sen. Biz hepimiz korkaklar, kurbanlarız. Bu plan bir felaket, kanımızı emecek!”³⁶⁹

Kapitalizm ve komünizmin mücadelesine Arap dünyasında da şahit olmaktayız. Kapitalist Batılı devletlerarasında imzalanan Ankara Paktı anlaşması sayesinde finanse edilen komünizm karşıtı ajanslar faaliyet göstermekte, halkı komünizme karşı durmadan örgütlemeye çalışmaktadır.

-“Geceleri çalışıyorum, gizli bilgileri tercüme ediyorum!” diye devam etti.

Kafam karıştı ve sonraki sözü beni şok etti:

-“Ve her ikimiz Ankara-Paktı tarafından finansa ediliyoruz!”

-“Ankara... Pakt...” diye kekeledim.”³⁷⁰

Komünizm ve kapitalizm arasında yaşanan mücadele ele alınmıştır.

-“Yokluğum sırasında Rusların hangi girişimde bulunduklarını fark etmedin mi? Burada işe koyulmak, eylemlere karşı harekete geçmek ve onları durdurmak aklına gelmedi mi?

Burası komünizme karşı bir propaganda ofisidir.”

Hayrete düştüm. Titreyen ellerle dizlerimi ovdum ve hantal bir şekilde gizli mesajlara ve musallat yalan yumağına dönüşmüş korku salan, endişeli adama doğru yaklaştım.

-“Ve ajans hangi ideoloji, parti ya da örgütü temsil ediyor?” Diye gergin bir şekilde sordum.

Oturdu ve onunla cüneyh ve dolarlar kahverengi koltukta yayıldı.

-“Ajans” diye gülümsedi, “barış için kendini ortaya koyar, o evrensel barışı sağlamak istiyor.”

-“Peki, siz ve sizin gibiler daha önce nerede buna muvaffak olabildiniz?” diye hemen lafını böldüm. “Cezayir’de belki,

Kıbrıs’ta ya da Filistin’de?”³⁷¹

Halk, içinde yaşadığı sefaletten kurtulma yollarını ararken kendilerini bu amaç uğruna feda etmeyi düşünebilmektedir. Geri kalmışlık ve ekonomik bunalımın halkı sürüklediği noktaya dikkat çekilir.

³⁶⁹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 95.

³⁷⁰ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 66.

³⁷¹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 161.

-İnsan hayatında neyi bu kadar kutsal görüyorsun?” diye avı ona ağzının suyunu akıttıran başıboş bir aslan gibi kükredi.
-“Bireyin ölümü, bir ev inşaatı için çelik taşıyıcı, vücut için gıda ya da seyirci için bir sinema filmi... gibi aynı anlamı taşımalı”
-“Sen bir komünistsin. Bir canı!” onun gibi acı çekmiş bir şekilde bağırdım. Açlığı gittikçe daha acı verici, kükremesi gittikçe daha yüksek sesli oldu:
-“Onu öldüreceğim, her gün halkını yeni bir yabancı boyunduruğu altına zorluyor. Taca hükmediyor. Kavuğa. Ve çadıra. Onu bir silahla öldüreceğim! Ve bir insan öldürüldüğünde bunun sana acı verip vermemesi hiç umurumda değil! Kimsin sen? Sen şanslısın, sen bağımsız bir ülkede doğdun, ailen zengin. Söyle, hâlihazırda bağımsızlığınız için ne yaptın? Sen de zenginliğiniz için sadece bir parmak kııldattın mı?”³⁷²

4.3.3. Finans

Dünyada savaşların etkisi ile gıda maddelerinde yaşanan kıtlık nedeniyle karaborsa işi ile uğraşanlar ekonomik anlamda zenginleşmektedir. Öte yandan halk Amerikan emperyalizminin toplumda neden olduğu infialleri de dile getirmektedir. Bu temayı yansıtan olaylar romanda işlenerek okuyucunun dönem hakkında bilgilenmesi ve o bağlamda romanı değerlendirmesi sağlanmak istenmiştir.

Finans teması adı altında romanda geçen örnekleri incelediğimizde komünist, emperyalist, kapitalist ve diğer sömürgeci devletlerin güç savaşlarının yaşandığı bariz olarak görülür. Bu savaşın etkileri II. Dünya Savaşı ile patlak verir. Bunun halk üzerindeki etkileri, bir çözüm arayışı için zayıf çabalamalar, fısıltı şeklinde tepkiler ve düşüncelerdir.

Şımarık tiz sesiyle küçük kız kardeşim beni sıkıştırdı:
-“Kıyafetlerin markalarını söyle. Hadi isimleri söyle, sadece isimleri...”
Sertçe onu susturdum:
-“Bu yıl babamın cüzdanına, himayesine ve cömertliğine muhtaç değilim. İş buldum.”³⁷³
“Şiddetli gülme atağım otoriter babamı donukluğundan çözdü.
-“Eğer mutlaka çalışmak istiyorsan” diye uyardı,
“Bu konuda sana engel olmayacağımı belirtirim. Kör değilim ya.”
Onun gözlerinde insanlar ticari maldır, o zarar etmez, diye düşündüm.”³⁷⁴

Karaborsacılık da savaş şartlarında bir ülkenin finansal olarak gerçeklerinden biri haline gelir. Yazar romanda böyle bir dede ve baba karakteri ile örneklendirerek okuyucuya sunmuştur.

O orta sınıf şartlarında büyüdü. Büyükbabamın tek merakı soyunu devam ettirmektir, yine de üzerinde eski bir ev duran bir arazi satın aldı ve Ebu'n-Nasr çarşısında tuhafiyeci dükkânı açtı.
Çocukluğundan bahsettiğinde kendi ve bizim görkemimizin dayanak noktası kendini göstermek için ailesiyle ilgili bu önemsiz bilgiyi vermekle yetindi.
Eğitimi tamamlama hakkına sahipti, babasına dükkânda istiflenmiş olan malları satmakta yardım için bu hakkından vazgeçti.”³⁷⁵

³⁷² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 181.

³⁷³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 23.

³⁷⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 28.

“Doğduğum ve annemin Barada’daki topraklarımızdan kazanç elde ettiği Suriye’de hükümet yabancı başka bir ortakla anlaşma yaparken, yabancı bir ittifak tarafından finanse edilen bir şirket için çalışmam acaba ahlaken yozlaşma mı?” diye bilmek istedi.

Bana acaba hain mi demeliler? Ulusal ilkelerini mukaddes kabul eden kahraman olarak sayılmak için günlük rızkımı tepmeyi düşünmüyorum.” Sarı kâğıtları çalışma masasındaki bir dosyadan aldı ve gözlerinin içine sitem dolu baktı.

“-Dürüst olalım. İlkeler birine örneğin yemek, içmek ve elbiseye dair bir şey kazandırıyor mu? Kimseye zarar vermiyoruz. Ve birey bizde bir hiç olarak sayıldığı sürece, aksine kendimizi emperyalist servetle sessizce zengin edebiliriz!”³⁷⁶

“-“Kimi erkeklerin içtiği bu tütün ne tür bir tütün? Açık tütünü kastediyorum?” diye babama ilgili bir şekilde sordum.

Aynanın karşısında durdu ve kravatını bağladı.

-“Bu bizde yetiştirilen bir tütün” diye hor görür bir şekilde cevap verdi.

Ardından altın sigara tabakasını açtı ve bir Amerikan sigarası yaktı.³⁷⁷

4.3.4. Din

Komünizm rüzgârı ve sekülerizm gençlerde dini duyguları zayıflatmıştır. Din adı altında toplumun, gençler ve kadınlar üzerinde dayattığı kurallar onları dinden soğutmaya ve inançsızlığa sürüklemeye kadar götürür. Toplumda din namına kadınların baskı altına alındığı özgürlüklerinin ellerinden alındığı anlatılır.

-Ben küçükken” dedi, “şişeleri bizim mahallede takip ettim. Hatta bazen kalın çoraplarla sarılmış bacakları ve kahverengi ya da siyah ayakkabılara sıkışmış ayakları görmede başarılıydım. Siyah peçenin arkasındaki yüzler bana biçimsiz geldi. Hepsi bana annemin yüzü gibi geldi.”³⁷⁸

-“İşte böyle bağımsız oldum. Hiçbir kadının yüzünü görmemiş ve ardından şunları düşünmüştüm: Zaten eski teolog ve âlimler

– Tanrı onları korusun

– Kitaplarında kendisiyle akrabalık bağı bulunmayan bir kadının yüzüne dikkatle bakmanın yasak olduğunu ileri sürerler.”³⁷⁹

4.3.5. Kültürel Yozlaşma

Fransa ve diğer sömürge güçlerinin sömürdükleri ülkelerin günlük hayatında yaptıkları tahribata dikkat çekilir.

Son derece zarif bir ses işittiğimde arkamı döndüm, kaçmak istedim.

-Beyaz elbise, o harika değil mi? Ancak mağazanın sahibi onun defilede satıldığını söyledi.

Ve Fransızca ekledi:

-Yazık, değil mi?³⁸⁰

“Görüşü ve gerçeklik birbirleriyle çatışıyor ve gerçeklik görüşlerine karşı zafer kazanacak. Kitapları yırtacağım! Emperyalistlerin afyonunu yakacağım. Ailem geçim nafakasını hurma ağaçlarından kopararak toplamak zorunda olduğu için onu içmeyeceğim. Sonra kitapları göğsüne koyar, başını eğip, onları şefkatlice öper ve: Harflerle bir dünya, ağaçlarda bir yaşamdan, sadece birkaç ayda bir düğün olan yerde yaşamdan daha değerlidir.

³⁷⁵ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 30.

³⁷⁶ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 80.

³⁷⁷ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 154.

³⁷⁸ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 155.

³⁷⁹ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 168.

³⁸⁰ Ba‘lebekki, *Ene Ahyâ*, 231.

Lina'nın annesinin günlük yaptığı yemekler ve hatta evlerindeki dekorun bile Batılılara özenerek yapılması onu rahatsız etmektedir. Batı'ya karşı tepkisini monolog şeklinde okuyucuya aktarmaktadır.

Ba'lebekkî bir yandan Doğu tarzının Batı'ya karşı yenilgisini hazmedemeyerek eleştirilerde bulunurken konu kadın özgürlüğü olduğu zaman klasik Arap toplumunun Batı'ya karşı bir geri kalmışlık içerisinde olduğunu tüm roman boyunca birçok olayda hissettirir.

Kahramanın ağzından aktarıldığı gibi bir arada kalmışlık düşüncesinin Lina üzerinden romanda anlatıldığına şahit olmaktadır.

4.3.6. Milliyetçilik Bağlamında Lina'nın Avrupa Kültürüne Bakış Açısı

Lina Avrupa'nın Arap toplumlarında yarattığı kültürel yozlaşmalara dikkat çeker. Bu yozlaşmaları ailesi, iş yeri ve öğrenciler üzerinden okuyucuya aktarır. Romanda ele alına konular okuyucunun ilk okuyuşta anlayacağı şekilde kurgulanmıştır.

Ve ne esmer ne de sarışın olmasam da, ben Lübnanlıyım. Avrupalı değilim.³⁸²
“-Hello!

Ardından ıslak ağaç gövdeleri arasında kayboldu. Öfkeli bir şekilde caddeye koştum. Hello. Hello. İngilizceden hoşlanmıyorum. Bu dilde selamlaşmaktan hoşlanmadığım gibi bu dilde ibadet etmeye de katlanamıyorum.”³⁸³

“Buna karşın kanaatkâr babası tüm gün boyunca nargile tütürüyordu. Kendini işe verdi, her akşam ailenin sermayesinin çekmecelerde çoğalması için bir değirmen çarkı gibi yorulmadan köle misali çalıştı.

Büyük babamın ölümünden sonra bir erkek kardeşinin Fransız tıp fakültesinde öğrenimi bitirmesinde ve diğer erkek kardeşinin kendi dükkânıyla serbest meslek sahibi olmasında ısrar etti. Kız kardeşlerine çeyiz satın aldı ve onları evlendirdi. Daha sonra kendisi evlendi. İkinci Dünya Savaşı'nın ateşi dünyada kızışıyordu ve işte, hayat değişti ve hızla ilerliyordu. Ve şimdi zenginiz! Biz savaş vurguncularıyız!

Bizi bu şehirde asillerin rütbesine yükselten şans mı yoksa dostluk veya ilahi takdir ya da babamın uyanıklığı mıydı?

Ailemizin fertlerini “ülkenin seçkin kişilikleri” arasında sayarlar. Babamın savaştan önce bir kenara koymayı başardığı birkaç ekin çuvalı, birçok şirkette bize hisse kazandırdı ve her iki tarafında muhteşem binalarla tüm bir sokağa karşı eski evi değiş tokuş edebilmemiz sağladı.

Bir kilo saf un savaştan önce birkaç kuruş fiyatındaydı. Ve bak şu işe, bir kilo un savaştan sonra bir liradan fazlaydı.

Biz, her zaman yalnızca hikâyelerde gerçekleşen bir şekilde göz açıp kapayıncaya kadar zengin olduk.

Tüm yüzüzlükle babam servet biriktirmek için yeteneği ve sömürge döneminde Fransızlarla olan dostluğuyla övünür.

İçinde yüzdüğü zenginlik sanki Fransızlardan yemeye sadece un, acı bakla, arpa ve kara darı elde etmiş binlerce ailenin ihtiyacına dayanmıyormuş gibi.³⁸⁴

³⁸¹ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 256.

³⁸² Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 75.

³⁸³ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 90.

³⁸⁴ Ba'lebekki, *Ene Ahyâ*, 31.

5. SONUÇ

Modern Arap edebiyatı akımı Mısır'ın Fransızlar tarafından işgali ile başlamıştır. Bu işgal fiili bir işgal olarak başlamış gibi görünse de kültürel işgal daha öncesinde misyoner okulları aracılığı ile kendini göstermiştir. Arap milliyetçiliğini misyoner okulları aracılığı ile Arap halkları arasında yayan Batı, Arapları Osmanlı'dan kopararak bu işgallere daha kolay zemin hazırlamıştır. Lübnan'da yaşayan farklı etnik ve dini kökene mensup insanlar misyoner okullarının faaliyetlerinin daha etkin sürdürülmesi için uygun bir ortam oluşturmuştur.

Misyoner okulları aracılığı ile birçok edebi eser Arapçaya çevrilmiş ve Batı kültürü bu eserler aracılığı ile Doğu'ya taşınmıştır. Bu eserlerden etkilenen Araplar zamanla edebi anlamda yetkin eserler kaleme alabilmiştir. Bu dönemde erkek yazarlar kadar kadın yazarlar olgunlaşmış edebi eserler ortaya koymuştur. Bu eserlerde kadın hakları gibi geçmişten beri kulak arkası edilen toplumsal sorunlar işlenmiş ve kadınların toplumda söz sahibi olmaları amaçlanmıştır. Leylâ Ba'lebekkî, bu sürecin içinde yetişmiş ve eserlerinde toplumsal sorunları kaleme almıştır.

Ene Ahyâ romanı Leylâ Ba'lebekkî'nin en önemli eseri olarak kabul edilir. Roman, başkahramanı Lina'nın günlük çalışma hayatında cinsiyetçiliğe, babasının ataerkil tekeline ve annesinin geleneksel değerlerine karşı verdiği mücadeleyi anlatır. Romanın kahramanı tarafından ilk kurtuluş girişimi kısa bir saç kesimidir. Buklelerinden kurtulmakla Lina, kendisini sadece “evlilik malı” olarak görüleceği bir kadınlık anlayışından ayırır. Bağımsızlığa doğru ikinci adımı, sekreter olarak gizlice işe başlamasıdır. Ancak genç kadın iş yerinde ciddiye alınmaz ve bu girişim başarısız olur. Iraklı bir öğrenci ve kendini adamış bir komünist olan Baha ile buluşması da bir sonuca varmaz. Gerçek sevgi asla ortaya çıkmaz ve onun yanında bir asi olarak hayal edilen gelecek, yanılsamadan öteye geçmez. Lina, her ne kadar kendini ailesinden ve doğu geleneklerinden kurtarıp parasını kazansa da muhafazakâr bir öğrenciye âşık olup feminist ideallerine ihanet ettiği için sonunda başarısız olur. Kahraman bunun farkında olmasına rağmen, durumunu değiştiremez. Ba'lebekkî'nin dili, kesin ve şiirseldir; genç bir Arap kadının duygularını ve cinsel arzularını anlatmaktadır.

Pek çok feminist Arap yazar gibi, Ba'lebekkî de kahramanı Lina'ya kendini içselleştirilmiş dini ve genellikle muhafazakâr değerler ile ilerici feminist idealler arasında sıkışmış buldurur.

Ebeveynlerinin evinde Lina, annesinin boyun eğmesi ataerkil topluma kendini bırakmasından ve İkinci Dünya Savaşı'ndan ticari olarak kazanç sağlayan babasının yozlaşmış ahlakından rahatsızdır. Babanın doğrudan suçlanması, Fransız işgal güçlerinin İkinci Dünya Savaşı sırasındaki davranışlarına yönelik eleştirileri gizlenmektedir. Bununla birlikte, odak noktası Lübnanlıların kendilerini konumlandıkları pozisyonudur.

Romanda Arap ülkelerinin bağımsızlık özlemleri ile genç bir kadının kendi başına sinemaya gidebildiği, sigara içebildiği, siyasi görüş sahibi olduğu ve romantik ilişkiler kurabildiği bir cumhuriyetçi dünya arasındaki çelişki, romanın kadın kahramanında somutlaşmıştır. Lina, Fransız gündelik kültürünün basit taklidine direnir ve aynı zamanda batı demokrasilerinin özgürlüğünün özlemini çeker. Fransa'ya yapılan bu diyalektik gönderme, Ba'lebekkî'nin eserinin tümünde hissedilir.

Ba'lebekkî; Doğu kültürünün en köklü tabularını yazmaya ve bunlara meydan okumaya cesaret eden ilk kadın olması ve birçok kadın şair ve yazara acıları, hayal kırıklıkları, öfkeleri ve isyanlarını haykırmak için sessizlik duvarlarını aşmak adına örnek teşkil ettiği için Arap kadın edebiyatının öncüsü ve Arap kadın yazarlar için ideal bir model olarak görülmektedir.

Ba'lebekkî; eserlerinde açıkça hakaret içeren pasajlar olmamasına rağmen, kamu ahlakını ihlal ettiği gerekçesiyle dava edilmiştir. Sonunda davaları kazanmasına karşın Ba'lebekkî bundan sonra başka edebi metin yayınlamamıştır. İç savaşın başlangıcında Lübnan'ı terk etmesi ve Londra'da yaşaması dışında hayatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Yazar yıllardır iletişim taleplerine cevap vermemiştir. Başka metinlerin olası bir ölümünden sonra yayınlanması umudu belirsizliğini korumaktadır.

Daha önceki Arap kadın yazarların aksine Ba'lebekkî, erkek yazarları taklit etmeye çalışmamış, daha çok kendi sesini bulmuştur.

KAYNAKÇA

- Abûd, M. (2012). *Arap Edebiyatı*. Kahire: Hindâvî Yayınları.
- Accad, E. (1996). *Arab Women's Literature: Rebellion, Maturity, Vision, World Literature Today*, Assia djebar, 70 (4). 16.10.2020 tarihinde <https://doi.org/10.2307/40152307> adresinden erişildi.
- Aghacy, S. (2001). Lebanese Women's Fiction: Urban Identity and the tyranny of the past. *Int. J. Middle East Study*, 33.
- Aktaş, Ş. (1991). *Roman Sanatı ve Roman İncelemesine Giriş*. (2. Baskı), İstanbul: Akçağ Yayınları.
- Allen, R. (2005). *Edebiyat Tarihi ve Arap Romanı* (F. Çiftçi, Çev.). *KSÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6.
- Arslan, A. (2017). Ahmet Rıza Hûhû'nun "gadetu ummi'l-kurâ" öyküsünde "arap kadını üzerindeki sosyal baskı" izleği. *Gümüşhane Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 6.
- Aytaç, G. (1999). *Genel edebiyat bilimi*. İstanbul: Papirüs Yayınevi.
- Aytaç, B. (2018). Abbasi Devrinde Nesir ve el-Hariri. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 1, 14.11.2020 tarihinde <http://dtcfdergisi.ankara.edu.tr/index.php/dtcf/article/view/4642/4576> adresinden erişildi.
- Bakır D. R. (2018). *Modern Lübnan Edebiyatında Nesir*. Yayımlanmamış doktora tezi. Atatürk Üniversitesi, Erzurum.
- Ba'lebekkî, L. (2010a). *Ene ahyâ*. Beyrut: Dâru'l-Âdâb.
- Ba'lebekkî, L. (2010b). *Safinat Hanan ilâ al-Kamar* Beyrut: Dâru'l-Âdâb.
- Campbell, R. (1996). *İ'lâmu'l- edebi'l-arabiyyi'l-muâsır- siyer ve siyer zâtiyye*. Beyrut: Eş-Şâkiretu'l Muttehideli't-Tevzî.
- Çetin, N. (2015). *Roman Çözümleme Yöntemi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Çetişli, İ. (2014). *Metin Tahlillerine giriş* 2. (4. Baskı), Ankara: Akçağ Yayınları.
- Emekli, İ. (2017) Çağdaş Suriye Romancılığı. *JOCRESS*, 7 (4), 12.12.2021 tarihinde http://www.jocress.com/Makaleler/1839932290_7-4-21_emekli.pdf adresinden erişildi.

- Fazlıoğlu, Ş. (2013). "Zeyneb Fevvâz". Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 06.12.2021 tarihinde <https://islamansiklopedisi.org.tr/zeyneb-fevvaz> adresinden erişildi.
- Fettahoğlu, Y. (2018). Lübnanlı Yazar Leylâ Ba'Lebekkî'nin Yaşıyorum Adlı Romanı Örneğinde Kadının Özgürlük Arayışı. *SOBİDER*, 5 (32).
- Forster, E. M. (1982). *Roman sanatı* (Ü. Aytür, Çev.). İstanbul: Adam Yayınları.
- Gutas, D. (2003). *Yunanca düşünce Arapça kültür* (L. Şimşek, Çev.). İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Günay, S. (1995). II. Abdülhamid Döneminde Suriye Ve Lübnan'da Arap Ayrılıkçı Hareketlerinin Başlaması Ve Devletin Tedbirleri. 14.02.2021 tarihinde <http://dergipark.org.tr/pub/issue> adresinden erişildi.
- Hafez, S. (2003). Modern Arapça Kısa Öykü. (A. Yüksel, Çev.). *Nüşa Dergisi*, 3 (10).
- Igbaria, K. (2016). *Ba'Albakî Employs her firstnovel anā ahyā [ı live] for feminist agenda*. e-Proceeding of the 3rd International Conference on Arabic Studies and Islamic Civilization ICASIC 2016, Kuala Lumpur, Malaysia.
- İshakoğlu, Ö. (2012) 19. yüzyıl Arap Nahda Hareketinde Kadın Yazarların Rolü ve Zeynep Fevvâz. *Şarkiyat Mecmuası*, 43-51.
- Jorga, N. (2009). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi* (N. Epçeli, Çev.). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Keskin, A. E. (2016). Arap Romanında Kadın İmgesi. *SOBİDER*, 3 (9).
- Korkmaz, B. (2004). Modern Arap Edebiyatında Kadın Yazarların Doğuşu. *Ankara Üniversitesi Dil Ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, 54 (1).
- Landau, J. M. (1994). *Modern Arap Edebiyatı Tarihi 20. yy.* (B. Aytaç, Çev.). Ankara: Gündoğan Yayınları.
- Moran, B. (2010). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. (9. Baskı), İstanbul: İletişim Yayınları.
- Oban, R. Ç. (2007). Levanten Kavramı Ve Levantenler Üzerine Bir İnceleme. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 22.
- Ortaylı, İ. (1984). 19. yy. Sonunda Suriye ve Lübnan Üzerinde Bazı Notlar. *Osmanlı Araştırmaları*, 4 (4).
- Pospelov, G. N. (1984). *Edebiyat Bilimi* (Y. Onay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Samir, Âmin-Ali el-Kenz. (2006). *Avrupa ve Arap dünyası: Yeni İlişkinin Seyri Ve Olasılıklar*. İstanbul: Versus Kitap.

- Sarıkaya, M. (2019). 20. yüzyılın ilk yarısında Lübnan'da Arap Milliyetçiliğinin Edebiyat ve Çevirmen Önderlerinden Birisi: Flîks Fâris. *Bilimname*, 2019 (38).
- Şeker, S. E. (2014). *Maslow'un İhtiyaçlar Piramidi*, *Dijitalleşme*, YBS Ansiklopedisi, 1 (1).
- Tekin, M. (2018). *Roman sanatı I.* (16. Basım), İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Turan, N. S. (2011). Lübnan'da Ulusun İnşası Ve Ortak Tınının Üretimi - Rahbani kardeşler ve Feyruz, *Ortadoğu Etütleri Dergisi*, 3 (1).
- URL-1. <https://www.cumhuriyet.com.tr/haber/lubnanli-yazar-emili-nasrallah-yasamini-yitirdi-942741> adresinden erişildi. 18.12.2021.
- URL-2. <https://www.abjjad.com/author/6804954/%D9%84%D9%8A%D9%84%D9%89%D8%A8%D8%B9%D9%84%D8%A8%D9%83%D9%8A/boks>. 22.12.2020.
- URL-3. <https://www.indyturk.com/node/291346/t%C3%BCrki%C3%87yeden-sesler/m%C4%B1s%C4%B1r-kad%C4%B1n-hareketi-ve-%C3%B6nc%C3%BCs%C3%BC-hude-%C5%9Faarawi> 18.12.2021
- Ürün, A. K. (2016). Modern Arap Edebiyatında Öne Çıkan Bazı Temalar. *SEFAD*, 0 (35).
- Üzen, İ. ve Özcan, M. Ş. (2017). Çok Partili Hayata Girilirken Halkın Cumhuriyet Halk Partisi'nden Kopuşuna Dair Bir Rapor. *Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8 (1).
- Von Wedemeyer, C. (1958). *Ana Ahya (1958) – Widerstand des Individuums* 11.10.2021 tarihinde <https://doi.org/10.1515/9783110679366-011> adresinden erişildi.
- Yazıcı, H. (2002). *Göç Edebiyatı*. İstanbul: Kaknüs Yayınları.
- Yazıcı, H. (2009) Lübnan'da Kısa Öykü. *Nüşa Dergisi*, 15.
- Yazıcı, H. *Mehcer Edebiyatı*, Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, 05.02.2019 tarihinde islamansiklopedisi.org.tr/mehcer-edebiyati adresinden erişildi.
- Yüksel, A. (2003). Modern Arap Öyküsü. *Nüşa Dergisi*, 3 (10).

ÖZGEÇMİŞ

İlk, orta ve lise öğrenimini Diyarbakır’da tamamladı. 16.06.2016 yılında İnönü Üniversitesi İlahiyat Fakültesinden mezun oldu. 14.08.2018 yılında Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürlüğüne Yüksek Lisans öğrencisi olarak başladı. 12.09.2019 tarihinde Gümüşhane Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsünde başladığı “Leylâ Ba‘Lebekkî’nin Ene Ahyâ Adlı Romanının Teknik ve Tematik İncelemesi” adlı yüksek lisans çalışmasını 10/03/2022 tarihinde tamamladı. 06.09.2021 tarihinde Harran Üniversitesi Eğitim Fakültesi İngilizce öğretmenliği programında öğrenim görmeye hak kazanmıştır. 06.11.2017 – 14.11.2021 yılları arası Diyanet İşleri Başkanlığı Gümüşhane İl Müftülüğü Dölek Köyü Camii’nde İmam-Hatip olarak görev yaptı. Halen 15.02.2021 tarihinden itibaren Diyanet İşleri Başkanlığı Eğil İlçe Müftülüğü Babalar Köyü Camiinde İmam Hatip olarak görev yapmaktadır.